

Marterpassen 30

Jaarbrief over 2023

Werkgroep Boomarter Nederland

Py 24

April 2024

Uitgave van de Werkgroep Boomarter Nederland van de Zoogdiervereniging

Illustratie: Petra Wardenier

MARTERPASSEN 30

Jaarbrief over 2023 van de Werkgroep Boomarter Nederland

Redactie:
Florian Bijmold, Ton Bakker, Petra Wardenier

Inhoud

Van de redactie	6
Boommarteronderzoek in het Speulderbos in 2023	7
Hans Teunissen & Ben van den Horn	
In memoriam Hans Kleef 1943-2023	12
Henri Wijsman	
Boommarters in en om De Bilt in 2023	13
Margriet Hartman	
Even voorstellen...	16
Petra Wardenier	
Boommarter in de tuin	18
Petra Wardenier	
Boommarterinventarisatie Planken Wambuis en Noord Ginkel in 2023	20
Robert Keizer	
Requiem voor een boommarter, afscheid van Neurietje	24
Vilmar Dijkstra	
Boommarter predeert jongen Kleine Bonte Specht	33
Ton Bakker	
Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat 2020/ 2023	34
Leo Heemskerk	
Boommarteronderzoek in het Noord-Hollands Duinreservaat deelgebied Heemskerk Een afronding (1 januari t/m 30 juni)	45
Jan Bouwman	

Boommarteronderzoek in het Noord-Hollandse Heemskerk Een start (23 augustus t/m 31 december 2023)	53
Jan Bouwman	
Het bezoek van boommarters aan roofvogelhorsten tijdens en na het broedseizoen	57
Florian Bijmold	
Bosuil valt vrouwtje boommarter aan	60
Peter van der Leer	
Boommarter jong uit de boom gevallen	62
Olga van der Klis en Petra Wardenier	
Nachtlevens 2023: marter- en zoogdierinventarisatie met behulp van wildcamera's tussen parken, snelwegen en de spoorlijn bij Velsen.	64
Fred Hopman	
Vroeg uit de nestboom	71
Ton Bakker	
 Huishoudelijk	
Jaarverslag 2022	73
Petra Wardenier, secretaris WBN	
Financiën WBN	74
Carlo Wijnen, penningmeester WBN	
Colofon	75

Van de redactie

Marterpassen 30 alweer! Time flies...

Wederom lukte het om weer een jaarbrief te maken waarin onze leden hun belevenissen en resultaten van monitoring en onderzoek met anderen delen. En dat blijkt waardevoller dan wellicht in eerste instantie gedacht. Die tientallen Marterpassen later mogen we, zo denken wij, toch wel concluderen dat onze gezamenlijke kennis van de Boommarter inmiddels op een aanzienlijk hoger niveau ligt dan ten tijde van die eerste Marterpassen. En dat is dan precies ook de bedoeling van deze uitgave.

Laten we dan ook met zijn allen proberen dat enthousiasme levend te houden. En ook al is deze huidige Marterpassen wellicht geen *'extra special'* in verband met het 30-jarig jubileum; dat wordt geheel gecompenseerd door het feit dat er door een stel gedreven martermensen momenteel gewerkt wordt aan een serieus boek over de Boommarter. Iets dat er wonderlijk genoeg nog niet is in ons taalgebied! We hopen dan ook dat zij het enthousiasme kunnen volhouden en dat leden gehoor willen geven aan hun soms langskomende oproepen om informatie, beelden, vragen, etcetera. Zo'n boek maken is geen sinecure. Het vraagt om zorgvuldigheid, discipline en vasthoudendheid. En vrijwel altijd blijkt zo'n proces aanzienlijk tijdrovender dan tevoren beraamd.

Nadat Monique Bestman te kennen had gegeven haar functie als secretaris van de WBN te willen overdragen heeft Petra Wardenier zich gemeld dit te willen overnemen.

Het bestuur van de WBN en de redactie van de Marterpassen danken Monique hartelijk voor haar jarenlange inspanningen als secretaris en mede-redactielid van de Marterpassen.

Onze nieuwe secretaris en redactielid Petra Wardenier heeft haar taak vol enthousiasme opgepakt en blijkt ook nog over beeldende kwaliteiten te beschikken. De tekening op de omslag is van haar hand.

Daarnaast heeft ze-jaloersmakend- ook nog eens boommarter als 'tuinsoort'!

Namens bestuur en redactie onze hartelijk dank aan iedereen die een bijdrage geleverd heeft aan deze Marterpassen! Veel leesplezier!

Maart 2023

Ton Bakker, Florian Bijmold en Petra Wardenier

Boommarteronderzoek in het Speulderbos in 2023

Hans Teunissen & Ben van den Horn

1. Inleiding

Vanaf 2016 worden in het Speulderbos (Staatsbosbeheer) met behulp van infrarood cameravallen boommarters geïnventariseerd. Aan de hand van het borstpatroon op de camerabeelden worden individuele vrouwtjes en mannetjes jaarlijks herkend en over de jaren heen gevolgd. Tevens kan voortplanting bij vrouwtjes worden vastgesteld aan de hand van opgezette tepels. Nu zijn voor het achtste achtereenvolgende jaar de individueel herkenbare boommarters geteld. Door de jaarlijkse aangetroffen individuen onderling te vergelijken ontstaat er een beeld van de dynamiek in de populatie.

2. Opzet

Om het overzichtelijk te houden wordt slechts een deel van het Speulderbos onderzocht: grofweg het gebied ingesloten tussen Drie, Houtdorp, Garderen, het gebied ten noorden van de Garderenseweg en ten oosten van de Arnhemse Karweg, met een oppervlakte van ongeveer 13km² (figuur 1).

Figuur 1.
Ligging van het onderzoekerrein.

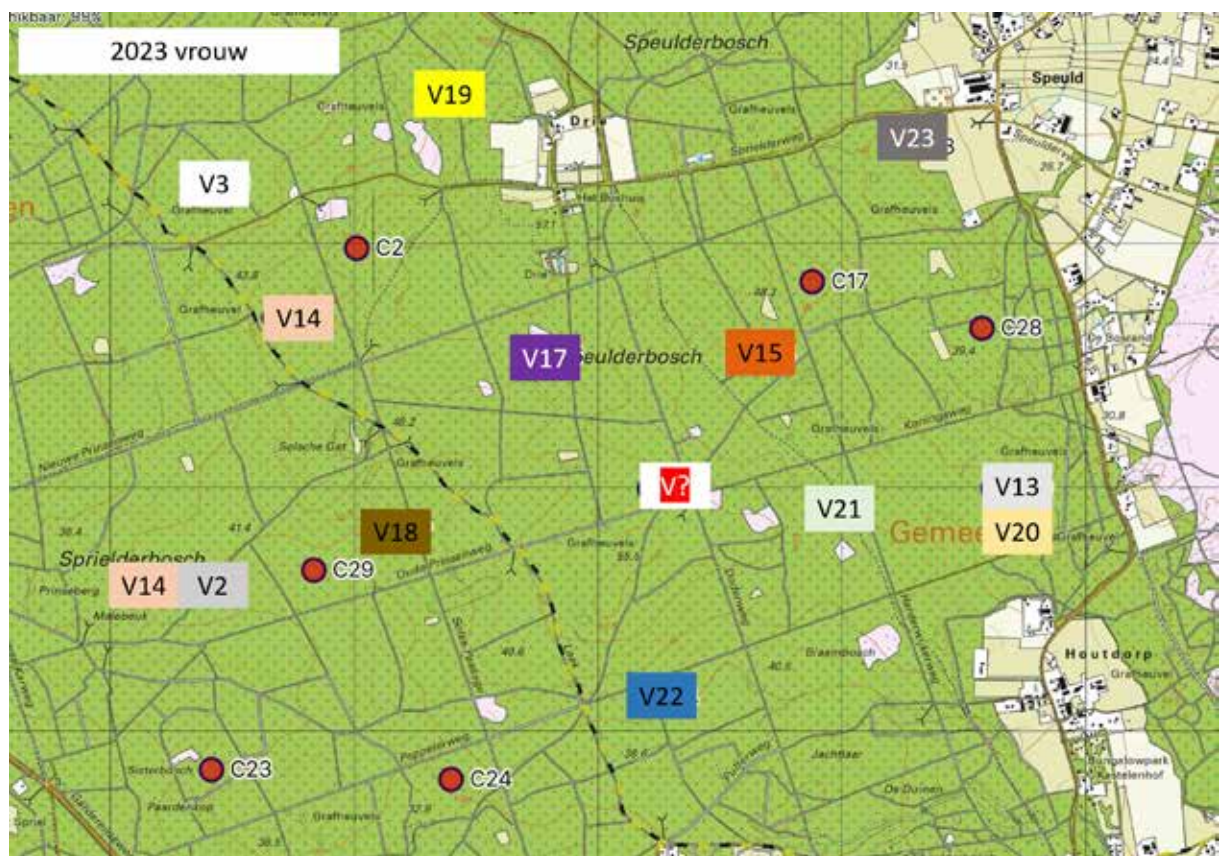
Camera's van verschillende merken werden vanaf 2016 jaarlijks van eind april tot eind juni op vaste plekken in het bos geplaatst. In deze periode zijn opgezette tepels bij zogende vrouwtjes waar te nemen op de camera. In zo'n geval is er dus sprake van voortplanting, schijnzwangerschap daargelaten. Een marter wordt alleen als vrouwtje gedetermineerd, wanneer de opgezette tepels zichtbaar zijn op beeld. Mannetjes worden als zodanig alleen geïdentificeerd wanneer testikels zichtbaar zijn. Door alleen in de voortplantingsperiode camera's te plaatsen wordt de kans op het vastleggen van zwervers zo klein mogelijk gehouden.

Boommarters worden gelokt door pindakaas en valeriaan- of visolie aan te brengen op een gevorkte stok die zo'n anderhalf tot twee en een halve meter voor een camera in de grond staat. Voor deze opstelling is gekozen omdat hij eenvoudig en snel te plaatsen is en amper opvalt in het bos, wat de kans op diefstal vermindert. Een nadeel is dat de stok met voedsel vaak het zicht op de borst belemmert. Met filmpjes van een minuut is dit probleem meestal te ondervangen.

3. Resultaat en discussie

3.1. Aantal vrouwtjes en voortplanting

Er zijn in 2023 twaalf verschillende vrouwtjes waargenomen. In figuur 2 zijn de locaties van de waargenomen vrouwtjes aangegeven. Bij tien van deze vrouwtjes is indirect voortplanting aangetoond (tabel 1). Dit is een verdubbeling van het aantal voortplantende vrouwtjes ten opzichte van 2022. In dat jaar hadden maar 5 van de 10 vrouwtjes zich voortgeplant. Het jaar 2023 was dan ook een record jaar voor het aantal vrouwen. Dit heeft een bezetting van 1.1 vrouwtjes marters per km² opgeleverd. Ook is er in de voorgaande jaren nog nooit bij zoveel vrouwen voortplanting aangetoond.

Figuur 2. Locaties van cameravallen met daarbij aangegeven het nummer van de camera en het nummer van het in 2023 gefotografeerde vrouwtje. Wanneer het geslacht onbekend is, wordt dit aangegeven met X.

In het verslag van 2021 merkten we op dat de acht vrouwtjes marters van dat jaar mogelijk de maximale bezetting van het onderzoeksgebied benaderden. Er blijkt nu toch nog een behoorlijke toename mogelijk te zijn.

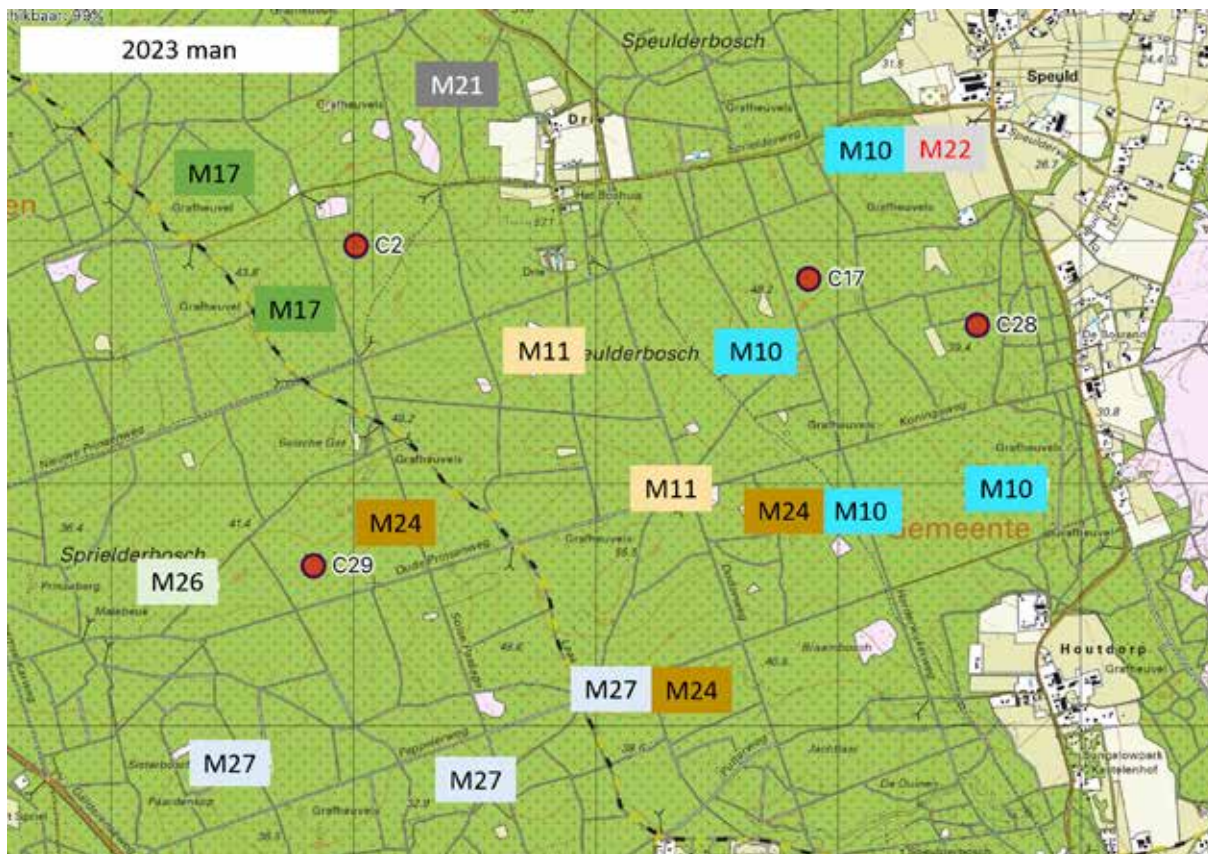
Verder is vrouw V22 nieuw in 2023 en is vrouw V16 niet meer waargenomen. Het oudste vrouwtje V2 is nog maar op één camera aangetoond waar ze nog wel lactierend was. Vrouwtje V2 is voor het eerst waargenomen in het testjaar 2015 en was toen ook lactierend. Hierdoor zal ze op zijn minst 10 jaar oud zijn. Van Mannetje M15 is dit jaar gebleken dat het toch om een vrouwtje ging omdat ze duidelijk met opgezwollen tepels voor de camera verscheen.

Tabel 1. Waargenomen (x) en lacterende (lact) vrouwtjes in de jaren 2016-2023

naam	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
V2	x lact	x	x	x	x lact	x lact	x	x lact
V3	x	x lact	x lact	x lact				x lact
V6	x lact	x lact	x lact	x				
V7	x lact	x lact	x lact	x lact	x			
V13	x lact	x lact	x lact	x	x	x lact	x	x
V14	x lact	x lact	x	x lact	x lact	x lact	x	x lact
V15				x	x lact	x lact	x lact	x lact
V16						x lact	x	
V17					x	x lact	x lact	x lact
V18						x lact	x lact	x lact
V19						x lact	x lact	x lact
V20							x lact	x
V21		x	x	x	x	x		x lact
V22								x lact
V23							x	x lact
Totaal	6	7	7	8	7	9	10	12
Totaal lactierend	5 lact	5 lact	4 lact	3 lact	3 lact	8 lact	5 lact	10 lact

3.2. Aantal mannetjes

Er zijn in 2023 acht verschillende mannetjes waargenomen. Vier meer dan in 2022 (tabel 2). In figuur 3 zijn de locaties aangegeven waar de mannetjes zijn waargenomen. Het aantal mannetjes fluctueert per jaar behoorlijk. Er kan een factor twee verschil zitten in het aantal mannetjes in opeenvolgende jaren in het onderzoeksgebied. Er zijn twee nieuwe mannetjes bijgekomen in 2023. Het aantal mannetje dat niet meer is aangetoond is met zes individuen (M1, M3, M18, M19, M20 en M25) erg hoog. Hiermee zijn de langst aanwezige mannetjes M1 en M3 die al vanaf het testjaar 2015 aanwezig waren mogelijk verdwenen.

Figuur 3. Locaties van cameravallen met daarbij aangegeven het nummer van de camera en het nummer van het in 2023 gefotografeerde mannetje. Elk mannetje heeft een eigen kleur gekregen. Wanneer het geslacht onbekend is, wordt dit aangegeven met X.

Tabel 2. Waargenomen mannetjes marters in de jaren 2016-2023.

naam	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
M1	x	x	x	x	x	x	x	
M2	x	x	x	x	x	x	x	
M5	x							
M6	x	x	x					
M7	x	x	x	x	x			
M8	x	x	x	x	x			
M9			x	x	x			
M10			x	x	x	x	x	x
M11			x	x	x	x	x	x
M12		x	x	x	x			
M13			x	x	x	x		
M14			x	x	x	x		
M16					x			

naam	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
M17					x	x	x	x
M18					x	x	x	
M19							x	
M20						x	x	
M21							x	x
M22							x	x
M24							x	X
M25							x	
M26								X
M27								X
Totaal	6	6	11	10	13	9	12	8

3.3. Verhoudingen van aantallen mannetjes en vrouwtjes boomarters in het onderzoeksgebied.

In 2023 zijn voor het eerst meer vrouwtjes dan mannetjes vastgesteld in het onderzoeksgebied. Er zijn twaalf vrouwtjes en acht mannetjes aangetoond (Tabel 3). Dit komt zeker door de zes mannetjes die dit jaar niet meer zijn aangetoond. In voorgaande jaren waren de aantallen vrouwtjes en mannetjes gelijk of waren er meer mannetjes aanwezig. Deze verhouding ligt meer in de verwachting die we hadden voor aanvang van het onderzoek. De komende jaren moeten uitwijzen of 2023 een uitzonderlijk jaar was qua verhoudingen.

Tabel 3. Aantallen mannetjes en vrouwtjes marters in de jaren 2016-2023.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
vrouwtjes	6	7	7	8	7	9	10	12
mannetjes	6	6	11	10	13	9	12	9

Wij danken Staatsbosbeheer voor het beschikbaar stellen van het onderzoeksgebied.

In memoriam Hans Kleef 1943-2023

Henri Wijsman

Wij hebben een der oprichtende leden van de WBN verloren, en een actief onderzoeker van het leven van de boomarter. Hans Kleef is niet meer. Na een jarenlang ziekbed heeft tenslotte de kanker hem geveld.

Hans werkte in zijn professionele loopbaan in het Rijksinstituut voor Kust en Zee en onderzocht daar o.a. vissenpopulaties, en raakte zeer vertrouwd met de wiskundige bewerkingen van onderzoeksresultaten. In het eerst hadden ook steenmarters zijn grote belangstelling. Om ze te kunnen bestuderen als ze actief waren, heeft hij zich een nacht laten insluiten in de penitentiaire inrichting Veenhuizen, zodat hij ze 's nachts in het licht van de schijnwerpers bezig kon zien! Hij was een man van zeer weinig woorden en je moest wel leren om met hem om te gaan. Dan kwam er een deskundige, vriendelijke en gedreven liefhebber van de marterkunde te voorschijn.

Zodra het duidelijk geworden was hoe je de nesten van boomarters kunt vinden, brak voor hem een productieve tijd aan. Voor zijn onderzoek had hij zich een Toyota met fourwheeldrive aangeschaft met het oog op de mulle wegen in het Drents-Friese Wold, waar hij dus geregeld vanuit zijn woonplaats Slochteren heen ging. Verder had hij nestbomen in Schipborg, Borger, Veenhuizen, Ravenswoud (de Compagnonsbossen) en Bakkeveen (de Slotplaats); een enorm gebied. De nesten zaten ook wel in beuk (maar minder vaak dan op de Veluwe), maar eveneens in eik, larix en grove den. Zijn topjaar was 2015, toen kwam hij met 13 nesten. In 2001 meldt hij in de Boomarter Nieuwsbrief hoe hij een nest onderzocht met drie jongen die gesekst en gewogen worden, en waarvan haren zijn bemonsterd voor eventueel ooit DNA onderzoek; bij deze gelegenheid haalde hij de jongen uit het nogal diepe hol met een verlostang!

Hij produceerde met een zekere trots zijn bijdragen in Lutra, vulde heel wat oude nummers van Marterpassen en zeker de eerste jaargangen van de toen verschijnende Boomarter Nieuwsbrief. Maar toen het toenmalige bestuur van de WBN zich bevoogdend begon op te stellen, onderging Hans dit als bedillierig; zij hebben hem van de WBN vervreemd en hij bleef op zijn enorme archief met gegevens zitten. Gelukkig hebben wij ook samen er nog iets van gepubliceerd in het jaar 2015. Ook deze keer bleek zijn voorliefde voor en bedrevenheid met statistische foefjes. Maar nadat hij al één nier aan de kanker verloren had, liep zijn productiviteit terug. Hij vond het nu eenmaal ook niet nodig om bergen met gegevens maar domweg te publiceren, liever wilde hij een bepaald doel heel gericht benaderen en liefst met een speciale methode. Zo introduceerde hij het gebruik van "data loggers" om de temperatuur in boomholten te registreren. Op het moment dat het opeens binnen warmer werd, moest er wel een relatief groot dier in zijn getrokken; en dat was natuurlijk de vrouwtjesboomarter net voordat zij jongen ging werpen. Omdat hij een aantal kansrijke bomen van een logger voorzien had, was hij dan ook vele jaren de eerste die met het bericht kwam dat hij een nest met jonge boomarters had gevonden, en dat in de Boomarter Nieuwsbrief zette.

Maar in 2022, geteisterd door kanker die nu ook de andere nier had aangetast, schreef hij zijn laatste bericht aan mij als volgt: "Ach.. wat is wijs? Wij doen toch geen dingen meer die níet wijs zijn. Dan komt de wijsheid vanzelf. Daarom is dit het laatste seizoen dat ik nog in beperkte mate veldwerk doe. Het is de toenemende vermoeidheid die mij hindert".

Een rustige scherpzinnige buitenman. Wij zullen hem missen.

Boommarters in en om De Bilt in 2023

Margriet Hartman

Voorgaande jaren heb ik uitgebreid gerapporteerd over mijn boommarteronderzoek met wildcamera's en voerplaatsen in de regio De Bilt. Dit onderzoek loopt sinds 2016. Ik start mijn onderzoek altijd eind maart en stop eind augustus. Voor meer informatie wil ik verwijzen naar voorgaande Marterpassen. Hieronder volgt een iets minder uitgebreid verslag dan voorgaande jaren.

Figuur 1. Boommartermoer Bever met 4 jongen op Beerschoten.

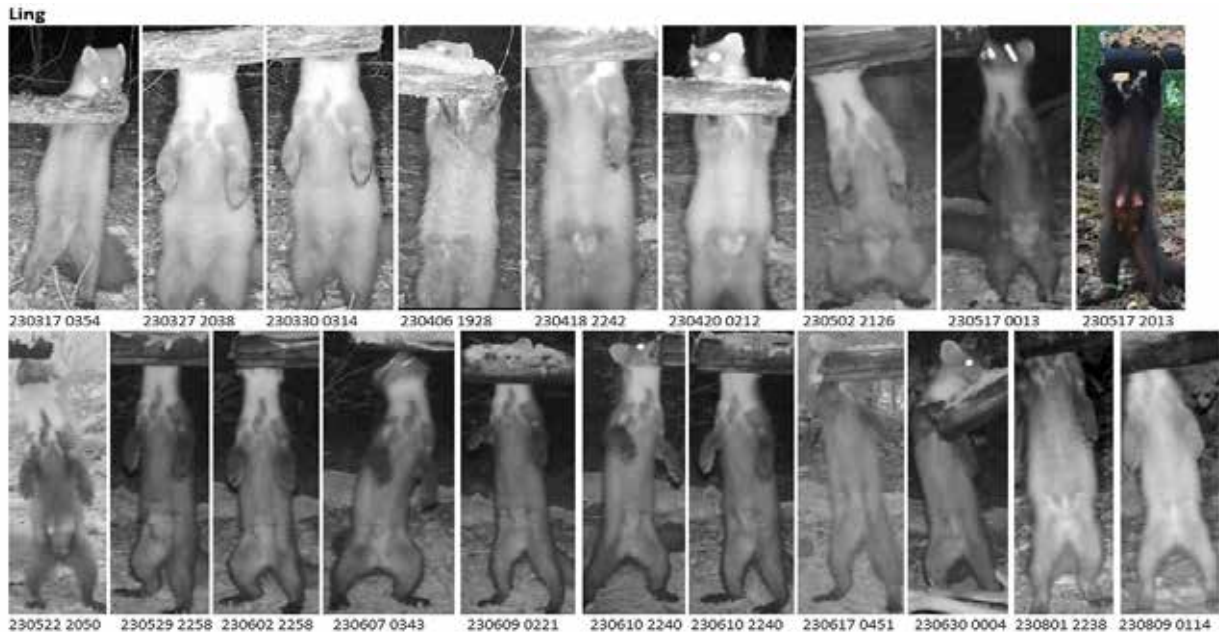
Er liepen dit jaar net als vorig jaar 15 vrouwen in mijn onderzoeksgebied (ca 25 km²). Van 12 daarvan kwamen jongen in beeld (vorig jaar 11). Er waren 30 jongen (3 meer dan vorig jaar). Ze waren erg vroeg dit jaar. Zeker 14 dagen eerder dan vorig jaar. Ik schat de gemiddelde worpdatum eind maart.

In het begin van het jaar leek de muizenstand hoog, maar later in het jaar bleek het erg tegen te vallen. Heel plaatselijk. Ik zie wel steeds meer eekhoorns.

De eerste jongen kwamen eind mei voor de camera.

Van 1 jong (man) heb ik vast kunnen stellen dat hij half juli wegtrok uit zijn geboorteterritorium. Hij kwam op meerdere voerplaatsen binnen mijn onderzoeksgebied. Daarna volgden er meer. De mannen eerst.

Drie volwassen vrouwen hadden dit jaar geen jongen. Eén daarvan leek in maart niet zwanger (in tegenstelling tot voorgaande jaren), een tweede had vorig jaar vermoedelijk haar heup gebroken en liep nu mank rond zonder tekenen van zwangerschap of jongen. Een derde (*Ling* genaamd) had wel aangezogen tepels (zie figuur 2), maar daarvan heb ik geen jongen gezien. De tepels waren erg opgezwollen. Is daar iets misgegaan of liepen haar jongen buiten mijn onderzoeksgebied?

Figuur 2. De tepels van boommartermoer *Ling* in de loop van het jaar.

Vier jongen van vorig jaar waren in april nog aanwezig. Twee (een man en een vrouw) vertrokken al snel. De andere twee (ook een man en een vrouw) lijken ieder een leeggekomen territorium veroverd te hebben, na overlijden van het territoriale dier aldaar.

Zes territoriale mannen (evenveel als vorig jaar) kwamen dit jaar voor de camera. Begin mei verdween de oudste van het toneel. Hij is minstens 9 jaar oud geworden. Grappig om te zien dat heel snel daarna uit 3 windstreken de territoriale mannen in zijn territorium verschenen. Er leek in augustus nog steeds een gevecht aan de gang om de vrijgekomen ruimte. De mannen bestreken nu hele grote gebieden. Misschien biedt dat 1 of 2 van de jonge boommarter mannen een mogelijkheid om hier een eigen territorium te vestigen. De andere jonge mannen zullen, net als voorgaande jaren, wel in september vertrokken zijn.

Voor jonge vrouwen lijkt binnen mijn onderzoeksgebied geen ruimte te zijn voor een eigen territorium. Dus ook daarvan verwacht ik dat ze vertrokken zijn.

Alhoewel..., vorig jaar werden er een stuk meer verkeersslachtoffers gemeld dan dit jaar. Volgend jaar zal het leren.

Over zelfredzaamheid van jongen

Eén moer kwam 20 mei samen met 3 piepjonge boommarters voor de camera. Ik heb de nest/verhuisboom niet gevonden, maar vermoed dat de voerplaats er heel dichtbij lag. 5 juni heeft de moer een ongeluk gehad. Ze sleepte met haar achterlijf en kon niet op haar achterpoten staan (en dus ook niet bij de pindakaas). Daarna zag ik haar nog zo om de dag langs slepen. Dat in tegenstelling tot de jongen, die kwamen te pas en te onpas op de voerplaats (vaak alleen en overdag) en ook zag ik ze de omgeving afstruinen op zoek naar voedsel. De territoriale man kwam soms ook wel eten, maar joeg de jongen van de voerplaats en leek niet erg zorgzaam. Ik heb de voerplaats weggehaald om te kijken wat er gebeurde zonder menselijke invloed. Half juli weer een voerplaats ingericht in het territorium. En jawel, een nog manke, maar gezond uitziende moer en 3 levendige jongen. Ze hebben het gered.

Vol is vol; over territoria

In één gebied liepen dit jaar 2 zussen, geboren in 2021. De moeder was vorig jaar ziek en is dit jaar niet meer gezien. De dames liepen dit jaar allebei in het territorium van de moeder. In april bleken ze allebei aangezogen tepels te hebben en dus jongen. Het rare was dat 1 van de 2 al begin april grote afstanden aflegde. Ze verscheen 4 km verderop in het territorium van een andere moer en in een leeggekomen

territorium (de moer van vorig jaar was doodgereden). Op 18 april vond ik haar nestboom (die ook gebruikt is door haar moeder). Op 2 mei zag ik haar 'thuiskomen' en 22 mei zag ik haar met een al vrij groot jong in de boom. 25 mei heb ik deze moer voor het laatst in dit gebied gezien. Eind mei kwam ze in beeld op voerplaatsen meer naar het westen. Vanaf 1 juli liep ze dagelijks met 1 jong op de voerplaats in het vrijgekomen territorium (4 km van de nestboom) waar ze ook in april al gezien is. Ze lijkt verhuisd te zijn toen de jongen net in staat waren zelfstandig te lopen. Waarschijnlijk heeft ze onderweg wat jongen 'verloren'.

Margriet Hartman
mooibos@msn.com

Even voorstellen...

Petra Wardenier

Sinds 1 januari 2024 mag ik me secretaris van de Werkgroep Boommarters noemen. De allereerste bijeenkomst (8 april 2023) waar ik, samen met mijn man Arjen, bij aanwezig was, kwam er al een aankondiging van het vertrek van Monique als secretaris. Onmiddellijk dacht ik eraan het stokje van haar over te nemen, ware het niet dat ik al aardig wat op mijn bordje heb liggen.

Toen bleek bij de najaarsbijeenkomst, dat zich nog niemand had gemeld om Monique te vervangen, heb ik, na een kort overleg met Monique, aangegeven dat ik het graag zou willen overnemen. Inmiddels is dit een feit.

In 2015 zijn we vanuit de randstad verhuisd naar Wageningen-Hoog. Als actieve IVN leden (Zoetermeer) waren we al vaak in de natuur te vinden en Arjen als voorzitter en ik als redactielid, hebben daar ruim 8 jaar ons steentje bijgedragen. Eenmaal woonachtig in de heerlijk bosrijke omgeving van de Veluwe, de wandelschoenen klaar bij de voordeur, waar we met twee stappen midden in de Bennekomse bossen staan, werden we benaderd door maar liefst twee buurmannen die ons allebei wilden introduceren bij Het Nationaal Park de Hoge Veluwe. De één was daar al sinds jaar en dag natuurgids en de ander werkte als vrijwilliger bij de faunawerkgroep.

Inmiddels zijn we 9 jaar verder en zijn we al jaren enthousiaste vrijwilligers bij Het Park. In eerste instantie hadden we niet direct een specialisatie, maar al snel kwam er een plek vrij als coördinator van de Vleermuiswerkgroep. Niet lang daarna kondigde Olga van der Klis aan dat ze dringend hulp nodig had bij de inventarisatie van de boommarters in het park. Ik had geen idee, maar binnen de kortste keren was ik besmet met 'het virus', zoals Olga het noemt.

Het struinen, op zoek naar boomholtes als potentiële nestbomen en uitwerpselen in en om bomen, afgebeten veren, prooiresten, wie kan nou verzinnen dat je daar een 'virus' van krijgt? Nou, ik had het flink te pakken. En geloof het of niet, het eerste jaar heb ik geen enkele boommarter gezien. Hoe enthousiast Olga me ook meesleepte van de ene voormalige nestboom naar de ander, we kregen, ook met de hengcam, niet één boommarter te zien. Zoals het ons bij IVN geleerd is; zeggen dat er hier ooit een Moer met zoveel jongen heeft gezeten, is 'not done'. Maar het was in 2018 het enige wat ik voor mijn inventarisatiewerk terugkreeg.

Het jaar erop werd het dubbel en dwars goedge maakt. In 2019 hebben Olga en ik veel nestbomen gevonden en bij het posten kreeg ik mijn eerste 'echte' boommarter te zien. Ik vond het werkelijk ongelooflijk om te zien, hoe zo'n machtig mooi beest zich uit zo'n boomholte kan laten glijden. Zo leek het voor mij. Ik had uren zitten kijken naar een gat in de boom, zonder ook maar enig bewijs van bewoning, op een paar uitwerpselen op een tak na. Totdat er opeens een koppie naar buiten stak. Ik kon m'n geluk niet op! Ze zat er echt, een moer met jongen! Nadat ze echt was verdwenen hebben Olga en ik met de hengcam in het nest gekeken. Ik hoef niemand van jullie uit te leggen wat er met je gebeurt, als je dan drie van die kleine, in elkaar gevlochten lijfjes ziet liggen. Vol en tevreden, zich niets aantrekkend van de cam boven zich. Ik zal het nooit meer vergeten. Zeker niet omdat we, als bijvangst, een moeder ree met pasgeboren kalf, op een paar meter afstand, heel voorzichtig voorbij zagen lopen.

Inmiddels zijn we heel wat jaartjes verder en heb ik al veel mogen vinden en mogen zien. Nog steeds 'in opleiding' bij Olga, blijft het een prachtige hobby, waar de natuur in het algemeen en de boomrasters in het bijzonder, blijven verwonderen.

Naast ons aller gemeenschappelijke hobby, schilder ik in mijn vrije tijd. Ik mag graag met pastelkrijt, kleurpotlood maar ook met olieverf, landschappen, vogels en overige dieren vastleggen. (Moes)tuinen doe ik graag, dus ben ik vaak buiten te vinden!

Boommarter in de tuin

Petra Wardenier

Tjuk, Tjuk, Tjuk, Tjuk... De alarmroep van een merel verstoort de serene rust van de zondagmorgen. Meestal is het de kat van de buren, die onze tuin een bezoek brengt en met een schuin oog naar de vogeltjes op de voederplank loert. "Je weet maar nooit, of er nog wat te halen valt".

Ook de regelmatig rondstruinende gaaien, maken de merels nogal eens onrustig, dus om nou te zeggen dat we direct iets interessants verwachten, nee zeker niet. Maar als we dan het klepje van de eekhoorn pindasnackbar horen klapperen op een niet-eekhoorn achtige manier, zijn we toch nieuwsgierig. Wat schetst onze verbazing, er zit doodleuk een boommarter vanaf de deksel van de pindasnackbar naar ons te kijken. Op 3 meter afstand. Geen twijfel mogelijk. Op klaarlichte dag, mooie opvallend licht gekeurde oren en een donkerbruine neus. Absoluut een boommarter.

Foto 1. Zonder twijfel een boommarter.

We zijn in het ons toegewezen gebied van Nationaal Park De Hoge Veluwe, zoals ieder jaar in januari begonnen met het inspecteren van de bekende boomholtes. De resultaten zijn matig en blijven achter bij eerdere jaren. Zo af en toe wat afgebeten veren, her en der wat prooiresten en af en toe een verdwaalde keutel op een pad, maar geen latrines of duidelijke tekenen van bewoning in de ons bekende boomholtes. Ook bij onze mede werkgroepgenoten blijven de resultaten achter. Hoe verrassend is het dan om in je eigen tuin ineens oog in oog te mogen staan met een boommarter.

Onze buren weten ons te vinden als het gaat om opmerkelijke waarnemingen in de natuur in en om de tuin. We hadden al eerder signalen ontvangen dat er met enige zekerheid een marter door de buurt scharrelde. Foto's van prooiresten, veren en zelfs een vage foto van een dier dat door de baan van een wildvangcamera heen was gehold. Niets om met zekerheid een boommarter te kunnen vaststellen, maar wel genoeg om alert te blijven en eens goed rond te kijken bij een wandeling door de buurt.

In 2018 en 2019 hebben we zelf ook zo af en toe een marter op opnames van de wildcamera teruggevonden. Samen met de vos, een regelmatig nachtelijke bezoeker van onze tuin. De opnames van de camera lieten echter nooit duidelijk zien of het nou een steenmarter of een boommarter betrof. Ook een onderzoeker aan het NIOO (collega van de buurman), die we hebben gevraagd mee te kijken, kon geen eenduidig antwoord geven na het bestuderen van de opnames. (foto 2)

Wel zijn er in die periode in de wijk een aantal auto's behoorlijk toegetakeld en werd er melding gemaakt van onwelriekende en gehorige plekken onder het dak. Ook mijn eigen auto is tweemaal slachtoffer geworden van een bezoek van een marter. Dit zou misschien eerder wijzen op een steenmarter dan op een boommarter, weet ik inmiddels. Maar zeg nooit, "nooit", alles is mogelijk.

Foto 2.

In 2020 en 2021 werd het rustig voor wat betreft de meldingen en alle ophef over de autovernielende marter raakte op de achtergrond. Totdat er in juni 2022 een duidelijk filmpje rond werd gestuurd in de buurtapp, van een marter in de tuin bij onze achterburen. Het schijnbaar jonge dier, had grote belangstelling voor de pindakaas pot, bedoeld voor de vogeltjes, en haalt allerlei capriolen uit om tot het laatste beetje van al het lekkers te kunnen genieten. Er zijn een aantal filmpjes gemaakt, helaas op grote afstand, die het dier en de worsteling met de pindakaas pot hebben vastgelegd. Inmiddels wat meer bekend met de boommarter, hebben we samen met Olga van der Klis de filmpjes goed bekeken. Uiteindelijk zijn we min of meer overtuigd van het voorkomen van een vrij jonge boommarter in onze buurt. Maar zeg nooit, “nooit”, alles is mogelijk.

Het duurt vervolgens weer bijna een jaar voordat er opnieuw een filmpje opduikt, in dit geval van een andere buur.

Vanaf dat moment (april 2023) regent het meldingen. De een na de ander benadert ons met foto's van wildcamera's, filmpjes en allerlei andere sporen. Of wij konden zeggen of er weer een marter in de buurt was en of ze maatregelen moesten nemen. Ik kan dat wel enigszins begrijpen, na zelf ook twee keer slachtoffer geweest te zijn van een niet startende auto. Meldingen van doorgebeten kabels bleven echter uit en aan de hand van de foto's en de filmpjes werd het toch steeds duidelijker dat het hier om een boommarter zou kunnen gaan.

Inmiddels zitten we samen met onze twee katten(!) doodstil te kijken naar de boommarter, die ongegeneerd met zijn (of haar) poot iedere keer vakkundig een pinda uit het potje weet te frutselen. Op zijn (of haar) dooie gemak rustig om zich heen kijkend, terwijl de alarmroep van de merel onafgebroken klinkt.

We hebben deze boommarter vanaf juni bijna dagelijks op bezoek gehad. Steeds overdag. Ik heb het dier een paar keer kunnen volgen naar een grote beukenboom in de tuin van onze buurman, maar ik kan, door het dichte bladerdak, niet zien of er daadwerkelijk een holte in de boom zit. Of het een man of vrouw betreft hebben we niet kunnen vaststellen. We weten wel met zekerheid dat het steeds hetzelfde exemplaar betreft, aangezien het linkeroor licht beschadigd is. (foto 3a juni '23, foto3b augustus '23)

Foto 3a.

Foto 3b.

Onze burens zijn inmiddels ook redelijk gewend aan de steeds opduikende mede buurtbewoner. Het dier wordt ook de Buurtmarter genoemd en wordt regelmatig ter sprake gebracht op feestjes waar we elkaar ontmoeten.

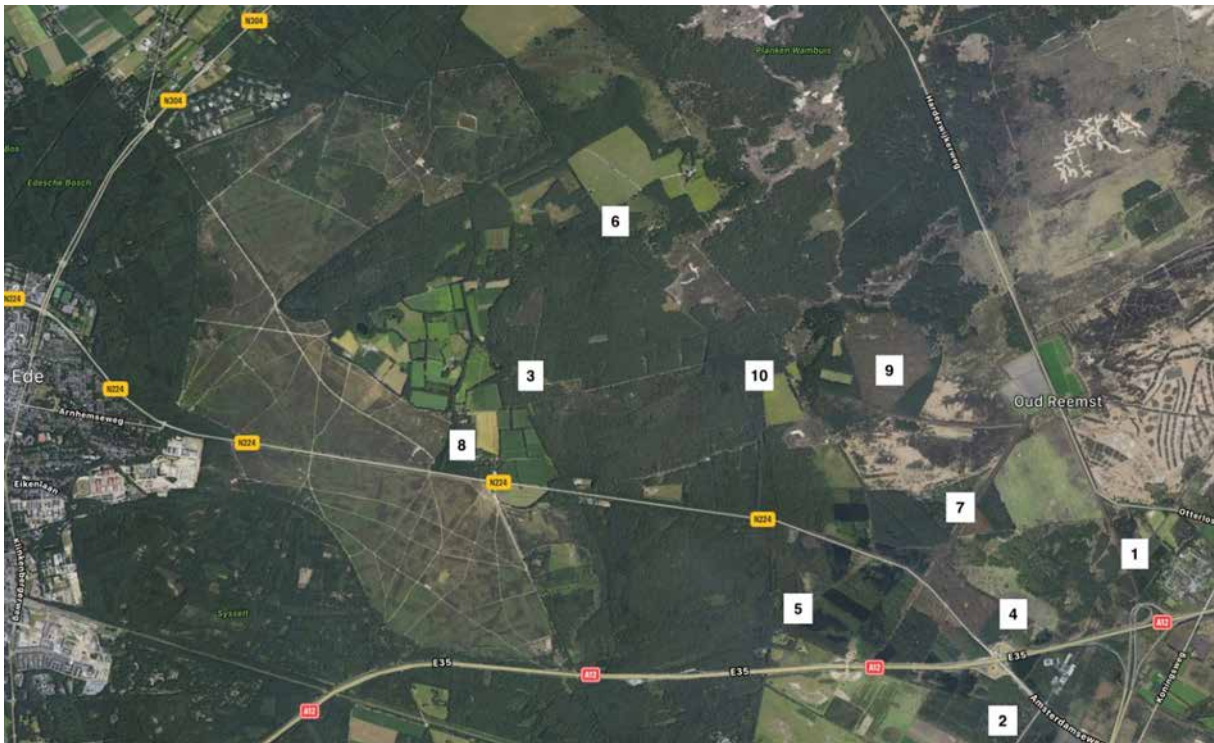
Inmiddels is het dier overdag nauwelijks nog te zien. Wel horen we nog heel vaak het klepje van de pindasnackbar klapperen. De marter bezoekt ons nog steeds regelmatig!

Boommarterinventarisatie Planken Wambuis en Noord Ginkel in 2023

Robert Keizer

1. Inleiding

Vanaf 2005 worden de gebieden Planken Wambuis (NM) en Noord-Ginkel (gem. Ede) geïnventariseerd op aanwezigheid van nesten van boommarters (zie Marterpassen XV 'Boommarterinventarisaties Roekelsche Bosch, Planken Wambuis en Noord-Ginkel 2005-2008' voor terreinbeschrijving). Het Roekelsche Bosch wordt vanaf 2007 geïnventariseerd door Mark Ottens. Samen verrichten wij de hengcamwerkzaamheden in bovengenoemde terreinen. In Marterpassen 27, 28 en 29 werd verslag gedaan van de boommarterinventarisatie in 2020, 2021 en 2022. Het topjaar 2020 met 8 zekere gevallen van voortplanting, het hoogste aantal gevonden nesten ten opzichte van de 15 jaar boommarterinventarisatie ervoor met gemiddeld 3-4 gevallen, werd opgevolgd met een eveneens erg succesvol jaar in 2021 met 5 zekere gevallen van voortplanting. In 2022 werden slechts 2 zekere gevallen van voortplanting vastgesteld. Al was er ook 1 zeer waarschijnlijk geval van voortplanting, waarbij de jongen echter niet aangetoond konden worden. Hieronder wordt het resultaat van de inventarisatie in 2023 gegeven. Kaart 1 geeft met een cijfer de globale ligging van de hieronder besproken locaties (het corresponderende cijfer tussen haakjes achter de locatiennaam).

Kaart 1. Globale ligging van de in te tekst besproken locaties

2. Nesten in 2023

In 2023 werd al vroeg gestart met het lopen van de eerste inventarisatierondes. Eind januari en begin februari werd al gestart waarbij in de territoria Hazeleger en Mossel-Noord grote winterlatrines werden aangetroffen en in de territoria Kooibos-Westerbergen, Oud-Reemst en Grijsoord-Kooningsjaght prooiresten werden gevonden. Nesten in 2023 waren schaars, waarbij in verschillende territoria verse winterlatrines latrines werden gevonden die lang aanhielden maar dan opdroogden en niet tot bewezen

nestvondsten leidden. Alleen in territoria Grijsoord kon succesvolle voortplanting vastgesteld worden. Hierdoor blijft de teller voor 2023 op slechts 1 “zeker” nest steken. In de afgelopen 19 jaar boommarterinventarisatie op Planken Wambuis is alleen in 2014 en 2016 slechts één geval van voortplanting vastgesteld (zie tabel in Marterpassen 26).

2.1. Grijsoord-Kooningsjaght (1)

Tijdens de eerste inventarisatieronde op 5 februari was er nog een restant van de latrine 2022 aanwezig in de nestboom. Er werden geen verse sporen nabij de nestboom aangetroffen. Een stuk verderop bij de voormalige nestboom Kooningsjaght werden verse prooiresten van grote bonte specht en holenduif aangetroffen. Verse sporen blijven daarna uit tot 14 april wanneer er 1 vers uitwerpsel in de vork van de nestboom Grijsoord ligt. Op 19 april is deze aangegroeid tot een verse latrine. Op 6 mei is de latrine in de vork weer opgedroogd, maar liggen er wel 3 verse keutels onder de boom en zit er haar aan de rand van het gat. Op 15 mei ligt er weer een verse latrine en een urinelekspoor in de vork van de boom. Om 20.50 uur wordt vanuit het bovenste gat gecamd. De moer blijkt nog thuis te zijn en kijkt rustig omhoog. Er worden geen jongen gezien of gehoord. Op 18 mei wordt er tussen 19.50 uur en 21.40 uur gepost maar de moer wordt niet waargenomen. Op 20 mei wordt er opnieuw gepost en dan kijkt de moer om 21.20 uur uit een gat in de boom alvorens via de kroon te vertrekken. Een kwartier later rond 21.35 uur wordt er gecamd en worden 2 jonge boommarters van ca. 5 weken oud aangetroffen. Hierna wordt de boom niet meer bezocht.

Overige territoria

2.2 't Hazeleger (2)

Al op 28 januari werd de beukenlaan van 't Hazeleger gecontroleerd op sporen. Onder een beuk met grote natuurlijke holte liggen een vers uitwerpsel en een verse prooirest in de vorm van een Vlaamse gaai. In februari meldt Arjen Heeres dat er in een andere beukenlaan op het Hazeleger een grote verse winterlatrine ligt. Als ik deze check op 19 februari blijkt dat inderdaad het geval te zijn. Deze latrine lijkt op 22 maart opgedroogd te zijn, maar op 15 april ligt er weer een kakelverse keutel onder en zit er haar aan de rand van het gat. Op 15 mei lukt het pas om te cammen en blijkt de boom leeg te zijn. In 2023 kan er net zoals in 2022 en 2021 geen voortplanting aangetoond worden. Wel heeft Arjen Heeres op 30 september een moer boomarterter in zijn tuin en weet hij haar mooi op de cameraval vast te leggen.

2.3. Heibloemallee (3)

Op 1 februari tref ik een vers boomarterteruitwerpsel aan onder een afgebroken beukenstaak nabij de Heibloemplas in de noordelijke Heibloemallee. In maart, april en mei worden verder geen verse sporen meer aangetroffen onder nest- en/of verhuusbomen in de Heibloemallee. Op 9 november wordt er een dode boomarterter gemeld op de N224 ter hoogte van het dierenasiel nabij de Heibloemallee. Han ten Seldam raapte het kadaver op en determineerde het als jong vrouwtje. Het is niet gezegd dat dit beest afkomstig is uit territorium Heibloemallee en daarmee blijft een zeker geval van voortplanting hieruit in 2023.

2.4. Oud-Reemst wildwei (4)

Vanaf begin februari werden de bekende verblijf- en nestbomen in dit territorium gecontroleerd. In maart werden er oudere prooiresten en een keutel aangetroffen. Verder werden geen verse sporen van boommarters aangetroffen. Voortplanting werd derhalve niet vastgesteld.

2.5. Kruislaan (5)

Op 3 februari worden onder een voormalige nestboom in territorium Kruislaan een schedel en borstbeen van een specht aangetroffen. In maart wordt er nog een oude boomarterterkeutel gevonden. Verder blijven sporen uit. De voormalige nestboom is in april bezet door een holenduif. Eind mei (24e) tijdens een laatste inventarisatieronde ligt er één vers uitwerpsel van boomarterter in een verblijfboom ook lijkt er haar aan de rand van één van de gaten te zitten. 's Avonds wordt er direct gecamd maar blijkt de boom leeg. Ook in dit territorium kon in 2023 dus geen voortplanting worden vastgesteld.

2.6. Mossel en Hindekamp (6)

Op 1 februari werden de beukenlanen bij territorium Mossel en Hindekamp gecontroleerd. Dit leverde een leuke verrassing op! In Mossel-Zuid werd een grote oude en opgedroogde winterlatrine aangetroffen onder een nieuwe halfdode beuk met grote natuurlijke holte. Bij Mossel-Noord werd een verse grote winterlatrine aangetroffen op een zijtak bij een natuurlijke holte waaruit paddenstoelen groeien. Wanneer op afstand met de telescoop het gat wordt bekeken blijkt er een pluk haar zichtbaar...de rug en staart van een slapende boomarter! Het beest wordt op een gegeven moment wakker en kijkt nieuwsgierig al gapend uit het gat naar buiten. Ook op 4 en 29 maart, 12 en 26 april en 6 mei blijkt de marter aanwezig in de holte en laat zich door de telescoop fraai bekijken (zie foto 1). De latrine blijft vers en inmiddels begin ik te geloven dat dit wellicht toch een nestboom is geworden. Jongen worden echter door de telescoop niet waargenomen. Op 15 mei wordt de boom om 21.15 uur gecamd. Helaas blijkt de boom leeg te zijn. De voormalige nestboom in Mossel-Zuid blijkt de hele periode bezet te zijn door een bosuil. Ook bij de Hindekamp worden geen verse sporen aangetroffen. Wederom blijft een zeker geval van voortplanting uit in dit territorium.

2.7. Oud-Reemst (7)

Ondanks intensief zoeken kan er in 2023 geen voortplanting vastgesteld worden. Sporen beperken zich tot wat oude uitwerpselen en een oude prooirest onder de nestboom van 2021.

2.8. Natuurcentrum Veluwe (8)

Net als vorig jaar is het dak van de Kooi nog steeds marterproof dichtgemaakt. Geen voortplanting.

2.9. Nieuw-Reemst (9)

In maart, april werden bomen met holten in de Nieuwreemsterlaan gecontroleerd op sporen van boomarter. Net als afgelopen jaren werden er geen sporen aangetroffen en blijft ook dit jaar een nestvondst in dit territoria uit.

Foto 1. Boomarter met winterlatrine Mossel-Noord 4 maart 2023 (R. Keizer)

2.10. Kooibos/ Westerbergen (10)

Territorium Kooibos/ Westerbergen beslaat een lange oude beukenlaan (Grenslaan). In februari worden enkele oude keutels en een verse prooirest (grote bonte specht vleugels) aangetroffen onder een bekende nestboom, welke door takbreuk minder geschikt lijkt te zijn geworden. Han ten Seldam vindt enkele marterkeutels in de kerkuilenkast bij nabijgelegen boerderij Nieuw-Reemst. Bij vervolfbezoeken blijven verse sporen uit. Tot 24 mei wanneer er tijdens een laatste poging om een nest te vinden zitten er 2 verse keutels aangetroffen worden onder een dode beukenstaak met zwarte spechtengaten. Ook zit er haar aan de rand van één van de gaten. Een echte latrine ontbreekt echter. Voor de zekerheid wordt de boom om 21.15 uur met de camera bekeken maar blijkt helaas leeg te zijn.

3. Conclusies

Het jaar 2023 was voor Planken Wambuis en Noord-Ginkel met slechts 1 zeker geval van voortplanting met slechts 2 jongen een evenaring van het slechtste jaar sinds de start van inventarisatie in 2005. In 2014 en 2016 werd ook slechts 1 geval van voortplanting vastgesteld. In 2014 betrof het een nest met 4 jonge marters in territorium Grijsoord. In 2016 werden slechts 2 jongen waargenomen in territorium Kooibos/ Westerbergen.

Wat de oorzaak van het lage aantal nesten in 2023 is, is onduidelijk. Ook op de Hoge Veluwe werden amper nesten gevonden (mondelijke mededeling René van Lopik en Olga van der Klis). Verschillende theorieën werden geopperd op de boommarterwerkgroep bijeenkomst variërend van slechte conditie van de moertjes door het slechte muizenjaar in 2022, ziekte als gevolg van Covid of vogelgriep tot concurrentie of predatie door aanwezigheid van wolvenroedels. We zullen het waarschijnlijk nooit weten. Hopelijk volgend jaar beter!

Dankwoord

Allereerst wil ik Natuurmonumenten en gemeente Ede bedanken voor het mogen uitvoeren van het boommarteronderzoek. Han ten Seldam voor de meldingen van zowel dode als levende boommarters. Mark Ottens ben ik dank verschuldigd voor de gezamenlijke inventarisatie, hengcamacties en observaties. Arjen Heeres bedank ik voor zijn meldingen van boommarters op het Hazeleger.

Requiem voor een boomarter, afscheid van Neurietje

Vilmar Dijkstra

Soms overkomt het je gewoon, je ontwikkelt warmere gevoelens voor een bepaalde boomarter in je onderzoeksgebied. In dit geval omdat die boomarter bepaalde gedragingen laat zien waardoor het individu zich duidelijk onderscheidt van de andere boomarters. Zo'n boomarter was Neurietje. Was, omdat ze inmiddels (november 2023) al een jaar niet meer voor de cameravallen is verschenen en we moeten concluderen dat ze dood is. Een 'mooie' reden om eens extra aandacht aan deze dame te besteden, want er zijn voldoende interessante en mooie waarnemingen over haar te vermelden.

Beschermende dame

Neurietje had haar territorium op Veluwezoom in het noordoostelijke deel van de Imbosch. Het gedrag dat haar het meest doet onderscheiden van de andere boomarters en waar ze haar naam aan te danken heeft, bestond eruit dat als je met een camera aan een hengel, een zogenaamde hengcam in de buurt van haar jongen kwam, ze fel uitviel richting de camera. In 2015 werd Neurietje voor het eerst als herkenbaar individu vastgelegd met een fotocamera, terwijl ze uit een boomholte keek waarin haar kroost lag (foto 1).

Foto 1. Neurietje kijkt uit het rottingsgat waarin een onbekend aantal jongen ligt (foto: Boudewijn van Baalen, 22 mei 2015).

Het gedrag waarbij boomarters de hengcam aanvallen, komt op Veluwezoom een enkele keer ook bij andere vrouwtjes voor, als de jongen in een ondiepe boomholte liggen. Maar Neurietje ging nog een flinke stap verder, door ook aan te vallen als er ruim voldoende ruimte was tussen de ligplek en de ingang waar de camera naar binnen werd gebracht. Zelfs als die ruimte een meter of meer bedroeg. Een moeder die dus heel beschermend is richting haar jongen. Dit gedrag is niet uniek op Veluwezoom.

Foto 2 en 2a. Stills uit opname van een aanval naar de hengcam door Neurootje (3 juni 2006).

In de periode 2004/2013 werd dit en ander opgewonden gedrag, ook jaarlijks geconstateerd in een territorium in het zuidwestelijke deel van de Imbosch. Naast het aanvallen van de hengcam, werd bij het inbrengen van de hengcam soms ook de holte snel verlaten. Van een afstandje werd dan grommend te kennen gegeven dat ze het niet met de inspectie eens was. Er werd aangenomen dat er in die periode sprake was van hetzelfde dier en deze werd vanwege dit gedrag Neurootje genoemd. Gekscherend werd Neurietje daarom 'dochter van Neurootje' genoemd. Het gedrag levert wel spectaculaire beelden op, waarbij je prachtig in de bek van de boomarter kan kijken, 'deep throat' (foto 2).

Oude(re) dame

Het lukte voor de komst van de techniek van cameravallen niet om te achterhalen hoe oud boomarters worden. Neurietje werd voor het eerst vastgelegd in het voorjaar van 2015, terwijl ze een of meer jongen had. Omdat boomarters doorgaans op z'n vroegst op tweejarige leeftijd voor het eerst jongen krijgen, is aangenomen dat ze op z'n laatst in het voorjaar van 2013 is geboren. Na 10 november 2022 is niets meer van Neurietje vernomen en het is zeer waarschijnlijk dat ze is overleden. Daarmee is ze minimaal 9,5 jaar oud geworden. Vergelijkbaar gedrag van een vrouwtje in hetzelfde gebiedsdeel in 2011 en 2014 (zie verderop), kan echter een aanwijzing zijn dat Neurietje veel ouder was en op z'n laatst in het voorjaar van 2009 is geboren. In dat geval is ze minimaal 13,5 jaar geworden. Helaas zullen we daar nooit uitsluitsel over krijgen. Maar is het mogelijk dat boomarters in het wild zo oud worden? In de literatuur worden maximumleeftijden van 8 tot 11 jaar in het wild genoemd en 15 jaar in gevangenschap (Mar-

chesi 1989, Pavlinov 1977 en Schmidt 1943, allen aangehaald in Niethammer & Krapp 1993). Bram en Chris Achterberg hebben in hun onderzoeksgebied jaren een vrouw gevolgd, die minimaal 12 jaar oud is geworden (persoonlijke mededeling Bram Achterberg). Mulder en Van den Akker (2023) vermelden een vrouw die minimaal 11 is geworden. Op Veluwezoom is er bewijs dat een vrouw minimaal bijna 11 jaar oud is geworden (op 2 maanden na; in 2009 gefilmd door Chris Achterberg met jongen en voor het laatst met cameraval vastgelegd op 6 februari 2018). En dan hebben we Neurootje nog. Voor het eerst werd de bef vastgelegd met de hengcam in juni 2006 (in een boomholte met minimaal een jong) en voor het laatst werd Neurootje vastgelegd op 11 december 2015 (met de eerste cameraval op Veluwezoom), dan is ze minimaal 11,5 jaar oud geworden. Als Neurootje, vanwege het karakteristiek gedrag, ook al in 2004 aanwezig was (en dat vrouwtje had toen jongen), dan zou dat betekenen dat ze minimaal 13,5 jaar is geworden. Met de inzet van cameravallen in verschillende gebieden in Nederland zal de toekomst moeten uitwijzen hoe reëel leeftijden van rond de 14 jaar zijn.

Voorzichtige dame

Neurietje liet ook ander afwijkend gedrag zien ten opzichte van de meeste van haar soortgenoten. Vanaf 2016 werd in haar en andere territoria een of meer cameravallen opgehangen, om in kaart te brengen welke boommarters aanwezig waren. Daarbij werd bekeken of de vrouwen in het voorjaar aangezogen tepels hadden, wat erop duidt dat ze zogend zijn. Deze methode werd in de periode 2014/2015 ontwikkeld op twee proeflocaties op Veluwezoom (Dijkstra 2022). Doorgaans kwamen binnen enkele dagen tot weken na het voor het eerst toepassen van dit systeem, de territoriumhouders in beeld, meestal eerst de mannen. Sommige individuen hadden wat meer tijd nodig om aan het systeem te wennen en kwamen pas na enkele maanden voor het eerst in beeld. Bij Neurietje duurde het echter tot 28 juli 2018 voordat ze in beeld kwam. Eerlijkheidshalve dient wel gezegd te worden dat in 2016 maar enkele weken een cameraval in haar territorium heeft gehangen. Maar in 2017 hingen van medio augustus tot medio september 2018 één tot twee cameravallen in haar territorium, met een onderbreking van medio maart tot medio mei 2018. Neurootje nam vergelijkbare tijd om aan het systeem te wennen. Kortom, het waren voorzichtige en eigenzinnige dames.

Verzorgende dame

Soms heb je het geluk dat je op het juiste moment op de juiste plek bent en de omstandigheden zo gunstig zijn dat je meer van het gedrag van een dier kunt zien. In dit geval werd mij een piepkleine blik gegund op de tedere verzorging van de jongen door Neurietje. Voordat dit gedrag wordt beschreven, volgt er een inleiding over hoe de situatie ontstond, waardoor dit gedrag überhaupt kon worden waargenomen. Op 13 april 2018 wordt met een verrekijker een uitgebroken grote bonte spechtengat bekeken, in een dood deel van de stam van een levende dikke grove den. Deze holte zit op ongeveer 2,5 meter hoogte. In de voorgaande winter werd deze holte als dagrustplaats gebruikt, gezien de oudere uitwerpselen in en onder de boom. Aan de ingang van de holte waren ruiharen te zien en onder de boom lagen verse afgebeten veren van een grote bonte specht en een andere kleine vogel. Op 21 april is met een kijker van afstand te zien dat het aantal ruiharen een stuk groter is, wat duidt op recent gebruik door een boommarter. Op 28 april is met een kijker te zien dat er een veer van een lijsterachtige in de ingang van de holte ligt. Onder de boom liggen wederom wat oude uitwerpselen van afgelopen winter. Normaal zou hier al met een camera in de holte zijn gekeken, maar omdat Neurietje zo gevoelig is en de holte zo laag zit en niet zo heel diep is, werd besloten om het gebruik van de hengcam uit te stellen. Op 3 mei zit er een al ouder spinnenweb voor de ingang, wat erop duidt dat de boommarter is vertrokken. Controle op 11 mei met de hengcam liet een lege holte zien. Het kan zijn dat Neurietje als gevolg van de combinatie van een lage, ondiepe holte en wekelijks bezoeken om de situatie in te schatten, besloten had om het nest te verplaatsen. Neurietje werd op 8 mei met haar jong(en) teruggevonden in een dode beukenstaak (staande stam zonder kroon), zonder krooncontact in een nabijgelegen laan. Deze staak was dusdanig rot en van gaten voorzien dat Neurietje met de kijker eenvoudig te zien was op ongeveer 5 meter hoogte. Er werd een half uur gepost en daarbij werd twee keer waargenomen hoe ze bij de wand een brok dood hout in de bek pakte, waarvoor ze zich moest strekken, om dat vervolgens onder zich te schikken. Dit deed ze allemaal heel voorzichtig en schijnbaar met veel gevoel. Dergelijk gedrag was mij niet bekend van boommarters. Maar de kans om zoiets te zien, is natuurlijk ook wel erg klein. En het kan

dus ook goed zijn dat dit gedrag niet specifiek is voor Neurietje, maar in principe ook te zien is bij andere vrouwen met jongen. Ze heeft hier maar kort verbleven, één tot twee weken. Op 11 mei is deze holte met een hengcam gecontroleerd en daarbij werden geen jongen aangetroffen.

Lastige bosuilen?

Op zich worden op Veluwezoom wel vaker nesten met jonge boommarters in een staak van den, berk of beuk aangetroffen, maar nog nooit in een dusdanig rotte boom dat je er dwars doorheen kunt kijken en het vrouwtje gewoon kunt zien liggen. Waarom had ze voor deze locatie gekozen terwijl er zoveel andere, ogenschijnlijk geschikte bomen in de buurt stonden? Zo staat niet ver van deze locatie de holle, levende, dikke beuk met rottingsgat waar in 2015 foto 1 is genomen. Maar de situatie was in de loop der jaren wat veranderd. Die holte werd namelijk sinds 2017 ook regelmatig gebruikt door een bosuil, die dan vaak rustend in de ingang van de holte waar te nemen was. In de periode 13 april tot en met 8 mei werd tijdens vier van de vijf bezoeken een bosuil in de holte waargenomen. Daarna, tussen 8 en 11 mei, is Neurietje met haar jong(en) alsnog naar deze boom verhuisd. Boommarters en bosuilen gaan niet zo goed samen. Het is bekend dat boommarters soms bosuilen prederen. Zo zijn op Veluwezoom in de loop der jaren meerdere keren afgebeten veren van volwassen bosuilen in en onder boomholten gevonden. Maar er zijn ook aanwijzingen dat bosuilen zich goed kunnen verdedigen (Van der Leer 1995, Wijsman 1999), misschien zelfs zo goed dat de boommarter bij een confrontatie (oog)letsel kan oplopen (Dijkstra 2010). Neurietje kon dus niet zomaar even met haar kroost deze boom gaan gebruiken en heeft dat mogelijk eerst moeten 'voorbereiden'.

Lastige nestboom

Op 18 mei werd de bewuste beuk om 20.00 uur met de hengcam bekeken. De holte is echter diep en kronkelig, waardoor de bodem niet te zien is. Als er jongen zijn, dan ga je ze pas zien als ze al ouder zijn, zo vanaf ongeveer 6 weken, als ze bewegelijker en ondernemender worden. Op 25 mei werd wederom een controle met de hengcam uitgevoerd, nu om 20.35 uur. Tien minuten later komt Neurietje terug van de jacht en glipt langs de camera de holte in en valt de camera aan, waarna we ons terugtrekken. Op 1 juni volgt om 23.00 uur weer een controle, die geen beelden oplevert van boommarters. Toch verblijft het gezin nog in deze holte. Op 8 juni, vroeg in de avond, plaatsen we een videocamera op een statief op de grond, die gericht wordt op de ingang. We verlaten de locatie om andere nesten te gaan controleren en hopen dat wandelaars zo vriendelijk zijn om de videocamera te laten staan. Enkele uren later is na terugkomst op de locatie bij het terugkijken van de opname te zien dat Neurietje om 19.30 uur thuiskomt van de jacht en om 22.13 uur weer vertrekt. Tijdens het terugkijken van de beelden om 22.45 uur is er live gekrabbel in de boom te horen. Controle met de hengcam laat Neurietje zien, die inderdaad is teruggekomen terwijl we onder die boom de beelden aan het bekijken waren. Ze zit in de karakteristieke zooghouding en is de jongen aan het zogen en kijkt omhoog, om de kronkel in de holte. Het zogen is blijkbaar dusdanig belangrijk dat de hengcam dit keer niet wordt aangevallen. Op 15 juni plaatsen we wederom vroeg in de avond een videocamera op de grond en de beelden laten zien dat Neurietje om 20.08 uur vertrekt. Controle van de holte om 20.25 uur met de hengcam met een extra verlengde arm en een cilindercamera bungelend onder die arm, om verder en lager in de holte komen, laat minimaal 1 jong onder in de holte zien. Maar er is nog steeds geen overzicht van de gehele bodem. Op 20 juni wordt bij de boom gepost vanaf 19.20 uur. Al snel kijkt Neurietje naar buiten, gaat met de kop naar buiten hangen en doet de ogen dicht. Om 19.26 uur schudt ze zich uit, wat een stofwolk tot gevolg heeft, gaapt uitgebreid en vertrekt door de boomkronen. Om 19.46 uur komt ze al weer terug via de boomkronen, met een woelmuis in de bek en roept boven in de ingang van de holte naar beneden de holte in: 'oe-oe-oe'. Mogelijk wil ze de jongen, of het jong naar boven lokken om te gaan verhuizen? Ze gaat uiteindelijk toch naar binnen. Op 22 juni blijkt dat het gezin inderdaad is verhuisd. Op 25 augustus wordt op één van de cameravallen in het territorium van Neurietje éénmalig een jonge boommarter vastgelegd, maar het is niet duidelijk of het een jong van Neurietje is.

Reproductie door de jaren heen

Neurietje heeft zich in haar leven regelmatig voortgeplant. Hieronder wordt per jaar weergegeven welke reproductiegegevens van Neurietje bekend zijn. Daarbij worden ook de jaren betrokken waarvan het niet zeker is of het werkelijk Neurietje betreft (periode 2011-2014, cursief weergegeven).

2011

Beuk LK-11, levend, rottingsgat, in laan en met krooncontact.

Op 6 mei is het geluid van een jonge boommarter te horen. Controle met de hengcam op dezelfde dag laat 3 jongen van ongeveer anderhalve week oud zien. Bij de controles op 13 en 20 mei zijn nog steeds 3 jongen aanwezig. Bij de controle op 27 mei is het vrouwtje aanwezig en deze valt fel de camera aan. Bij de controle op 3 juni is de holte verlaten.

2012

Geen aanwijzingen op de aanwezigheid van een nest in dit deel van de Imbosch.

2013

Beuk 23p-1, levend, zwarte spechtengaten, aan rand beukenvak en met krooncontact, de holte is voorzien van een vaste camera.

In de voorgaande winter is de holte in gebruik als dagrustplaats.

Op 25 april is om 18.15 uur een boommarter in de holte aanwezig. Om 23.15 uur is het vrouwtje op jacht en zijn 2 jongen te zien van slechts een paar dagen oud. Op 10 mei is een dood jong in de holte te zien. Na een paar minuten komt een levend jong tevoorschijn vanonder de laag molm op de bodem van de holte. Het dode jong ligt tegen de wand in de verste hoek van het levende jong vandaan. Op 17 mei is van het dode jong niets meer te vinden en het levende jong is nog aanwezig. Tussen 14 en 21 juni is het gezin verhuisd.

2014

Grove den 13g-3, dode staak, 2 zwarte spechtengaten die niet met elkaar zijn verbonden, in gemengde opstand met krooncontact.

In de voorgaande winter is de holte in gebruik als dagrustplaats.

Op 25 april wordt de holte met een hengcam gecontroleerd om 19.00 uur. Het vrouwtje is in de onderste holte aanwezig en valt fel de camera aan. In dezelfde nacht is het vrouwtje om 1.15 uur op jacht en zijn 3 jongen te zien. Op 6 mei wordt de onderste holte gecontroleerd, die is leeg. Vanwege het plots invallende slechte weer wordt de bovenste holte niet gecontroleerd. Op 9 mei liggen de jongen gewoon weer in de onderste holte. Op 16 mei zijn beide holten leeg.

2015

Beuk LLK-1, levend, rottingsgat, in laan en met krooncontact.

In de voorgaande winter is de holte in gebruik als dagrustplaats.

Omdat de holte diep is en een kronkel heeft, is de bodem niet te zien (zie ook 'Lastige nestboom'). Op 13 mei wordt om 18.05 uur bij de boom gepost. Om 18.15 uur kijkt Neurietje uit de holte en vertrekt via de boomkronen, daarbij zijn aangezogen tepels te zien. Op 15 mei wordt de holte om 21.00 uur met een hengcam gecontroleerd, daarbij wordt minimaal 1 jong met de ogen open waargenomen, die om de kronkel omhoogkijkt. Op 30 mei wordt vroeg in de avond een videocamera op de grond geplaatst, gericht op de ingang van de holte. De beelden worden later die avond ter plekke bekeken en laten zien dat Neurietje om 20.25 uur nog aanwezig is. Controle diezelfde avond met de hengcam laat inderdaad zien dat Neurietje om 22.45 uur nog steeds thuis is, ze komt omhoog en valt de camera aan. Op 5 juni wordt wederom vroeg in de avond een videocamera geplaatst. Om 19.00 uur zijn daarmee Neurietje en minimaal 2 jongen te zien in de ingang van de holte. Het gezin is tussen 5 en 12 juni verhuisd.

2016

Beuk 21a-4, levend, zwarte spechtengaten, aan rand beukenvak en met krooncontact.

In de voorgaande winter is de holte in gebruik als dagrustplaats.

Op 22 april is overdag minimaal één jonge boommarter te horen. Controle met de hengcam op dezelfde dag om 22.25 uur, waarbij de camera voor de holte wordt gehouden, laat Neurietje zien die de camera aanvalt. Tussen 22 en 29 april is het gezin verhuisd. In de ondiepe holte ligt een dikke laag materiaal, waarschijnlijk een eekhoornnest. Controle van de holte met behulp van een ladder levert geen dode jongen op. Het materiaal is wel doornat en waarschijnlijk de oorzaak van de verhuizing. Het gezin wordt

op 29 april teruggevonden in beuk 23p-1 (zie 2013), die voorzien is van een vaste camera. In de holte is om 23.15 uur Neurietje aanwezig met 1 jong. In de daaropvolgende weken wordt duidelijk dat het om slechts 1 jong gaat. Tussen 10 en 16 juni is het gezin verhuisd.

2017

Beuk LLK-1, levend, rottingsgat, in laan en met krooncontact.

Omdat de holte diep is en een kronkel heeft, is de bodem niet te zien (zie 2015). Vanaf 1 mei worden er verse keutels in en onder de boom en ruiharen rond de ingang aangetroffen. Op 12 mei wordt vroeg in de avond een videocamera op de grond geplaatst, gericht op de ingang van de holte. De beelden laten zien dat Neurietje om 22.05 uur vertrekt. Op 19 mei is op de videocamera te zien dat Neurietje om 21.30 uur vertrekt. Zowel op 12 als op 19 mei levert een controle met de hengcam niets op. Op 26 mei wordt de holte om 20.00 uur met de hengcam gecontroleerd. Neurietje is thuis en valt de camera aan. Ze is wel minder fel dan in voorgaande jaren. Begint ze eraan te wennen? Op 2 juni is via de videocamera te zien dat Neurietje om 19.36 uur uit de kroon komt en de holte in gaat (was blijkbaar al op jacht). Een minuut later vertrekt ze weer. Controle met de hengcam om 21.40 uur op dezelfde avond laat niets zien. Het gezin is tussen 2 en 9 juni verhuisd. Op de cameraval die in dit territorium vanaf 18 augustus hangt is vanaf 27 augustus zeer regelmatig een relatief grote boomarter te zien, wat hoogstwaarschijnlijk een jong uit 2017 van Neurietje is. Het dier heeft in augustus geen scrotum, waardoor het dus gaat om een relatief grote vrouw, of een jonge man die in 2017 is geboren. Dit dier verschijnt gedurende het jaar erna echter wel zeer regelmatig op deze locatie en nu met zichtbaar scrotum. Hij (Frits), komt hier in beeld tot april 2019, een enkele keer samen met Neurietje (foto 3), of met de territoriale man. Het laatste bezoek op deze locatie valt samen met het moment dat de territoriale man verdwijnt en er een nieuw territoriaal mannetje in beeld komt. Het lijkt daarmee plausibel dat Frits een zoon is van Neurietje.

Foto 3. Neurietje (boven) samen met haar zoon Frits in het raamwerk.

2018

Grove den 23k-8, levend, uitgebroken grote bonte spechtgat, in gemengde opstand en met krooncontact. Verhuisd naar Beuk LK-26, dode staak, uitgebroken grote bonte spechtengaten, in laan en zonder krooncontact. Verhuisd naar Beuk LLK-1, levend, rottingsgat, in laan en met krooncontact. Zie 'Verzorgende dame' tot en met 'Lastige nestboom'.

2019

In 2019 wordt geen nest van Neurietje gevonden. Op de cameravallen in haar territorium komt ze vanaf 27 april wel in beeld met 2 duidelijk aangezogen tepels. Ze heeft dus jongen. Op 20 augustus komt eenmalig een jong ogend dier voor de cameraval, maar het blijft onduidelijk of het een jong is van Neurietje.

2020

Beuk 21c-8, levend, zwarte spechtengaten, aan rand beukenvak en met krooncontact.

Op 1 mei worden uitwerpselen onder en een latrine in de boom aangetroffen en er zitten zeer veel ruiharen aan de bovenste gaten. Op 8 mei wordt er een controle uitgevoerd met de hengcam, waarbij 2 jongen worden aangetroffen. Deze verblijven tot en met 6 juni in deze holte, waarna het gezin verhuisd. Op 1 augustus komt Neurietje voor het eerst met 2 jongen voor de cameraval, waarna regelmatige bezoeken van de dieren volgen (foto 4). Op de cameravallen in dit territorium is in 2021 en 2022 nog regelmatig een van deze jongen te zien. Vanaf zomer 2021 heeft het dier tijdens de zomers een zichtbaar scrotum en blijkt het een mannetje te zijn.

Foto 4. Neurietje komt met haar 2 jongen van 2020 in het raamwerk. De jongen proberen begin augustus nog steeds bij hun moeder te drinken.

2021

Beuk 23p-1, levend, zwarte spechtengaten, aan rand beukenvak en met krooncontact, holte is voorzien van een vaste camera (dezelfde boom als in 2013).

In de voorgaande winter is de holte in gebruik als dagrustplaats.

Op 2 april is om 12.45 uur een boomarter in de holte aanwezig, maar op 9 april is de holte overdag leeg. Op 16 april is om 15.20 uur een boomarter aanwezig, die in de zooghouding zit. Er zijn dus jongen. Op 30 april lijkt de holte om 23.50 uur leeg te zijn, maar is niet uit te sluiten dat er jongen onder de molm en veren liggen. Op 7 mei is er 's middags weer een boomarter aanwezig, maar 's avonds zijn wederom geen jongen te zien. Op 14 mei wordt Neurietje met 2 jongen gevonden in de niet ver weg staande beuk 21a-4 (zie ook 2016). Op 21 mei is Neurietje weer terug naar beuk 23p-1 met 2 jongen. Het gezin is verhuisd tussen 5 en 7 juni. Hoewel Neurietje wel voor de cameravallen komt, wordt ze daarbij niet vergezeld door jongen. Er komen ook geen jonge dieren in beeld.

2022

Beuk 16u1-13, levend, zwarte spechtengaten, midden in beukenvak en met krooncontact, holte is voorzien van een vaste camera.

Op 17 april zijn er geen ruiharen aanwezig. Op 25 mei is om 10.50 uur Neurietje te zien met minimaal 1 jong. Op 27 mei is Neurietje om 21.20 uur aanwezig en 2 jongen aan het zogen. Deze jongen zijn ongeveer 6 weken oud. Op 3 juni ligt een dood jong in de holte. Aangezien er nog geen houtsnippers op het lijkje liggen, is het jong nog maar kort dood. Op 8 juni wordt het jong met behulp van een ladder uit de holte gehaald, maar de maden hebben het al helemaal leeggegeten. Dit is voor de tweede keer in 18 jaar tijd dat er op Veluwezoom met de hengcam een jong ouder dan 5 weken dood in een holte wordt aangetroffen. Dode jongen met een leeftijd tussen de één en vijf weken oud worden vaker gevonden, of verdwijnen uit het nest. Hoewel daarna Neurietje wel voor de cameravallen komt, wordt ze daarbij niet vergezeld door het overgebleven jong. Dit dier komt evenmin alleen in beeld. Wel komt op 18 augustus gedurende die dag drie keer een jonge boomarter in beeld, maar dit is een dispergerende jonge boomarter. Het is een jong van 2022 van Louisa, die haar territorium ten noordoosten van de Carolinahoeve heeft. De geboortebom van dit jong ligt ruim 5 km van de locatie van de cameraval.

Genen succesvol doorgegeven?

Neurietje heeft zich in de loop van de jaren dus regelmatig voortgeplant. Vanaf 2015, het jaar waarvan zeker is dat het om Neurietje gaat, heeft ze ieder jaar jongen gehad, te weten 8 worpen met minimaal 12 jongen. Door het gedrag van Neurietje, in combinatie met het regelmatig gebruik van een boom waar de jongen niet geteld konden worden, was het aantal jongen echter niet goed te bepalen. Dat zullen er dan ook ongetwijfeld meer dan 12 zijn geweest. Van één jong is bekend wat ervan geworden is (even de gevonden dode jongen buiten beschouwing gelaten). Het mannetje dat in 2017 werd geboren (Frits), heeft zich in 2019 in het naastgelegen territorium gevestigd. Ze zijn dus burens geworden. Hield Frits zich als territoriumhouder aanvankelijk alleen op in het noordoostelijke deel van de Imbosch, met een bijbehorend vrouwtje (Wouke), vanaf 2022 heeft hij zijn territorium verder naar het oosten uitgebreid naar de rijkere bossen op löss richting de Carolinahoeve. Hier leeft een ander vrouwtje (Willeke). Frits heeft met een territorium van ongeveer 340 ha bos, één van de grootste mannelijke territoria binnen het onderzoeksgebied. Het vrouwtje dat in zijn aanvankelijke territorium leeft, heeft zich in ieder geval vanaf 2020 jaarlijks voortgeplant. Het vrouwtje dat in het rijkere bosgebied leeft (geboren in 2019), heeft zich in 2021, 2022 en 2023 voortgeplant. Het lijkt aannemelijk dat Frits verantwoordelijk is voor (een deel) van al deze en mogelijk ook andere nakomelingen. Daarmee is Neurietje er hoogstwaarschijnlijk in geslaagd om haar genen meer dan één generatie door te geven en dat is een mooie gedachte om mee af te sluiten.

Literatuur

- Dijkstra, V., 2010. Eénoog: een boomarter om respect voor te hebben. *Marterpassen XVI*: 63-66.
- Dijkstra, V., 2022. Cameravalonderzoek aan een deelpopulatie boomarters. *Zoogdier 33(3)*: 8-10.
- Marchesi, P., 1989. Ecologie et comportement de la martre (*Martes martes* L.) dans le Jura suisse. Diss. Univ. Neuchatel. Verwijzing in: Niethammer, J & F. Krapp, 1993. *Handbuch der Säugetiere Europas. Raubsauger (Teil I)*. AULA Verlag, Wiesbaden.
- Mulder, J. & R. van den Akker, 2023. Het leven van boomarter Marianne. *Marterpassen 29*: 20-31.
- Pavlinov, I., 1977. Age-related changes in the skull characters of *Martes martes* L. (Mammalia: Mustelidae) in the postnatal period. *Bull. Mosc. Soc. Nat. Biol. Ser.* 82 (5): 33-50. Verwijzing in: Niethammer, J & F. Krapp, 1993. *Handbuch der Säugetiere Europas. Raubsauger (Teil I)*. AULA Verlag, Wiesbaden.
- Schmidt, F., 1943. *Naturgeschichte des Baum- und Steinmarders*. Monographien der Wildsäugetiere 10, Leipzig. Verwijzing in: Niethammer, J & F. Krapp, 1993. *Handbuch der Säugetiere Europas. Raubsauger (Teil I)*. AULA Verlag, Wiesbaden.
- Van der Leer, P.A., 1995. Bosuil valt boomarter aan. *Marterpassen III*: 41.
- Wijsman, H., 1999. Twee nachtdieren in conflict overdag. *Marterpassen VII*: 44-45.

Boommarter predeert jongen Kleine Bonte Specht

Ton Bakker

In het voorjaar hoorde ik op weg naar een van mijn cameravallen de lange roffel van een Kleine Bonte Specht. Altijd leuk natuurlijk, maar op zich in dit gebied niet vreemd, in dit oude stuk bos op de Brabantse Wal broeden immers al jaren meerdere paartjes van deze soort. Nog leuker werd het toen ik niet lang daarna een holte van dit minispechtje ontdekte in een afstervende eik. Die eik stond op enkele tientallen meters van het poeltje waar vaak boommarters op mijn cameraval verschijnen. Als dat maar goed ging... Ik hoopte dat de Kleine Bontes succesvol zouden zijn, want hun nestholte zat voor mij als natuurfilmer op een erg gunstige plek. Niet al te hoog, met vaak mooi licht er op en op een plaats waar ik op gepaste afstand een schuiltentje kon wegzetten. En ook toestemming had daarvoor. Gelukkig heb ik dat meermaals kunnen doen en heb ik bijna het hele broedproces kunnen volgen. Ik wist precies op welke dag het legsel compleet was dus kon ik redelijk nauwkeurig inschatten wanneer de jongen zouden uitvliegen. Dat wilde ik uiteraard ook graag op filmbeeld vastleggen.

Een holte extra

Toen ik dat op de betreffende dag wilde gaan doen wachtte me een teleurstelling. Al van een afstandje zag ik dat er een holte in de boom was bijgekomen. En niet een mooi rond gaatje van een specht, maar een ruimer gat, precies op de hoogte waar de jonge spechtjes in de holte hadden gelegen. Wat veertjes van jonge spechten onder de boom en een vers gedraaide marterkeutel maakten me duidelijk wat er gebeurd was. Vlak voor het uitvliegen had een Boommarter dat nest ook in de gaten gekregen en een gat geknaagd onder de nestholte. Iets dat in de kwijnende eik misschien niet eens zoveel moeite had gekost. Ik had er al een stuk loszittend schors zien zitten. De vraag dringt zich dan op of de marter dit nest nu pas ontdekt had of dat hij strategisch gewacht had tot de jonge spechten wat meer volume hadden. Misschien moeten er eens wat vaker cameravallen op spechtenholen worden gericht om er achter te komen of marters een dergelijk anticiperend vermogen hebben.

Intussen baalde ik uiteraard dat ik niet het uitvliegen van de spechtjes had kunnen filmen. Maar nog véél liever had ik dat predatiemoment gefilmd...

Videostills uit opnames van het broedproces met rechtsonder het predatiegat zichtbaar.

Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat 2020/ 2023

Leo Heemskerk

Achtergrond

Vanaf 2006 doe ik onderzoek naar Boommarters in het NHD. Na de vondst van de eerste nestboom van Noord-Holland in 2011, is de voortgang jaarlijks beschreven. Zie literatuurlijst.

Doel van het onderzoek is de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

1. Hoe groot is de populatie per deelgebied
2. Hoeveel jongen worden er per deelgebied geboren
3. Oorzaak van verschillen
4. Kennis vergaren over de boommarter

Vanaf 2020 was de bedoeling om samen met vrijwilligers volgens twee methodes onderzoek te doen:

Methode 1: Vrijwilligers controleren twee opstellingen die het hele jaar op een vaste locatie staan. Bij voorkeur twee wekelijkse controle en analyse en registratie van beelden.

Doelstelling methode 1: Een gestandaardiseerde methode die jaarlijks herhaalbaar is waardoor er trendgegevens kunnen worden gegenereerd. Doel van deze methode is om basisinformatie over boommarters te verzamelen die we jaarlijks kunnen vergelijken. Wat we willen registreren is een overzicht van boommarterwaarnemingen, per individu, man/vrouw en of reproductie van boommarters.

Methode 2: Werd uitgevoerd door mij – Camera's worden periodiek verplaatst in het onderzoeksgebied. Bij voorkeur twee wekelijkse controle en analyse en registratie van beelden. Camera's werden gemiddeld na drie weken op een andere locatie opgesteld.

Voor uitleg zie het [filmpje](#) op de website van de Zoogdiervereniging bij de Werkgroep Boommarter Nederland.

In 2023 werden Orlik-22 vrouw geboren in 2022 en mannetje Minskie-22 regelmatig samen gezien.
17 juli 2023 https://youtu.be/mk2_GkqH4cY

Na het evalueren van de resultaten van onderzoeksmethode met de terreinbeheerder PWN begin 2023, is besloten om met onderzoeksmethode 1 te stoppen. De gehoopte trendgegevens zijn niet tot stand gekomen.

De gegevens in dit rapport zijn afkomstig uit Methode 2, aangevuld met ontvangen informatie uit Methode 1, historische informatie en doorgegeven waarnemingen.

Overzicht camerolocaties 2020/ 2023

Vanaf 2006 wordt het bosgebied in het Noordhollands Duinreservaat – Terrein Castricum onderzocht. In 2020/ 2023 werden de bossen noordelijk en zuidelijker meegenomen. In figuur 1 toont een overzicht per jaar, waar cameravallen hebben gestaan. Gemiddeld waren de camera's drie weken op een plek aanwezig.

2020	2021	2022	2023
1256.2 Ha	1823,6 Ha	1720,8 Ha	1574.8 Ha
150 unieke Locaties	216 unieke Locaties	229 unieke Locaties	162 unieke Locaties
25 individuen	42 individuen	50 individuen	39 individuen
Gemiddeld 2,21 unieke boommarters per locatie	Gemiddeld 2,58 unieke boommarters per locatie	Gemiddeld 2,66 unieke boommarters per locatie	Gemiddeld 2,82 unieke boommarters per locatie
Dichtheid 2.0 per km ²	Dichtheid 2.3 per km ²	Dichtheid 2.9 per km ²	Dichtheid 2.5 per km ²

In 2020 is hoofdzakelijk het centrum onderzocht, zie marterpassen 27.

De gegevens uit 2021 zijn ook deels beschreven in marterpassen 28. In 2021 en 2022 werden in periode met jongen extra, oudere, camera's ingezet om de jongen goed op beeld vast te leggen. Op enkele locaties worden meerdere malen per jaar camera's opgehangen.

Individueen: dit zijn boommarters die aan de hand van het unieke keel/bef patroon onderscheiden kunnen worden. Van elk individu wordt een ID kaart gemaakt. Bij herkenning wordt hier als eerste gebruik van gemaakt. Indien nodig worden eerdere gemaakte filmpjes gebruikt.

Gemiddeld: Het gemiddelde aantal boommarters dat per locatie voorkomt per jaar

Dichtheid: Het aantal individuen per km²

De omvang van het onderzoeksgebied is bepaald met behulp van R-studio, door een convexe polygoon te maken. Op de bovenstaande kaarten zijn convexe polygonen per jaar getekend. De noordelijke locaties in het gebied de Krim uit 2020 en 2021 vallen buiten de kaart.

Werkwijze/ Resultaten

Er wordt vooraf gekeken waar de camera strategisch kan worden geplaatst. Een plek waar recent nog geen camera heeft gestaan. Gekeken wordt waar de camera strategisch geplaatst kan worden. Per locatie is dit afhankelijk van de situatie. Camera's worden in de bossen geplaatst op plekken, waar ze niet vanaf de wandelpaden opvallen. Vaak wordt gekozen om de camera te plaatsen op mogelijke looproutes van boommarters. De camera wordt opgehangen en op +/- 1,5 meter afstand wordt een lokstok opgehangen. Bij voorkeur horizontaal, maar ze worden ook wel diagonaal en horizontaal geplaatst. De lokstof bestaat uit één gedroogde pruim en pindakaas +/- 5 gram. De pindakaas wordt dun aangebracht op verschillende plekken die in beeld van de camera zijn. Het merendeel op een lokstok, maar ook op stammen en takken. Bij het aanbrengen van de pindakaas wordt rekening gehouden met het doel, de boommarter herkenbaar in beeld te krijgen. De gedroogde pruim wordt in vier stukken gesneden en elk stukje met schroef vastgezet op lokstok en tak. Een boommarter moet zich voor de camera strekken en zijn keel laten zien. Veel pindakaas op dezelfde plek, levert eentonige beelden gedurende lange tijd op. De camera's worden bij voorkeur op films van 1 minuut gezet. Maar als er veel beweging wordt veroorzaakt door andere dieren voor camera's, dan wordt de opnametijd korter ingesteld. Dit om batterijen te sparen. Bij camera's met veel nachtfilmpjes zijn de batterijen eerder leeg.

De cameravalbeelden worden allemaal geanalyseerd. Van elk herkenbaar individu wordt een ID kaart gemaakt en wordt bijgehouden wanneer en op welke locatie de registratie geweest is.

De rechter boommarter jong mannetje Yanus-22 likt pindakaas van de lokstok, boven de lokstok is een lijsterbes met bessen. Die werden ook gegeten. De linker boommarter vrouw Q-21 kwam vanaf rechts aangelopen. Met enkel wat gegrom komt ze ook mooi in beeld en laat haar unieke keel ook zien. Filmpje staat op YouTube (link https://youtu.be/3sRV3_38K4o of scan QR-code in foto)

ID kaart van Yanus-22

Zo ontstaat een gegevensbestand waarin duidelijk wordt waar en wanneer de individuen worden gezien. Mannelijke boommarters zijn te herkennen aan de balzak, die in de zomerperiode te zien kan zijn. Ze zijn ook iets groter dan vrouwtjes, Johnny Birks meldt in zijn boek man 47,1(44,3 – 50,8) en vrouw 42,5(40,8-45,9) Er kan overlap in grootte zijn. Er wordt bijgehouden of vrouwen meedoen aan reproductie. Dit is te zien als vrouwtjes zwanger, lacterend of samen met jongen op beeld komen. Gebleken is dat vrouwtjes die geboren worden het volgende jaar wel gezien worden in het werkgebied, maar pas het jaar daarna meedoen aan reproductie.

Jonge mannen kunnen wanneer ze geslachtsrijp zijn 'meedoen'. Verschillende generaties opgroeiende boommarters komen voor. Van oudere mannen is duidelijk te zien dat zij een eigen territorium hebben, de andere oudere mannen worden daar meestal niet waargenomen. In deze gebieden komen echter wel jonge opgroeiende mannen voor. Of deze meedoen aan de reproductie is onduidelijk.

Opmerking: vanaf 2021 is begonnen met het bijhouden van een eigen databestand. Voor die tijd werden de registraties in waarneming.nl vastgelegd. Bij die registratie is individuele herkenning niet eenduidig geregistreerd. Dit is zoveel mogelijk opnieuw gedaan. Het komt voor, dat filmpjes terug worden gekeken bij analyse en fouten ontdekt worden. Fouten maken is menselijk. Deze worden dan verbeterd. Dit alles levert de onderstaande overzichten op.

Voorkomende vrouwen afgelopen jaar

Er zijn na 2020 vijf nieuwe leefgebieden bijgekomen van jonge vrouwen, die allemaal geboren zijn in het onderzoeksgebied. Van twee van de drie jonge vrouwen, geboren in 2020, werden in 2022 jongen gezien. Bij Eden-20 leverde de vaste cameraopstelling geen beelden op in de periode dat er jongen gezien konden worden. Een jong vrouwtje (Daffy-22) heeft in 2022 een jong (Vladi-22) grootgebracht en is niet meer gezien in 2023. Van alle vrouwtjes, die voor de camera kwamen in 2023, werd gezien dat ze lacterend waren. Bij vier vrouwtjes werden daadwerkelijk jongen gezien. Eden-20 en Noor#17 kwamen met drie jongen voor de camera en Crush#22 en Strix#15 met één jong. Eind 2023 werd alleen nog één van de drie jongen van Noor#17 gezien.

In onderstaande tabel is per individu aangegeven, hoe vaak het individu herkend is op beelden per kwartaal per jaar. Door de gebruikte methode kan het voorkomen, dat in sommige kwartalen geen camera's in de leefgebieden van een individu stonden, De gegevens ontbreken dan. Aangenomen kan worden dat, bij vervolgwaarneming, het individu in de periode, dat er geen gegevens zijn, wel aanwezig was in dat gebied. Achter elke naam van individu wordt een getal aangegeven, dat verwijst naar het eerste jaar van waarnemen. Een minteken geeft aan dat de moeder bekend is. Een hekje geeft aan, dat het niet bekend is wie de moeder is. Let wel, de camera's worden verplaatst en één en ander is afhankelijk van enkele opmerkingen over sommige individuen die vermoedelijk niet meer in het gebied zijn:

Voorkomen vrouwelijke boommarters afgelopen jaren

Individu	2020				2021				2022				2023				Nageslacht van
	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	
2020 generatie - vrouw																	
Daffy-20		1	16	6	1	3	1	6	2	5	7						Strix#15
Eden-20					17	2	7	16		13		1	11	49	2		Koko#20
Idea-20					1	3		6	19		8	2	1	6	7	17	Bea#17
2021 generatie - vrouw																	
Kiku-21							46	80	92	58	34	46	64	50	23		Stip-11
Q-21							8	94	20	18	16	37	8	18	37		Johanna#15
Vrouw volwassen																	
Aaf#18				15		5	2	1	3								
Baukje#20					1			14	19		2	20	6				
Bea#17	3	1	1	1	13	14	1										
Bewe#21							1	7	16	36	21		11			32	
Crush#22									59	15			19	11	1		
Gepke#18	8	65	58	27	37	22	15	12	7	5	31	37	19	19	14	2	
Haya#19									2	15							
Hera#20	5	57	20	7	21	47	52	29		24	47	4	4	4			
Johanna#15	6	29	47	29	8	28	19	5	1	26	39	7	15	2	18		
Koko#20	15	25	37	6	3	8	16	17		15	41	3	8	14	19		
Lopke#17		39	4														
Miep#21									7							1	4
Noor#17	1	27	1		26	14	45			24	45	2	4	33	6	6	
Rex#20						2	3						33	21			
Stip-11	9	30	54	19	18	52	21										
Strix#15	1	22	51	2	2	18	13			21	23	21	1	24	13	1	
Tawny#20						20	4		1	16	2			9		40	
Verkeer070922																	
VW1#21							6	2			3						
Totaal	48	296	289	97	162	234	263	269	173	337	348	183	188	285	151	103	

- Daffy-20 geboren in 2020, dochter van Strix#15, vestigde zich in 2022 in een gebied waar Johanna#15 in 2021 voorkwam. Kreeg een zoon Vladi-22. Daffy-20 is in 2023 niet meer gezien.
- Aaf#18 was kreupel toen ze voor het laatst gezien werd.
- Bea#17 – verkeerslachtoffer - Rijksstraatweg 2021-07-08 (vaker waargenomen door J. Bouwman gegevens hier niet meegenomen)
- Haya#19 zit in het zuidelijk gebied en kwam in 2019 al voor een cameraval. Ze is na 2022 niet meer gezien. Het zuidelijke gedeelte wordt wat minder gecontroleerd dan het kerngebied.
- Hera#20- verkeerslachtoffer- zeeweg 2023-05-13
- Lopke#17 vrouw- voor het eerst gezien in 2017, overleden/verdwonen in 2020
- Stip-11 die ik vanaf 2011 herken, werd halverwege 2021 niet meer gezien.
- Verkeer070922 - verkeerslachtoffer Rijksstraatweg 2022-09-07 bijna zelfde plek als Bea#17 Het ging, aan het gebit te zien, om een volwassen vrouw. Dit was een onbekend dier. Wel aan de rand van het onderzoeksgebied. Dit was ook niet een van de bekende boommarters van Marquette. Marquette valt buiten mijn onderzoeksgebied.
- VW1#21 kwam in 2021 en 2022 onregelmatig voor de camera, Hier zijn in 2023 geen camera's geplaatst.
- Crush#22, voor het eerst gezien in 2022, is een langharige type vrouw, die in 2022 jongen had.
- Generatie 2020: twee jonge vrouwtjes uit 2020 hebben zich nu gevestigd
 - Eden-20- dochter van Koko#20, heeft oude territorium van Lopke#17 overgenomen. In 2023 kreeg zij drie jongen. Deze werden tot eind juni gezien. Het is niet bekend of ze in 2022 lacterend was of jongen heeft gehad.
 - Idea-20- dochter van Bea#17, heeft haar moeders territorium overgenomen en was in 2023 lacterend.
- Generatie 2021: twee jongen vrouwtjes uit 2021 hebben zich nu gevestigd
 - Kiku-21, dochter van Stip-11, is in het territorium gebleven, waar ze geboren is en was in 2023 lacterend.
 - Q-21, dochter van Johanna#15, heeft in 2023 een deel van het territorium van Johanna#15 overgenomen. Ze was in 2023 lacterend. Begin 2024 lijkt het er op dat Kiku-21 het leefgebied van Q-21 heeft overgenomen. Q-21 is nog niet gezien in 2024.

Individu	2020				2021				2022				2023				Nageslacht van
	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	
2022 generatie - vrouw																	
Orlik-22										40	16	5	18	31			Hera#20
Pavo-22										4	15	1	11	24			Hera#20
Peppi-22										16			1				Koko#20
Totaal	0	0	0	0	0	0	0	0	0	60	31	6	30	55	0		

Drie jonge vrouwtjes, die geboren zijn in 2022, werden in 2023 nog gezien. Opmerkelijk was Peppi-22, die maar eenmaal herkend kon worden. Van deze vrouwtjes zijn in Q3 (het derde kwartaal) van 2022 ID-kaarten gemaakt. In Q4 (vierde kwartaal) van 2023 waren er geen cameravallen geplaatst in de gebieden waar deze vrouwen werden gezien. Orlik-22 kwam op 8 januari 2024 samen met Yannus-22 voor een camera.

Voorkomen mannelijke boommarters afgelopen jaar

Individu	2020				2021				2022				2023				Nageslacht van
	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	Kwrt1	Kwrt2	Kwrt3	Kwrt4	
2018 generatie - man																	
Ad#18			1														Onbekend
Cor#18				1													Onbekend
2019 generatie - man																	
Bobke#19	5	45	6	53	18	6	6	4		19	2						Lopke#17
Grim#19	1				12	31	2		73	26		9	31	16		33	Onbekend
Hein#19	2	61	1	1	20	19	1										Onbekend
Roan-19	19	45	37	22	10	23	25	16	4	39	18	3	12	12	37	7	Johanna#15
2020 generatie - man																	
Dee20			8	11	9	7											Hera#20
Flip#20					1												Onbekend
Fluffy-20		1	5	20	108	119	64	49	21								Strix#15
Oggy-20		2	1		5	2											Noor#17
2021 generatie - man																	
Eric#21						24	16	13	3	15	33	5		10			Onbekend
Flux-21								3	62	11							Onbekend
Hydra#21					1												Onbekend
Mart-21								8					6	11	1	5	
Morskie-21									21	24	23	29	93	72	39	6	Noor#17
Prunella-21						4				60	9			15	11	7	Crush#22 ?
Uri-21						15			15	11							Stip-11
Willy-21								5	66	40							Strix#15
2022 generatie - man																	
Minskie-22										3	12	4	30	45	17	23	Noor#17
Oly-22														1		7	Miep#21 ?
Ramix-22										1	3		8	20	36		Johanna#15
Shawka#22														4			Onbekend
Trex#22											13	91	1	22	24	66	Onbekend
Vladi-22										6	130	31	9	61		11	Daffy-20
Yanus-22										13	66	25	68	97			Gepeke#18
Man volwassen																	
Balou#17						11	1			29	3			3		2	
Bruno#18	14	82	60	28	50	76	24	8	29	22							
Charlie#17		7	10		4												
DH#15	1	50	13	8	23	37	68	15	3	31	13	12	13	15	19	2	
Eli#18	9	31	16	8	40	13	3	20	14	9	29	39	11	24	3	6	
Sky#20					22	34	7		26	61	2		1	20		5	
X#21					6	4					1		4	5			
Eindtotaal	51	324	158	152	322	409	261	128	263	426	220	388	266	372	345	180	

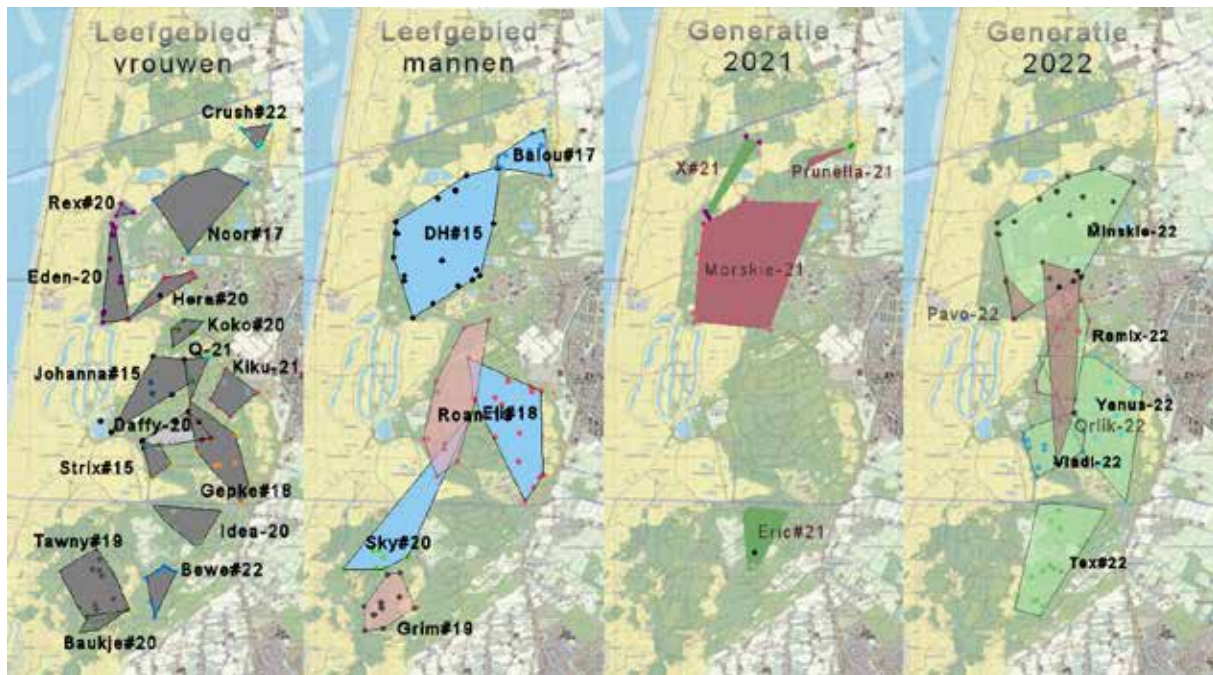
Enkele opmerkingen over sommige individuen die vermoedelijk niet meer in het gebied aanwezig zijn:

1. Generatie 2018 – Vermoedelijk zijn dit twee opgroeiende mannen geweest. In hun derde levensjaar hebben ze vermoedelijk het gebied verlaten.
2. Generatie 2019 – 2 mannetjes in 2023 waargenomen
 - a. Roan-19, een jong van Johanna#15 leefde lang in het leefgebied van Bruno#18, die waarschijnlijk zijn vader is. In 2022 neemt hij dit territorium over.
 - b. Grim#19, onbekende man voor het eerst gezien in 2019. Groeit op in 2020 en 2021 in het territorium van DH#15. Begin 2022 vestigt hij zich 3km zuidelijker, waar hij ook in 2023 gezien wordt. Welke volwassen man daar eerder zat is onbekend.
 - c. Bobke#19(man), vermoedelijk geboren in 2019 in het territorium van Lopke#17. Groeit op in een deel van het territorium van DH#15 en wordt voor het laatst waargenomen op 2-07-22. Als het klopt dat hij in 2019 geboren is, dan is hij 3 jaar en 4 maanden in het onderzoeksgebied geweest.
 - d. Hein#19, onbekende man uit 2019. Voor het laatst gezien op 4-07-21.
3. Generatie 2020 – zijn in 2023 niet waargenomen
 - a. Dee20 zoon van Hera#20, slachtoffer verkeer- 2-06-21.
 - b. Flip#20, onbekende boomarter en maar kort waargenomen.
 - c. Fluffy-20, langharig type, zoon van Strix#15. Zijn zus is Daffy-20. Groeit in 2020 op in leefgebied van Charlie#17. In 2021 wordt Charlie#17 niet meer gezien en wordt Willy-21 geboren. Begin 2022 verdwijnt Fluffy-19. (29-03-22)
 - d. Oggy-20 zoon van Noor#17, groeit op in territorium DH#15 verkeerslachtoffer – zeeweg 22-06-21.

4. Generatie 2021 – In 2023 zijn 2 vrouwtjes en 4 mannetjes waargenomen
 - a. Eric#21 9-05-23, onbekende man, voor het eerst gezien eind mei 2021. Hij bevindt zich dan in het territorium van DH#15 en wordt verschillende keren gezien. Begin juni wordt hij in het leefgebied van Roan-19 waargenomen en komt uiteindelijk terecht in het leefgebied, waar Eli#18 begin 2021 vertrokken is. Dit is 5 km zuidelijker dan de eerste waarneming en hier is recent Flux#21 gezien. Eric#21 wordt tot en 9-05-23 waargenomen. Trex22 neemt dan het gebied over.
 - b. Flux#21 , onbekende man uit 2021, wordt op enkele plekken in het leefgebied van Grim#19 gezien. In dit gebied is het onduidelijk wie hiervoor de volwassen man was. Werd voor het laatst gezien op 24-06-22.
 - c. Hydra#21, onbekende langharige man- eenmaal goed gezien in 2-5-2021.
 - d. Mart-21, zoon van Miep#21, onbekend wie daar de territoriale man is.
 - e. Morskie-21, zoon van Noor#17, groeit op in het territorium van DH#15. Komt in zijn 1ste levensjaar regelmatig in beeld met Noor#17 en haar twee jongen uit 2022,
 - f. Prunella-21, mogelijk zoon van Crush#22, leeft in het territorium van Balou#17. Eind 2023 nog voor camera, waar ook Balou#17 gezien is. Kwam in 2021, 2022 en in 2023 vaak met Crush#22 samen op beeld.
 - g. Uri-21, zoon van Stip-11, groeit op in het territorium van Bruno#18 Uri-21. Laatst gezien op 11-04-22. Bruno#18 verdwijnt ook rond deze tijd (15-5-22). Eli#18 is van af die tijd daar de volwassen territoriale man.
 - h. Willy-21, zoon van Strix#15, leeft samen met andere jongen mannen (Fluffy-20 en Vladi-22) Willy-21 is voor het laatst gezien op 30-08-22.
5. Generatie 2022 – In 2023 zijn 3 vrouwtjes en 7 mannetjes waargenomen
 - a. Minskie-22, zoon van Noor#17, groeit op in het territorium van DH#15. Wordt in 2023 regelmatig samen met Noor#17 en haar jongen gezien.
 - b. Olly-22 kwam in april 2023 in beeld. Duidelijk man. Vermoedelijk zoon van Miep#21.
 - c. Ramix-22, zoon van Johanna#15, groeit op in het territorium van Roan-19.
 - d. Shawka#22 wordt voor het eerst gezien in 2023. Duidelijk man. Waarschijnlijk een jong dier geboren in 2022.
 - e. Trex#22 voor het eerst gezien in 2022, nu nog aanwezig.
 - f. Vladi-22, zoon van Daffy-20, groeit op in gebied van Willy-21, die in Q3 2022 niet meer gezien wordt. Vanaf juni 2023 is #Roan-19 hier het territoriale mannetje.
 - g. Yanus-22, zoon van Gepke#18, groeit op in het territorium van Eli#18. Is samen gezien met Gepke#18, Kiku-21, Q-21 en Johanna#15.
6. Volwassen mannen (oudere mannen)
 - a. Balou#17, volwassen langharige man - voor het eerst gezien in 2017. Deelt zijn territorium met Crush#22 en Prunella-21.
 - b. Bruno#18- voor het eerst gezien in 2018, overleden in 2022.
 - c. Charlie#17- voor het eerst gezien in 2017, overleden in 2021. Op dat moment komt daar alleen, de in 2020 geboren, man Fluffy-20 voor.
 - d. DH#15- voor het eerst gezien in 2015. Deelt zijn territorium met 3 vrouwen Hera#20, Noor#17 en Eden-20 en opgroeiende boommarters Morskie-21, Minskie-22 en Pavo-22.
 - e. Eli#18- voor het eerst gezien in 2018. Deelt zijn territorium met 4 vrouwen Gepke#18, Kiku-21, Q-21 en Johanna#15 en opgroeiende boomarter Yanus-22.

In de afgelopen vier jaar konden 32 individuele mannetjes herkend worden. Hiervan kwamen er 4 voor 2020 in het onderzoeksgebied voor. Balou#17, Bruno#18, Charlie#17, DH#15 en Eli#18. Sky#20 en X#21, komen in zuid en noord voor. In die leefgebieden werden in 2023 geen andere mannen gezien. Twee mannen Grim#19 en Roan-19, die in 2019 geboren zijn, werden in 2024 regelmatig waargenomen. Grim#19 is vermoedelijk een jong van Koko#20 of Hera#20. Hij werd in beide territoria in 2020 en 2021 gezien. In 2022 vestigde Grim#19 zich zuidelijker en werd vanaf die tijd daar gezien. Roan-19 heeft een deel van het territorium overgenomen van Bruno#18, die voor het laatst, strompelend, in 2021 voor de camera kwam.

De langharige types van het afgelopen jaar, zijn mannen Fluffy-20, Hydra#21, Balou#17 en vrouw Crush#22.

Een overzicht van 4 kaartjes van de individuen die in 2023 minimaal op 5 locaties, meerdere malen zijn waargenomen. Van links naar rechts, vrouwen, mannen, generatie 2021 en generatie 2022.

- Balou#17, man, deelt zijn territorium met vrouw Crush#22 en opgroeiende boomarter Prunella-21.
- X#21, man- voor het eerst gezien in 2021, deelt zijn territorium met Rex#20.
- DH#15, man, deelt zijn territorium met vrouwen Noor#17 en haar opgroeiende jongen Minskie-22 en Morskie-21. Vrouw Hera#20 en haar opgroeiende dochters Pavo-22 en Orlik-22. Hera#20 is op 13 mei doodgereden door een auto. Dochter Orlik-22 wordt ook in territorium van man Roan-19 gezien. DH#15 deelt verder zijn gebied met jong vrouwtje Eden-20.
- Roan-19, man, deelt zijn territorium met vrouw Koko#22, Johanna#15 en haar zoon Ramix en vrouw Strix#15 en de zoon van de dochter, Vladi-22. In het territorium van Daffy-20 werden dit jaar geen vrouwelijk boomarters aangetroffen. Daffy-20 is verdwenen. Daffy-20 is de dochter van Strix#15, die in 2022 tussen Johanna#15 en Strix#15 haar eigen territorium had. In 2021 was dit gebied bezet door Johanna#15 en zwierf Daffy-20 door het onderzoeksgebied. Net als vrouwtje Orlik-22, dochter van Hera#20. Johanna#15 krijgt elk jaar kort bezoek van man Sky#20.
- Eli#18 deelt zijn territorium in 2023 met 4 vrouwen: Gepke#18, Kiku-21, Q-21 en een opgroeiende boomarter Yanus-22. In 2022 was alleen vrouw Gepke#18 in het territorium. Maar door het verdwijnen van territoriale man Bruno#18, heeft hij zijn territorium vergroot met twee nieuwe jonge vrouwtjes, die dit jaar voor het eerst lacterend waren. Oudere vrouw Johanna#15, werd een enkele keer gezien in het leefgebied van haar dochter Q-21. Kiku-21 is een dochter van Stip-11. Stip-11 is voor het laatst gezien op 25 augustus 2021. Pepi-22 dochter van Koko#20 werd 1keer gezien in 2023 in het territorium van Kiku-21.
- Trex#22, man, werd voor het eerst gezien in 2022. In de 2de helft van 2023 werd hij in het gebied van Eric#21 gezien en werd Eric#23 niet meer gezien. Geen andere man daar geregistreerd. Trex#22 is nu de man in territoria van Idea-20, Bewe#22.
- Sky#20- volwassen man- voor het eerst gezien in 2020, deelt zijn territorium met Tawny#20 en hij maakt jaarlijks uitstapjes buiten zijn "vaste" territorium.
- Grim#19 deelt zijn territorium in 2023 met 2 vrouwen: Baukje#20 en ook komt Tawny#20 in zijn gebied voor.

Conclusie:

Over het overlappende onderzoeksgebied kan het volgende gezegd worden: Jaarlijks zijn er gemiddeld 17 vrouwtjes aanwezig die een eigen territorium hebben en die jongen krijgen. In het onderzoeksgebied

leven jaarlijks gemiddeld 7 oudere mannen. Enkele jongen die geboren worden komen in de jaren erna voor de cameravallen. Merendeel van deze jongen zijn mannen. De jonge vrouwen vestigen zich permanent in het 2de jaar. Jonge mannen kunnen ook in hun 3de jaar nog aanwezig zijn. Gedurende het jaar verdwijnen sommige jongen, vermoedelijk dispersie.

Een territoriale man deelt zijn territorium met een één of meerdere vrouwtjes, plus opgroeiende jongen van deze vrouwtjes, waarbij de kans groot is, dat hij de vader is. De territoriumgrenzen veranderen elk jaar. Hij maakt af en toe uitstapjes buiten zijn territorium.

Een territoriale vrouw deelt haar territorium met één en soms twee territoriale mannen, plus opgroeiende jongen. Deze jongen zijn opgroeiende jongen van haar of van naburige vrouwtjes. Jonge 1ste jaars mannen kunnen een rol vervullen in de opvoeding van de nieuwe generatie. Ze spelen en eten samen met de territoriale vrouw en haar jongen.

Links Minskje-22 mannetje uit 2022 lijkt te drinken bij zijn moeder Noor#17 en rechts een van de drie jongen Snapshot uit een filmpje voor gehele film <https://youtu.be/2IZpSQaU--U> of scan QR-code in foto

Jonge 1ste jaars vrouwtjes zwerven door de verschillende territoria, of zijn lokaal op plekken te vinden, waar nog geen vrouwelijke territoria zijn. Ze kunnen na twee jaar meedoen aan reproductie. Ze kunnen een deel van het gebied van andere vrouwtjes innemen, om daar een eigen territorium te beginnen. De territoriumgrenzen veranderen elk jaar.

Jonge opgroeiende mannen kunnen drie jaar samenleven in het leefgebied van een andere territoriale man. Maar ze kunnen zich ook eerder als territoriale man vestigen. Ze worden onregelmatig, samen met andere boommarters, op camerolocaties waargenomen. 1ste jaars mannetjes zijn spelend, met nieuwe generatie boommarters en hun moeder, gezien op camerabeelden.

Jonge opgroeiende boommarters komen elkaar tegen en trekken soms met elkaar op.

In 2023 kwamen 16 vrouwtjes lacterend of hoogzwanger voor de cameraval. Alleen bij Miep#21 is dit niet gezien. Miep#21 werd niet door mij in het 1ste halfjaar gezien. Wel registreerde Gerhard een onbekende boommarter met jongen, waarvan het vermoeden is dat dit het Miep#21 betreft. Opvallend genoeg kwamen in 2023 maar van 4 van de 16 vrouwtjes jongen voor de camera. Eden-20 en Noor#17 hadden drie jongen en bij Crush#22 en Strix#15 werd één jong gezien. Van deze generatie kwamen in

december en januari 2024 nog maar een exemplaar in beeld. In 2022 waren dit er 10. In voorgaande jaren kwamen er in de 2de helft van het jaar ook regelmatig onbekende individuen in beeld. Vaak nog speels en onervaren. Jonge dieren, die dat jaar geboren zijn, gaan op zoek naar een eigen gebied. Dit jaar werd dit niet vastgesteld. Aangenomen wordt, dat veel jongen het niet overleefd hebben. Meestal komt dit door voedseltekort. Een oorzaak kan zijn dat er vele opgroeiende jongen waren. Het kan ook veroorzaakt zijn door de zomerstorm Poly. Poly raasde in de periode waarin de jongen van moedermelk naar vast voedsel overgingen. Bovendien bracht Poly veel schade aan het bosgebied. De bosbodem lag bedekt met takken, bladeren en bessen. Fruit en bessen waren uit de bomen gewaaid. Het zal ook invloed gehad hebben op de geur en markeringen, die boommarters afgeven. Deze factoren kunnen het bemachtigen van voedsel, in de periode na de storm, bemoeilijken als er op reuk, gehoor en zicht in de nacht gezocht wordt naar voedsel.

Dag-nacht ritme boommarters

De grote hoeveelheid aan geregistreerde waarnemingen, maakt het mogelijk om van de afgelopen vier jaar een overzicht te maken van de dag en nacht ritmes per week van het jaar. In onderstaand overzicht de tijdstippen dat boommarters voor de camera in 2020/2023 geregistreerd werden. De registratie, waarbij de datum en de tijd niet goed ingesteld stond, wordt geregistreerd op tijdstip 0:00.

	Week 1+2	Week 3+4	Week 5+6	Week 7+8	Week 9+10	Week 11+12	Week 13+14	Week 15+16	Week 17+18	Week 19+20	Week 21+22	Week 23+24	Week 25+26	Week 27+28	Week 29+30	Week 31+32	Week 33+34	Week 35+36	Week 37+38	Week 39+40	Week 41+42	Week 43+44	Week 45+46	Week 47+48	Week 49+50	Week 51+52	Week 53+54	Eindtotaal	
0:00	115	183	113	21	25	21	77	110	98	144	87	105	48	35	44	35	28	23	28	18	20	19	15	12	8	12	2	1446	
0:30	4		10	5	13	22	6	16	20	38	36	33	18	13	29	32	15	24	14	13	8	20	6	10	9	13		427	
1:00		1	8	9	11	16	15	15	20	18	25	25	19	17	17	24	22	38	19	11	11	10	14	3	7	10	10	395	
1:30	2	3	6	3	9	24	8	11	21	21	23	17	18	21	11	28	19	21	15	11	15	15	11	7	7	6	2	355	
2:00	6	3	9	13	15	14	6	15	14	18	14	14	15	15	17	13	13	26	31	5	15	9	10	11	10	8	2	341	
2:30	1	1	4	6	12	15	14	13	13	17	16	16	21	16	12	12	14	28	9	11	11	10	11	4	9	14	4	314	
3:00	1	4	6	5	6	7	17	14	18	17	17	18	17	24	16	15	16	21	16	9	16	6	8	4	2	7	2	309	
3:30	1	4	4	8	6	10	13	10	20	20	22	12	19	9	19	14	18	14	13	9	18	25	10	14	5	10	3	330	
4:00	2	2	7	6	9	7	7	9	16	23	22	16	19	10	15	27	16	22	13	8	11	18	11	13	7	8	2	326	
4:30	1	7	8	11	16	8	12	13	13	13	19	14	22	23	20	10	14	17	9	7	10	9	4	8	12	3	303		
5:00	1	1	6	3	2	7	8	14	18	14	14	16	6	6	13	11	15	12	16	6	12	5	10	9	12	5	3	245	
5:30	5		6	3	9	4	4	3	11	8	10	10	10	13	9	11	11	15	8	13	9	6	5	8	4	4	4	203	
6:00	1	2	4	1	2	5	4	5	2	11	5	11	14	11	8	4	5	7	11	6	3	7	2	7	2	8	2	150	
6:30		1	1	5	1	1	4	1	2	3	3	8	4	8	6	3	4	8	2	4	9	7	12	2	2	10	3	114	
7:00		1	1	5			1	1	3	3	4	7	3	7	5	4	1	5	5	7	3	8	2		4	1	1	82	
7:30			2	1					1	2	8	8	4	4	3	3	8	2	4	2		1	2	7	1	1	1	64	
8:00	2		2					2		2	3	7	7	6	1	4	5	2	4		2	2		3	2			56	
8:30									1	8	4	7	9	2	4	3	3	3			2	1	1			2		50	
9:00								2	1	3	2	6	8	5	1	6	4	4	1	2	3					1	1	50	
9:30										4	3	4	5	4	4	4	5	1	2					1				37	
10:00									1	7	2	1	1	2	1	6	2	2	2	4	3							32	
10:30					1			1	3	5		6	3	1	6	1	2											30	
11:00				1			1		1	1		1	6	2	2		4	4			1							24	
11:30								1			2	1	3		2	2		3	2	3								19	
12:00										2	2	4		1	1	2	4	1	2									19	
12:30							1			2	3		1	3	2		2				2							16	
13:00									1	5	4		1	1		1	1	1						1				16	
13:30									1	1		1	3	3		2												11	
14:00					1						3	2		1		2	1	2										12	
14:30									4	2	2	2	2	2	2		2		2		1	1				1		21	
15:00									2	2	1	3	2	3		3		2			1	1						19	
15:30									1	2	2		5	2		1	1					1						15	
16:00									1	4	3	3	2			3		1										17	
16:30									1	3	7	3	1	2				1										18	
17:00						1	1	1	1	7	7	3	3	2	3	2					1						1	33	
17:30					1	1	2	1	2	8	6	2	1	7	2	1	2											54	
18:00	2	5	2		2		1		2	3	4	5	5	2	7	2	4	1			3		6	15	6	14	8	99	
18:30	6	2	9		4	1	1		1	4	9	8	7	4	5	5	2	2	2				1	9	12	13	20	131	
19:00	1	4	12	18	20	6	2	1	4	3	7	8	8	4	3	3	3	3	1	3	2	4	12	16	17	15	4	184	
19:30	5	3	11	15	23	24	4	2	2	6	5	7	8	7	4	4	6	4	4	2	9	15	15	13	14	19	4	235	
20:00		5	8	15	18	18	12	4	7	5	8	12	3	7	9	4	3	9	6	13	17	13	16	15	13	13	5	258	
20:30	6	10	14	21	15	26	11	14	3	8	11	10	10	7	8	6	9	13	17	10	16	23	10	10	14	14	1	317	
21:00	1	2	9	15	19	29	25	19	19	19	9	11	18	14	10	6	5	19	22	14	27	19	10	16	17	11	3	388	
21:30	1	8	6	14	17	17	27	25	30	12	20	12	11	13	15	12	16	21	21	28	12	12	11	10	12	10	4	397	
22:00	2	1	9	12	11	18	26	35	38	35	28	26	16	24	27	23	25	35	23	30	18	14	9	12	3	13	1	514	
22:30	5	3	5	10	6	21	24	36	47	40	38	25	25	36	43	22	22	31	27	21	18	16	10	10	10	8	2	561	
23:00	6	3	7	14	22	27	17	27	40	44	51	44	29	37	50	37	41	22	18	15	20	15	17	11	9	5	5	633	
23:30	3	4	8	18	11	17	21	22	34	26	29	30	28	32	28	26	22	26	18	19	13	12	11	14	9	10	1	492	
Eindtotaal /2 weken	179	257	296	255	302	374	367	438	525	593	597	590	479	475	512	440	405	516	404	321	333	327	279	272	246	292	88	10162	
Nacht																													
Man	80	133	182	109	112	163	175	174	213	236	209	188	163	116	146	134	132	155	114	90	141	157	147	99	88	153	37	3846	
Vrouw	63	73	70	94	111	97	87	141	168	170	125	114	82	120	141	124	124	166	167	128	117	94	85	135	111	82	32	3021	
onbekend	36	51	44	50	72	111	70	104	98	78	93	77	59	70	82	99	78	117	85	80	63	70	44	36	47	56	19	1889	
Dag																													
Man	0	0	0	2	3		13	7	19	39	57	81	64	65	36	15	16	22	2	1		3		1	0	0	0	446	
Vrouw	0	0	0	0	4	2	20	7	20	49	85	88	72	70	59	44	34	32	13	9	1	3	1	1	0	0	0	614	
onbekend	0	0	0	0	1	2	5	7	21	38	42	39	34	48	24	21	24	23	13	11		2	0	0	0	1	0	346	
% Herkend	80%	80%	85%	80%	76%	70%	80%	75%	80%	83%	80%	80%	80%	80%	78%	75%	72%	76%	73%	73%	71%	78%	79%	84%	87%	81%	80%	78%	

In bovenstaande tabel staan de aantallen waarnemingen van boommarters in de periode 2020/2023 per twee weken en half uur per dag weer. Er onder is een verdeling per geslacht per dag deel(dag/nacht) gemaakt. In de vier jaar werd er per week gemiddeld 191 boommarters geregistreerd en hiervan kon gemiddeld 78 % herkend worden op geslacht.

De periode van week 15 (8 april) t/m week 38 (16 september) zijn de dag actieve boommarters boven het jaargemiddelde. Vrouwtjes hebben dan net hun jongen geworpen en de paartijd is van juni-augustus. Boommarter zijn gemiddeld tussen 18:00 en 6:00 actief en kwamen het meest na de schemer voor de camera. Zowel mannen als vrouwen zijn dag actief. Voor het onderzoek worden camera's in die periode zoveel mogelijk geplaatst op plekken waar vrouwtjes met jongen te verwachten zijn. Hierdoor kunnen er meer vrouwen geregistreerd zijn.

Het percentage boommarters wat aan de hand van de unieke beftekening herkend werd is 78%.

Eerdere publicaties van de auteur over dit lang lopende onderzoek

L. Heemskerk, 2012. Reproductie van boommarters in het Noord Hollands Duinreservaat Marterpassen 18:41-42

L. Heemskerk, 2013. Boommarters voelen zich thuis in het Noord-Hollands Duinreservaat Marterpassen 19:38-41

L. Heemskerk, 2014. Vier jaar reproductie van boommarters in het Noordhollands Duinreservaat en de Schoorlse Duinen Marterpassen 20:32-35

L. Heemskerk, 2015. Boommarters in het Noordhollands Duinreservaat: resultaten over 2014 Marterpassen 21:27-30

L. Heemskerk, 2016. Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat in 2015 Marterpassen 22:38-48

L. Heemskerk, 2017. Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat in 2016 Marterpassen 23:67-76

L. Heemskerk, 2018. Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat in 2016 Marterpassen 24:79-89

L. Heemskerk, 2019. De inventarisatie van boommarters in het Noordhollands Duinreservaat. Marterpassen 25:49-58

L. Heemskerk, 2020. Boommarteronderzoek NHD–Castricum in 2019 Marterpassen 26:50-56

L. Heemskerk, 2021. Boommarteronderzoek in het Noordhollands Duinreservaat, deelgebied Castricum - Een nieuwe aanpak Marterpassen 27:2-11

L. Heemskerk, 2021. Boommarters in het Noordhollands Duinreservaat. Het vervolg. Marterpassen 28:16-21

L. Heemskerk, 2022. Boommarters in het Noordhollands Duinreservaat Tussen Duin & Dijk, 21(3), 8-11.

Boommarteronderzoek in het Noord-Hollands Duinreservaat deelgebied Heemskerk

Een afronding (1 januari t/m 30 juni)

Jan Bouwman

§1. van 1 januari t/m 14/15 april 2023:

In mijn artikeltje in MP29 beschreef ik de gebeurtenissen in het gebied tussen de Hoofdweg en de Kruisbergweg, iets ten zuiden van de camping Geversduin.

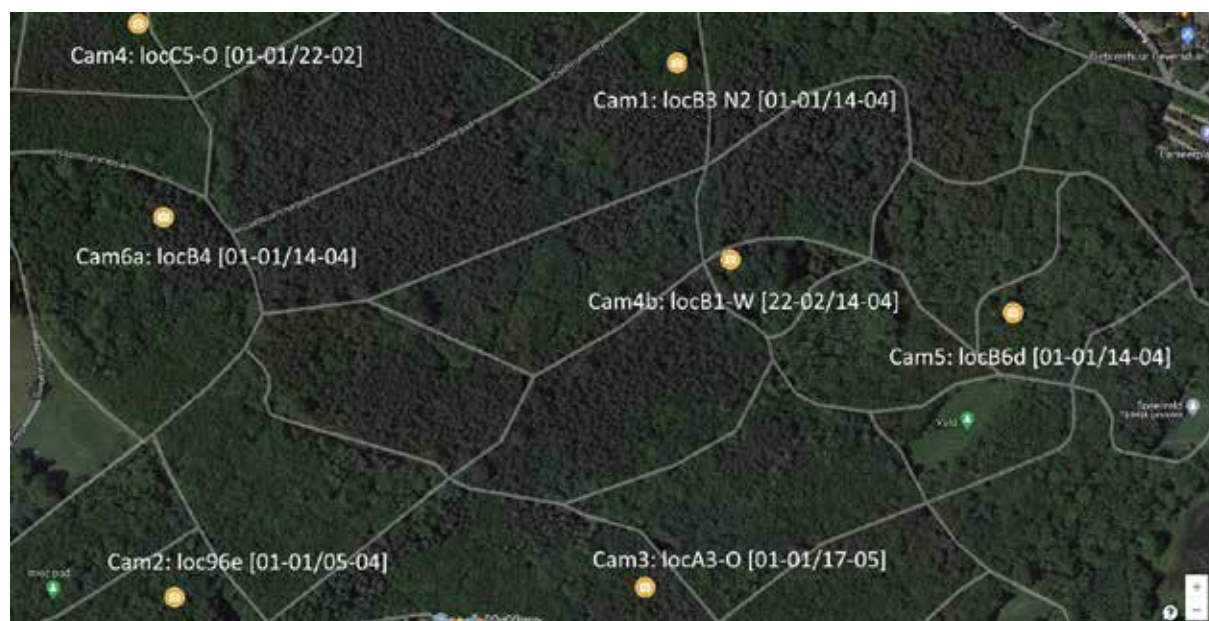
Begin 2023 stonden alle camera's nog op de locaties van eind 2022. De eerste periode die hier overzien wordt, loopt van 1 januari t/m 14 april. Daarin meldden twee bekende boommarters zich veelvuldig: de vrouw Idea en de man Eric. Geen van de andere dieren van vorig jaar traden in 2023 opnieuw op. De dieren die in 2023 slechts een enkele keer voor een camera langs kwamen, worden pas aan het eind van dit artikeltje besproken.

Tabel 1. Camera's, hun locaties (zie ook fig 1) en het boommarteroptreden van 01-01 t/m 14-04

Cam 1	Cam 2	Cam 3	Cam 4b	Cam 5	Cam 6		
locB3-N2b	loc96e	locA3-O	locB1-W	locB6b	locB4	<i>Dier</i>	<i>Totaal</i>
4	8	8	3	2	1	Idea	26
15	6	12	5*	9	9	Eric	56

* : inclusief de twee waarnemingen van Cam4-locC5-O, Idea liet zich daar niet zien.

Figuur 1. Camera-plaatsing per datum, tussen de camping Geversduin (rechtsboven) en de Kruisbergweg (onder)

In mijn onderzoek zocht ik naar antwoorden op de volgende vragen:

1. Zouden er in het gebied dat nu nog slechts door Idea wordt bewoond residerende adulte vrouwen de plaats van Aaf en Bea gaan innemen?
2. Zou Eric het residerend mannetje blijven? Is er ruimte voor andere mannen?
3. Waar blijven toch al die jongen, zoals bijvoorbeeld de 2022-jongen van Idea: Kopla, Komma?
4. In hoeverre is er bij boommarters sprake van territorialiteit?

Verder speelde op de achtergrond een vraag waarover ik toen al meer dan 1½ jaar met de afdeling 'Monitoring' van PWN van gedachten wilde wisselen. Dit omdat ik daarvoor in mijn vergunning een uitbreiding van het onderzoeksgebied, maar ook een aanpassing van mij oorspronkelijk onderzoeksvoorstel wilde hebben.

Het ging daarbij over de relatie tussen de hoeveelheid voedsel die ter beschikking staat en de overlevings-kansen van jonge boommarters. Hierbij werd uitgegaan van het volgende idee:

Als er in een jaar bij een groot mastaanbod meer muizen zullen zijn, leidt dat tot vervroeging van de geboortedatum van boomarterjuvenielen.

Op grond daarvan kan men zich voorstellen dat moertjes in een voedselrijke omgeving hun jongen in dat jaar eerder krijgen dan andere vrouwtjes elders, in een minder rijke situatie. Die bevoorrechte jongen maken niet alleen in de zomer, maar ook in de aansluitende winter meer kans op overleven dan andere juvenielen. Dit was de basis voor het volgende punt.

5. Zijn er gedragsverschillen vast te stellen tussen boommarters in/bij de camping en de dieren die zich in het 'vrije veld' ophouden?

Van die eerste periode 1 januari tot 14 april staat in de volgende tabellen (2a-e) een aantal registraties van de eerste activiteitsperiode na het 'wekelijks' aanbrengen van het lokmateriaal: de 'wisseling' (van batterijen), die ik ook wel verkort tot 'wiss' of het teken /.

In tabel 2a is te lezen dat Idea zich in de nacht van 13 op 14 februari om 18h25 geruime tijd bij Cam3 bevond en die nacht niet bij één van de andere opstellingen is geweest, terwijl Eric achtereenvolgens bij Cam2, 1 en 6 na middernacht opnieuw bij Cam1 en daarna bij 3 en 6 langsging. Registraties van voor 13 april zijn niet opgenomen, omdat er toen nog geen verschil in gedrag tussen beide dieren te zien was: Idea kwam in die activiteitsperiodes slechts drie keer in beeld, bij elk van de drie Cams steeds eenmaal.

Tabel 2a. Het optreden van Idea (rood) en Eric voor Cam1 t/m 6 tijdens de eerste activiteitsperiode na de 'wiss' (= /) van 13 februari

Loc.	13/14 febr			
Cam1				/ Eric [21h40-50] Eric [1h34]
Cam2			/ Eric [18h57-19h07]	
Cam3		/ Idea [18h25, 29-38, 40-42] *		Eric [4h03] contr
Cam4				
Cam5				Eric [7h21-24]
Cam6			/ Eric [22h38, 23h19-30]	

* = Idea komt op 13 februari om 18h25min voor de camera en doet dat van 18h29-38 en van 18h40-42 opnieuw.

De registraties laten zich dus per kolom van links naar rechts en daarbinnen van boven naar beneden lezen.

De aanwezigheid van Idea bij Cam3 valt in drie periodes uiteen. Wanneer er meer dan 120 sec tussen het in beeld zijn van een dier voeg ik deze waarnemingen niet samen. Opvallend bij beide dieren is de lengte van veel van de bezoeken.

Onderstaande Tabel 2b vermeldt de registraties van twee data. Zij moeten onafhankelijk van elkaar gelezen worden.

Tabel 2b. Als 2a, maar nu van 22 febr en van 1 mrt

22/23 febr			Loc.	1/2 mrt	
		/ Eric [19h54-20h00]	Cam1		
	/ Idea [19h01-08, 20h24, 20h31]		Cam2	/ Idea [18h56-19h06],	Eric [22h16-17]
		/ Eric [23h30-36]	Cam3	/ Idea [20h51-55, 58-21h06]	Eric [23h17-18]
			Cam4		
/ Eric [18h48-49]			Cam5		Eric [5h00-05]
		/ Eric [3h59, 4h02-04]	Cam6	/ Eric [21h47, 50-58]	

De volgende tabel beschrijft weer één activiteitsperiode.

Tabel 2c. Als 2a, maar nu van 8 mrt

Loc.	8/9 mrt				
Cam1					Eric [3h54-4h02]
Cam2				Eric [3h22-23]	
Cam3			/ Eric [21h01-10]		
Cam4					
Cam5	/ Eric [19h13-14]	Idea [19h20-23]			
Cam6					

In tabel 2c is de snelle opeenvolging van Eric/Idea bij Cam5 (6 min!) opvallend, maar het zal wel toeval zijn.

Tabel 2d. Als 2a, maar nu van 15 mrt en van 21 mrt

15/16 mrt		Loc.	21/22 mrt				
	/ Eric [21h32-43]	Cam1					Eric [5h20-22]
	/ Idea [23h59-24h07]	Cam2					
	Eric [0h50-1h00]	Cam3				Eric [4h49-53]	
	Eric [1h29-30, 34-37]	Cam4		/ Eric [21h04-13]	Idea [2h04] contr		
/ wrsEric [20h47-52]	Idea [3h43]	Cam5	/ Eric [19h40-42]	Idea [0h43]			
	Eric [5h33-37]	Cam6		Eric [1h00, 04-07]			

Tabel 2e. Als 2a, maar nu van 29 mrt en van 5 apr

29/30 mrt		Loc.	5/6 apr			
	/ Eric [21h55-22h00]	Cam1				Eric [1h41-46]
/ Idea [19h21-26]		Cam2				
		Cam3		/ Idea [22h21-30]	Eric [22h48-51]	
		Cam4				
	/ Eric [22h20-26]	Cam5	/ Idea [16h39, 44-47]			
/ Eric [20h17, 20-22]		Cam6				

Het blijkt dat Idea, afgezien van een enkel kort (controle)bezoek, per keer zelden meer dan één opstelling bezoekt en dat zij dat bijna altijd in de voornacht doet, waar Eric zijn rondje meer over de hele nacht uitsmeert.

Opmerkelijk is dat de bezoeken per opstelling langduriger zijn dan in voorgaande jaren voor de winter werd vastgesteld. Deze kwestie wordt in mijn artikeltje over Heemskerk verder besproken.

§2. Intermezzo

Begin april wijzigde de situatie rond mijn onderzoek ingrijpend. Telefonisch werd mij meegedeeld dat de boomarterwerkgroep zou stoppen en dat mijn vergunning niet zou worden verlengd. Gelet op het feit dat ik al geruime tijd een gesprek met de afdeling ‘Monitoring’ van PWN had aangevraagd over mijn eigenstandig onderzoek, meende ik dat dit mij nu wel gegund zou mogen worden. Bij een tweede telefoongesprek kreeg ik alsnog de gelegenheid om de eventuele nakomelingschap van Idea te registreren. Maar toen had ik al drie opstellingen verwijderd. Dat bovengenoemde gesprek kwam uiteindelijk half augustus tot stand.

§3. van 14/15 april t/m 30 juni

Op 14 april haalde ik de slecht functionerende Maginon-camera van Cam4 weg, vanwege het vocht in het inwendige. Deze verving ik door de Poppi-camera van Cam5. Cam2 (een der Bushnells) kreeg kuren rond de tijdweergave en zijn contactpunten. De camera van deze opstelling werd door die van Cam6 vervangen: een Browning. De locatie van Cam6 werd opgegeven omdat er in de eerste periode geen enkele Idea-registratie was opgetreden.

De camera van Cam1 werd zonder vervanging op 14 april verwijderd. Drie locaties werden dus opgegeven, tezamen met de onderzoeksvragen 3, 4 en 5.

De resultaten van deze periode staan in de onderstaande tabellen (3a/b).

Tabel 3a. Als 2a, maar nu voor Cam2 t/m 4, van 14/15 apr en van 4/5 mei

	Loc.				Loc.		
Datum	Cam2/6	Cam3	Cam4/5	Datum	Cam2/6	Cam3	Cam4/5
14 apr			Idea [19h54-59]	4 mei		/ Idea [16h55-17h06]	
			mogEric[21h26, 31]		/ Idea [20h13, 18-21]-R		
15 apr		Eric [1h24-35]			Eric [21h22-25, 31]		
		Idea [8h26]-T		5 mei			Eric [2h52-59]
							Idea [5h54]

Deze hebben een andere structuur dan die van de 2a/e-reeks. Waar bij reeks 2 de primaire leesrichting per camera horizontaal was, is deze hier verticaal.

In tabel 3a worden 2 activiteitsperiodes weergegeven. Op 15 april waren de 2 aangezogen tepels (T) van Idea goed te zien, op 4 mei gold dat voor de rui (R, zie ook Fig.2).

Tabel 3b. Als 3a, maar nu van 10/11 mei en van 17/18 mei

	Loc.			Loc.	
Datum	Cam3	Cam4/5	Datum	Cam3	Cam4/5
10 mei		/ Idea [16h16-19, 25, 27-30]	17 mei	/ Idea [20h53-21h04]-T	/ Idea [20h54-55, 59-21h03]
	/ Idea [22h31-36, 38-43]-T				
11 mei			18 mei		

Figuur 2a-c. Idea bij CAM 3: a. Tepelveld (23 mrt) / b1-3. Tepels (15 apr; 4 & 10 mei;) / c. Rui (4 mei)

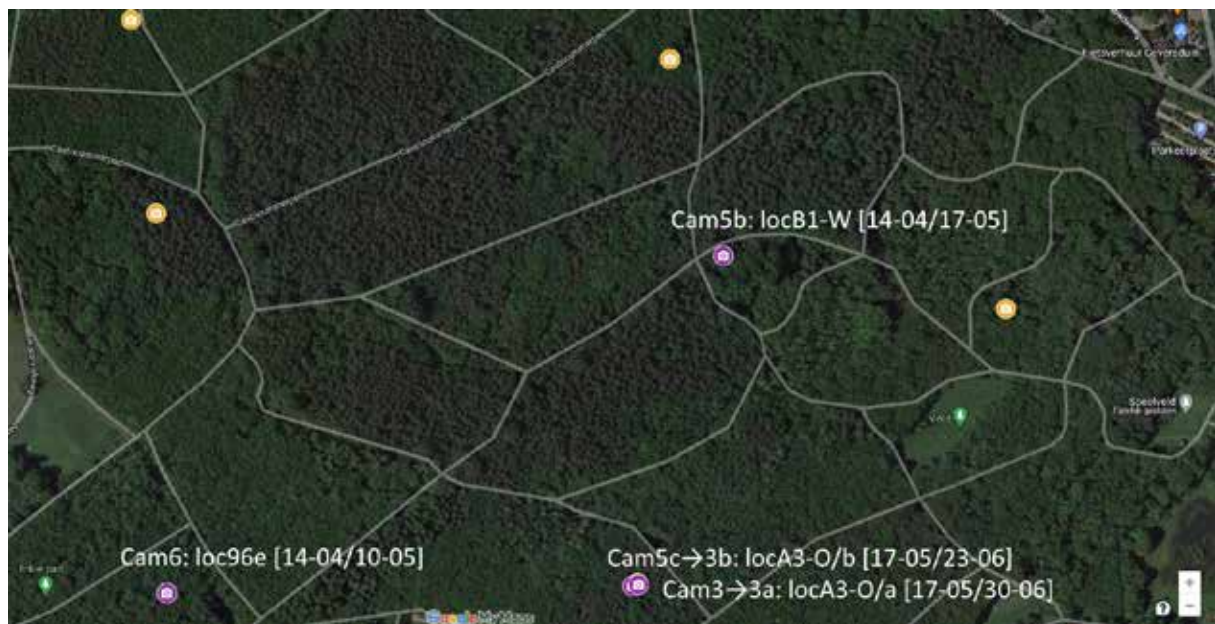

a: tepelveld

b1-3: de tepels

c. rui: kop & buikveld

Hierna zijn er nog duidelijke rui-waarnemingen op 19 mei en 4 juni (alleen de staart nog). Op 26 mei zijn de tepels minder opvallend dan in de periode hiervoor. Het nageslacht wordt waarschijnlijk gespeend. De overeenkomstige verschijningstijden van Idea bij Cam3 en 4/5 zijn geen toeval: de camera's stonden vanaf 17 mei enkele meters van elkaar, gericht op dezelfde opstelling (zie fig 3).

Figuur 3. De locaties van Cam 3, 5b&c en 6 tussen 14 april en 30 juni

De registraties van die laatste periode komen goed tot hun recht in het volgende fragment van het totaalschema van dit onderzoek (zie Fig.4, ook voor de naamgeving van FA en FEI).

In de eerste plaats blijkt dat niet alle registraties door Cam3 ook bij Cam5 optraden. Dat is goed verklaarbaar: Cam5 stond iets verder van de opstelling.

Om het schema hier overzichtelijk te krijgen is een aantal registraties over twee rijen verdeeld. De datum van de eerste rij wordt in de tweede in rood herhaald. Op 18 mei valt op dat een boommarterman die ik FA doop pal na Eric bij de opstelling komt (7 minuten na 21h34).

In de activiteitsperiode van 20/21 juni is FA in de avond aanwezig, Eric volgt iets na middernacht, waarna FA nog een keer verschijnt en nu langer. Dàt was jammer in verband met de volgende registratie, in de volgende activiteitsperiode: Idea verschijnt, met de nakomelingschap van dit jaar (of een deel daarvan). Zij moeten vaststellen dat er niet veel voedsel lokstof meer is, waardoor er voor mij nauwelijik gelegenheid was om het jonge dier FEI te leren kennen.

Hierna verschijnt Idea nog slechts alleen. Onduidelijk is of het dier dat op 25 en 30 juni langskomt Eric of FA is. Het zijn mijn laatste registraties in het NHDR.

	13-jun	
WISS	14-jun	WISS
Idea [23h58]	15-jun	
	16-jun	
Eric [23h21-22]	17-jun	
BMni[0h52], Eric [21h33-34]	18-jun	
BMman[21h41-44] = FA	18-jun	
WISS	19-jun	WISS
Eric [0h28-30], FA [21h42] @	20-jun	
Eric [0h41-43], FA [3h48-50] @	21-jun	BM [3h48]=FA
Idea+juv=FEI [21h06] @	21-jun	
Eric [3h57, 4h04]	22-jun	BM [3h57]=Eric
WISS	23-jun	afsluiting
Eric [0h56-1h00], Idea[21h40]	24-jun	
Eric [23h14-15]	24-jun	
BM [21h09]	25-jun	@ zie stills [nwe befjes]
WISS	26-jun	FA=Finis actionum
Idea [0h15]	27-jun	FEI=Futurum est Incertum
Eric [1h28]	28-jun	
BM [1h27-28]	29-jun	
afsluiting	30-jun	

Fig 4. Registraties CAM 3a&b van 13 tm 30 juni

In het totaal zijn er in dit half jaar de volgende 'nieuwe' boommarters vastgelegd:

- Op 23 maart werd Eenoog om 3h49-50 bij Cam1 gespot. In de database kwam al een dier ('Oggy') voor dat het rechteroog miste, maar op basis van de bef is niet goed vast te stellen of het om hetzelfde individu gaat. In de nacht van 4 op 5 april, dus vòòr de 'wiss', verschijnt een boommarter voor de camera van Cam3 (zie fig.5a), het blijkt opnieuw Eenoog te zijn. In diezelfde activiteitsperiode (4/5 april) zijn er registraties van een slechts passerende, niet-identificeerbare boommarter (BMni) bij Cam5 (20h09 en 22h27), bij Cam3 (23h40) en bij Cam1 (22h58 en 2h04; dus 5 april).

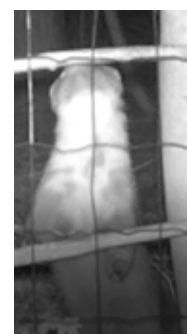
Het is goed mogelijk dat dit hetzelfde dier betref.

Fig.5a. Eenoog, 23 maart /

vgl Oggy: oog & bef /

Eenoog, 5 april

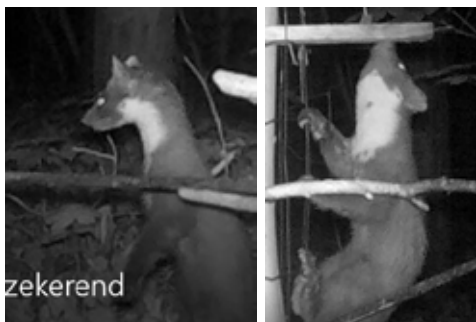

Fig.5b. Fig.5b: FA, 18 juni - 21 juni/

Fig.5c: 23 juni, FEI

En dan, daarna dus

- FA, een adulte man (fig.5b) en
- FEI, j1-2023 van Idea (fig.5c).

En hiermee moeten we het doen. Jammer, maar zo was de afspraak.

§4: Het vervolg:

Begin juli meldde ik dat ik mijn PWN-camera's en overig geleend materiaal kon inleveren. Ik verwachtte dat op korte termijn te kunnen doen en meldde mij dan ook bij de Beleidsadviseur Natuur & Landschap/ Biodiversiteit van de Gemeente Heemskerk om aan te geven dat ik in samenhang met het afsluiten van mijn boommarteronderzoek ook mijn andere activiteiten voor PWN zou beëindigen, zoals het coördineren van hulp bij de amfibieëntrek binnen de gemeente (i.c.de Oosterweg).

De vraag die mij werd voorgelegd, was: 'Zou je binnen de vrijwilligersgroep die zich met name rond kasteel Assumburg met biodiversiteit bezig houdt, met je camera's onderzoek willen doen naar kleine zoogdieren in Heemskerk?' Daar hoefde ik niet lang over na te denken. Als daarbij maar ruimte was voor dispersie van ondermeer de boommarter. En dat bleek geen probleem.

Het PWN-gesprek van half augustus:

- Er was overeenstemming over het feit dat de ambitiesniveaus van mij en van PWN nogal uiteen liepen.
- Dit was overigens niet de reden om mijn vergunning in te trekken, maar de recreatiedruk was zo toegenomen dat daàrom de activiteiten van verscheidene groepen vrijwilligers beëindigd waren.
- Om onderzoek naar dispersie van boommarters vanuit het NHDR naar het oosten te doen kreeg ik een vergunning voor het Molenbos, waar PWN het onderhoud voor de gemeente Heemskerk doet.
- Een artikeltje in het vrijwilligersblad van PWN zou aandacht geven aan mijn boommarteronderzoek. Dat is inmiddels verschenen.

Overigens gaat men er bij PWN vanuit dat men nu voldoende weet omtrent het voorkomen van boommarters: het aantal dieren zou zich dichtbij de maximale draagkracht van hun habitat bevinden.

Om een paar redenen meen ik dat dit niet te zeggen valt en waarschijnlijk onjuist is.

- Het wegvallen van Aaf en Bea werd slechts door Idea gecompenseerd. Er werd in de loop van twee jaar geen enkele poging tot inname van zelfs maar een deel van Idea's activiteitsgebied vastgesteld. En dat terwijl zuidelijk daarvan (tussen De Vlotter en de Achterweg, en langs de Reservaatweg) de natuurlijke habitat aanmerkelijk werd teruggebracht door bomenkap ten bate van de herinrichting van het terrein, waarbij de twee jaar durende onrust door de onvermijdelijke werkzaamheden niet vergeten mogen worden, evenmin als de aldaar toegenomen recreatiedruk.
- Mijns inziens wordt er bij inschatting van de grootte van de populatie uitgegaan van een verkeerde aanname met betrekking tot de jeugdmortaliteit. Deze is, gelet op het gering aantal jonge dieren dat we als adulten terugzien, waarschijnlijk nogal groot. Van de twee jongen van Aaf ontbrak bijvoorbeeld halfweg de eerste zomer elk spoor. Het is daarbij niet onbelangrijk te benoemen en zich te realiseren dat er in het NHDR zelden meer dan twee juvenielen per worp de nestholte verlaten.

- De veronderstelling dat die 'ontbrekende' adulten zijn gedispergeerd ten gevolge van de populatiedruk, is voorbarig. Dispersie, zeg maar 'wegzwerven', kan ook door een endogene (intern opgewekte) primaire prikkel worden opgewekt (vanuit een soort 'intrinsieke motivatie' dus).

En hoe het verder ging? Zie 'Boommarteronderzoek in het Noord-Hollandse Heemskerk' op blz.53.

Jan Bouwman
bouwman.bio@gmail.com

(Naschrift: Inmiddels heeft PWN mij opnieuw een vergunning voor het reservaat verstrekt. Er kan nu alsnog onderzocht worden of de activiteitsgebieden van Bea en Aaf nieuwe bewoonsters hebben.)

Boommarteronderzoek in het Noord-Hollandse Heemskerk Een start (23 augustus t/m 31 december 2023)

Jan Bouwman

§1. De doorstart: van 23 augustus t/m 29 september:

Ja, het onderzoek naar belangenconflicten tussen soorten, en dan met name zoogdieren en hun omgeving is heel wat anders dan gedragsonderzoek aan boommarters. Ik zal over die biodiversiteitsproblematiek hier bijna alleen aan de orde stellen als deze direct samenhangt met *Martes martes*.

Dàt ik boommarters zou tegenkomen was voor mij een uitgemaakte zaak. Zowel op de Rijksweg als de Marquettelaan wordt ieder jaar wel een paar verkeersslachtoffers aangetroffen.

Eén blik op de kaart maakt duidelijk dat Heemskerk een ideale startpositie levert aan een dispergerend, een uit een populatie wegzwendend, zoogdier (zie Fig.1)

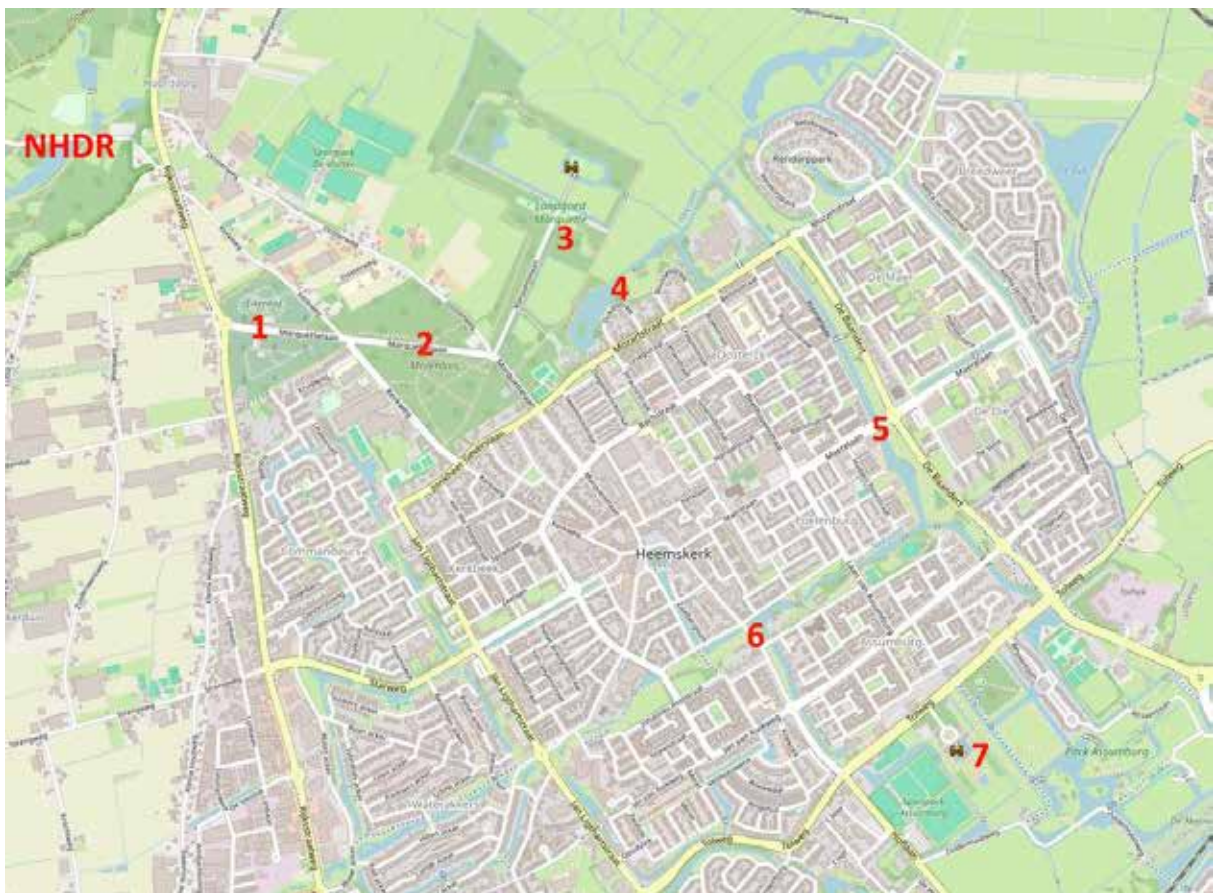

Fig.1. Heemskerk, 1 = Eikenhof; 2 = Molenbos; 3 = Marquette[park]; 4 = Steenstrapark; 5 = Neksloot; 6 = Poelenburg [Vrijburglaan+Dierendorp]; 7 = Assumburg [Voorterrein, Kasteeltuin, Boomgaard]

Op 23 augustus zette ik Cam3 in de boomgaard van de kasteeltuin, niet in de laatste plaats om de overige vrijwilligers op mijn aanwezigheid en aanpak te attenderen. De 29e volgde de tweede, Cam4, bij de sloot daarvan en daarna zette ik op 1 september de derde, Cam5, in het Molenbos.

De Kasteeltuin: een leerzame waarneming was dat een van de katten op 9 oktober overdag een muis tegenkwam en probeerde deze te vangen. Het filmpje geeft schitterend aan waarom je in je jeugd levende prooien moet leren vangen en doden. Typ hiervoor HeemskerkBiodivers-Film1c1 in de zoekbalk, dit levert de volgende link: <https://www.youtube.com/watch?v=6xmLSgswhdE>
Klik dat aan en het bedoelde filmpje komt op.

De volgende zoogdieren kwamen in 2023 in beeld: kat (>25 keer), egel (14x), (vaak bos)muis (10x), haas (10x) en vos (1x).

Cam3 is tot op heden op verschillende plaatsen in de Kasteeltuin van Assumburg blijven staan, maar Cam4 verhuisde, na een korte tijd langs de Bollanderbeek in het Molenbos te hebben gestaan, op 14 september naar de Molenbos-locatie van Cam5.

Want die boommarters lieten mij niet los, dat bleek. Want al meteen op 1 september registreerde Cam5 om 23h24 twee ogen die naar de opstelling keken. De 10e september en later kwam er een boommarters met vergelijkbare (dezelfde?) ogen de opstelling uitgebreid bezichtigen. De bef-tekening van dit dier was *ingewikkeld*, reden om haar *Inge* te noemen (zie Fig.2a). Er bleek daarna ook een man op te treden: Jason (Fig.2b). Voor de registratie-details van beide dieren: zie Fig.3.

Naast deze boommarters was er regelmatig een vos zichtbaar, maar was dat steeds hetzelfde dier?

Fig.2a. De Inge(wikkelde)-bef- 2023-9-11

Fig.2a. De Jason-bef- 2023-9-16

Cam4		Cam5	
DATA			DATA
GPS:			GPS:
29-08-2023	Cam4: Kasteeltuin		29-08-2023
30-08-2023	Rietkraag – zuid		30-08-2023
31-08-2023	52.504, 4.685		31-08-2023
01-09-2023		ingezet	01-09-2023
02-09-2023			02-09-2023
03-09-2023			03-09-2023
04-09-2023			04-09-2023
05-09-2023	Cam4: Molenbos		05-09-2023
06-09-2023	Bollanderbeek		06-09-2023
07-09-2023	52.515806, 4.661194		07-09-2023
08-09-2023		wiss	08-09-2023
09-09-2023			09-09-2023
10-09-2023			10-09-2023
11-09-2023	vos	wiss	11-09-2023
11-09-2023	synchronisatie	herhaling	11-09-2023
12-09-2023	Cam4: Molenbos-O		12-09-2023
13-09-2023	4 m van Cam5		13-09-2023
14-09-2023	52.516667, 4.661778		14-09-2023
15-09-2023	/ Inge [12h52-57]	wiss	15-09-2023
16-09-2023	Jason [13h56-14h02], wrs-Inge [15h43]		16-09-2023
17-09-2023	Inge [17h06]		17-09-2023
18-09-2023	Jason [14h12-13], vos [10h23]		18-09-2023
19-09-2023	vos [18h34]		19-09-2023
20-09-2023	/	wiss	20-09-2023
21-09-2023	Jason [17h31-36]		21-09-2023
22-09-2023			22-09-2023
23-09-2023			23-09-2023
24-09-2023			24-09-2023
25-09-2023	Inge [13h19]		25-09-2023
26-09-2023	muis, Jason [13h44-45]		26-09-2023
27-09-2023			27-09-2023
28-09-2023			28-09-2023
29-09-2023	water in camera	wiss	29-09-2023

Tabel 1. Gecondenseerde weergaves van Cam4-Cam5-registraties

NB: De tijd- en datuminstelling Cam4 was onjuist, maar te synchroniseren met Cam5

Cam4 was de Maginon die eerder al heel wat condens-problemen had opgeleverd. Van 15 tm 28 september werkte hij synchroon met Cam5 waardoor hij de herkenbaarheid van de boommarters te vergroten (vandaar die zeer heldere beffjes van Jason in Fig.2b).

Waarom stond Cam4 bij Cam5?

- Die Maginon (IP=54, d.i. spatwaterdicht) had ik bij Cam5 (IP=67, echt waterdicht; no glow) gezet omdat de ene camera (mits goed gesynchroniseerd) extra licht geeft bij het registreren door de andere camera. (Bonusvraag: welke functioneerde als lichtbron voor de andere, de registrator?)

Ik heb ter vervanging van de PWN-camera's (Cam 1, 2 en 6) en de wrakke Maginon twee camera's met waterbestendigheid van IP=67 aangeschaft. De eerste kwam op 16 september in het veld, maar de tweede pas begin januari 2024. Een tweede set is wel besteld, maar nooit aangekomen.

Daarom bleef Cam4 toch nog enige tijd in bedrijf.

§2. Intermezzo, 30 september t/m 29 oktober

In oktober traden er bij Cam4 en 5 wel interessante gebeurtenissen op, maar geen boommarters. Waren Inge en Jason toch dispergerende dieren? Dat was wel heel onwaarschijnlijk, inmiddels was van beide dieren duidelijk geworden dat zij al sinds 2020-2021 in deze omgeving aanwezig waren.

De leuke registraties in oktober betroffen de volgende gevallen:

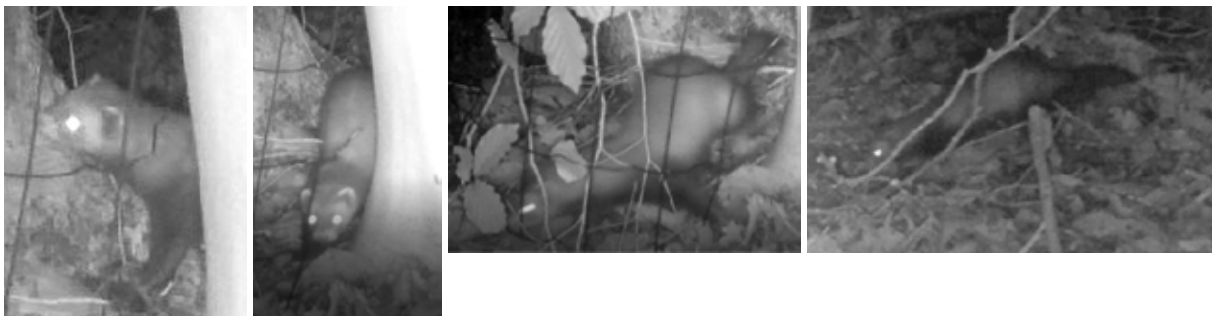
Cam4: v/a 14 t/m 26-10 was er een spitsmuisje in het gaaswerk van de opstelling om daar te foerageren (op pindakaas en meelwormen).

Cam5: op 19 oktober naderde een vos de opstelling met een prooi in de bek en had daar uitzicht op een mogelijk volgend slachtoffer.

Op de drie camera's die in die periode actief waren, zijn vossen waargenomen. De vos die op 30 oktober bij Cam5 werd geregistreerd, at uit de opstelling van alle typen lokstof: appelstroop, meelwormen, pindakaas en pruimen. In de duinen was het slechts een hinkende vos die lokmateriaal gebruikte om zijn honger te stillen, alle andere vossen bleven op afstand.

Eén dag later gebeurde hier, waar ik in de duinen 4½ jaar op had moeten wachten. Er passeerde bij Cam5 een bunzing: 2 maanden na de start van dit onderzoek. We zijn weer terug bij de marterachtigen.

Fig. 3a-d. Bunzing (01-11-2023 = v/a 22h23m57 t/m 24m19)

§3. Nieuwe ontwikkelingen, 30 oktober t/m de jaarwisseling

Voorafgaand aan die bunzing was Inge op 1 november al bij Cam5 langs gekomen, en Jason zelfs al op 30 oktober. Voor Jason is dat de laatste waarneming die ik tot nu toe aan hem heb kunnen verbinden, Inge was t/m 31 december nog 11x met zekerheid vast te stellen.

Uit meldingen van vrijwilligers van de Kasteeltuin en het personeel van De Eikenhof bleken er diverse waarnemingen van in tuinen, op het golfterrein en over de begraafplaats van Heemskerk actief rondgaande boommarters waren.

Er was reden voor een nader onderzoekje.

Mijn oud-huisarts meldde dat in de zomer zijn zes kippen 's nachts in de bomen sliepen. Maar tijdens twee opeenvolgende etmalen verdween er iedere nacht een drietal. Hij dacht dat een vos daarvoor verantwoordelijk was. Plaatsing van een vossenval leidde tot verdwijnen van het lokaas en dichtklappen van de valdeur, maar de dader wist te ontsnappen. Toen hij hoorde dat er, even verder, op de Zaalberglaan

een boomarter was waargenomen, begreep hij dat een dergelijke jager waarschijnlijker was. Naar aanleiding hiervan heb ik inmiddels in mijn tuin een camera met lokaas geplaatst.

Vlak daarbij is 'Het Dierendorp', een kinderboerderij. Waren daar aanwijzingen omtrent de aanwezigheid van boomarters? Die waren er niet en er was ook geen reden voor: de overdag loslopende dieren worden 's avonds opgehokt en men voorkomt slingerend zwerfvoedsel.

Eén kwestie uit mijn artikeltje over de eerste helft van het afgelopen jaar staat nog open. Dat is de kwestie van de lengte van de bezoeken bij de opstellingen, in zomer en in winter.

Ik meldde in MP29 dat die bezoeken in de zomer veel langer duurden dan in de winter en dat dit goed uit te leggen was. Dit niet gold echter niet voor de winter van 2022-2023. De verklaring moet m.i. gelegen zijn in het feit dat er in die periode èn veel mast en muizen waren èn dat het een zeldzaam zachte winter was. Boomarters kwamen gemakkelijk aan voldoende voedsel en zetten hun zomer-gedrag ook in de winter voort.

Hoe zou dat in de winter van 2023-2024 gaan?

Helaas, twee zaken maken dat moeilijk te beoordelen. Enerzijds is er maar één dier (Inge) dat informatie kan leveren, anderzijds is het jammer dat er een wisseling van biotoop is, hoewel dat waarschijnlijk minder belangrijk is: het gaat om gegevens uit de duinen tegenover die uit een stedelijk ecosysteem. Daar komt bij dat deze winter nog niet afgelopen is.

Mogelijk lukt het ooit om ook uit de berg van gegevens uit de periode 2018-2023 nog een uitspraak te destilleren.

Jan Bouwman

bouwman.bio@gmail.com

Het bezoek van boommarters aan roofvogelhorsten tijdens en na het broedseizoen

Florian Bijmold

Het zal u niet verbazen dat menig roofvogelaar een boommarter ontmoet bij het controleren van roofvogelhorsten. Dit overkomt de roofvogelaar nog wel eens tijdens het inspecteren van horsten aan het einde van de winter of aan het begin van het voorjaar. Roofvogels zoals de havik en de buizerd beginnen in het algemeen met het bouwen of renoveren van hun horsten na de kortste dag in december. In het vroege voorjaar zijn de horsten in zoverre opgebouwd, dat eind maart en begin april gestart kan worden met het leggen van eieren. In de winterperiode en bij de aanvang van het broedseizoen, zijn boommarters ook naarstig opzoek naar onderkomens. Boommartermoertjes zoeken bij gebrek aan bomen met holten nog wel eens een horst van een buizerd of havik op om daarin hun kroost te baren, te zogen of tijdelijk onder te brengen. Ze kruipen dan vaak diep weg in het grote takkenbouwsel en 'hollen' het als het ware uit. Op de nestrand ontstaat na verloop van tijd een ophoping van marterdrollen. Zo'n uitgehold takkenbouwsel valt na verloop van tijd uit elkaar en de martermoer verhuist dan vaak haar jongen naar een andere plek. Dat kan ook weer een horst zijn. De martermannen maken ook dankbaar gebruik van roofvogelhorsten. Zowel in het najaar en de winter en soms ook in de zomer, worden ze nog wel eens slapend aangetroffen. Ze liggen vaak opgerold met de grote pluimstaart om het lijf heen geslagen zichtbaar in de nestkom. Ze slapen open en bloot, tenzij het teveel regent of sneeuwt, dan zoeken ze uiteindelijk toch een beschutte plek op. Echt kieskeurig lijken ze niet te zijn, maar wellicht heeft het er mee te maken dat er in de relatief jonge bossen van Nederland, minder aanbod is aan beschutte slaapplekken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in een broedterritorium van een havik of buizerd, meerdere horsten door de jaren heen worden gebouwd, omdat naast natuurlijk verval, ook boommarters er dankbaar gebruik van maken. Op een horst met een winterlatrine van een marter zie je niet vaak dat havik- of buizerdparen terugkeren en er verder aan bouwen. Ze hebben heel goed door dat er een boommarter resideert. Ze zijn dan genooddaakt om op een andere locatie binnen het territorium, een nieuw horst te bouwen. Vaak als je even verder zoekt in het bos dan vind je uiteindelijk wel weer een horst in aanbouw.

Foto 1. Boommarter op bezoek bij een mislukt wespennest. Valentijn van Bergen.

Er zal een zekere vorm van consensus zijn, althans dat denk ik, want buizerds en haviken verlaten hun territorium eigenlijk nooit. Ze hebben ook geen keus, want de boommarter is er nu éénmaal en die zal ook niet wijken.

Predatie van eieren of roofvogelpullen door boommarters

Tijdens het controleren en inspecteren van roofvogelhorsten in de ei- en jongenfase, maken roofvogelaars nog wel eens mee dat de inhoud van het nest is verdwenen. Er is dan vaak sprake van nestpredatie. Sommige predatoren laten sporen achter en is, met enige moeite, te achterhalen wie de dader is geweest. Bij het merendeel van de predatiegevallen is dat lastig, tenzij er voor onderzoek een trapcam bij het horst is geplaatst. Wat ik zo nu en dan nog wel eens hoor, is dat heel vaak predatie wordt toegeschreven aan marters, zonder dat daar bewijs voor geleverd wordt. Een aantal onderzoekers van roofvogels zoals Valentijn van Bergen, Johan Bos en Christiaan de Vries, maken gebruik van trapcams bij horsten om daarmee gedragingen van de jonge roofvogels en hun ouders te kunnen bekijken en ringnummers te kunnen aflezen van eventueel geringde oudervogels. Dit kunnen kunststof kleurringen en aluminium ringen zijn die om de poten zijn bevestigd van het desbetreffende broedpaar. Sommige roofvogelsoorten worden voorzien van kleurringen en dan is het handig te weten of die uiteindelijk ook nesthouder zijn in een bepaald territorium. Die trapcams worden in het kader van het kleurringonderzoek geplaatst bij bepaalde roofvogelsoorten, zoals wespandief, rode wouw, buizerd, sperwer en havik. Op basis van trapcambeelden kom je, naast het aflezen van kleurringnummers, nog veel meer te weten, zoals de gedragingen van de jongen op het horst, de prooi die de oudervogels aanleveren en de zorg die de ouders verlenen aan de jongen, zoals bijvoorbeeld het afdekken met de vleugels van de jongen bij hevige regenval. Maar bijvangst zijn er ook. Er blijken een aantal soorten in beeld te komen die de nestjonge roofvogels van de horsten afgrissen. Vaak kwamen havik en buizerd in beeld, maar marterachtigen zoals de boommarter ook. Tegenwoordig kan de oehoe daaraan toegevoegd worden. De oehoe neemt als broedvogel in Nederland toe en we zullen deze soort mogelijk wat vaker voor een trapcamera zien verschijnen als nestpredator.

Predatie onderzoek

Van onderzoeker Valentijn van Bergen, die zowel in Nederland als in Zwitserland onderzoek doet naar wespandieven en rode wouwen, kreeg ik een aantal interessante foto's van nestbezoekjes van boommarters. Ook een deel van zijn publicatie uit de Ornithologische Beobachter 120 (3), 2023, 'Brutbiologie des Rotmilans in den West Schweizer Vor Alpen, Scherler P, Van Bergen V, Catitti B, Kormann U, Witcak S, Anderegg M, Gruebler M. In deze publicatie over Rode wouwen is ook gekeken naar predatie en mislukkingen van broedsels. Door het plaatsen van trapcams bij horsten van rode wouwen in het westen van Zwitserland, kon men dus een aantal predatoren onderscheiden. In deze link staat het gehele artikel van het rode wouwen onderzoek uit Zwitserland waarin ook predatoren van eieren en pullen op de horsten van rode wouwen benoemd worden <http://tinyurl.com/mry7abew>. Uit het onderzoek blijkt dat de zwarte kraai en de boommarter vooral in de eifase een predator van enige betekenis zijn en in de jongenfase voornamelijk de havik en in mindere mate de oehoe. De havik en de zwarte kraai worden vaker als nestjongen of eieren predator waargenomen op de horsten van rode wouwen. De boommarter en de oehoe worden daarentegen minder waargenomen. In het algemeen weten we niet exact en ook niet met welke frequentie, bepaalde predatoren horsten met eieren of pullen bezoeken van andere roofvogels. Wat we weten en ook zien op trapcambeelden bij horsten van wespandieven en sperwers, is, dat haviken het vaakst de jongen en soms ook de broedende oudervogel wisten te verschalken. De boommarter werd ook nog wel eens in de avond of 's nachts gezien nabij het horst, wanneer een oudervogel aanwezig was en de marter verder geen moeite ondernam om de eieren of jongen te pakken. Ik heb helaas geen gestandaardiseerd predatoronderzoek van roofvogelbroedsels kunnen vinden in Nederland, maar ik weet vanuit betrouwbare bronnen (Werkgroep Roofvogels Nederland) dat de havik en ook de buizerd op trapcams zijn vastgelegd als nestpredator. De boommarter komt uiteraard ook in beeld en die wordt soms verbluffend goed door een waakzame ouder van het horst verjaagd. Waar wel rekening mee moet worden gehouden, is dat voedselcondities en daarmee het aanbod van prooi tijdens het broedseizoen, per jaar verschillen. Wanneer een buizerd- of havik wijfje eerder van het horst vliegt in de ei- of jongenfase, omdat ze zelf, of haar jongen, niet voldoende worden voorzien van

Foto 2. Nestbezoek van een boommarter op het zomernest van een wespindief. Valentijn van Bergen.

aangedragen prooien door het mannetje, is ze geneigd om zelf te gaan jagen. Dit betekent dat de eieren of pullen onbeschermd achter gelaten worden en er dus eerder kans is op predatie. Aangezien boom-marters over het algemeen avond- en nachtjagers zijn, is predatie overdag voor deze soort wat minder voor de hand liggend, maar een hongerige martermoer met jongen wil nog wel eens aan het einde van de dag op jacht gaan.

Concluderend; predatie van een broedsel kan dus niet zomaar worden toegeschreven aan een boom-marter of een andere predator, zolang deze niet is vastgelegd op beeld. Men kan een serieus vermoeden hebben, wanneer bepaalde sporen zijn achtergelaten door een boommarter, havik, oehoe, buizerd of een andere predator, maar dan blijft het nog gissen. Met de komst van trapcams voor onderzoek bij hor-sten van roofvogels, krijgen we een mooi inkijkje in het leven van zowel de roofvogels, als nesthouder met soms als bonus de predatoren van hun broedsels.

Dankwoord

Ik wil onderzoeker Valentijn van Bergen hartelijk danken voor het leveren van foto's en de gedeelde informatie uit hun publicatie over de broedbiologie van rode wouwen in de Westerse Voor Alpen in Zwitserland (2023).

Florian Bijmold

fbijmold@gmail.com

Bosuil valt vrouwtje boomarter aan

Peter van der Leer

Het is bekend dat bosuilen en boommarters vaak op gespannen voet leven. De niches van beide soorten overlappen elkaar en dat leidt ertoe (ertoe) dat de competitie tussen de beide soorten groot is.

Boommarters en bosuilen zijn opportunistische jagers, beide leven van kleine zoogdieren en vogels en kunnen binnen dat voedselspectrum ook moeiteloos van het één op het andere menu overschakelen. Daarbij jagen beide ook nog eens overwegend in de nachtelijke uren. Ze beconcurreren elkaar bovendien voor geschikte holten als nestgelegenheid en dagrustplaatsen, waarbij beide soorten een voorkeur hebben voor holten in bomen van dezelfde omvang.

Zo nu en dan worden gevallen gesignaleerd, waarbij een boomarter de jongen van bosuilen doodt. Wat daarbij opvalt is, dat in veel gevallen de jongen niet worden meegenomen, maar dat de kop wordt afgebeten en de zieloze rompjes worden achtergelaten. Dit lijkt erop (erop) te wijzen dat hier het doel van het doden van (jonge) bosuilen, eerder het wegruimen van concurrenten is, dan pure voedselpredatie (Puijman 1999; de Graaff 2008; Beskers 2016).

Mogelijk komt het doden van jonge bosuilen vaker voor als er een schaarste aan muizen is (zie ook de bijdrage van Vilmar Dijkstra in dezelfde Marterpassen).

Al met al is het is dan ook niet verwonderlijk dat het de bosuilen er alles aan gelegen is om boommarters zo ver mogelijk bij hun nest of bij hun jongen vandaan te houden. Met regelmaat worden er dan ook (schijn)aanvallen van bosuilen op boommarters waargenomen.

Op 31 maart werd in 't Rot zo'n (schijn)aanval van een bosuil op boomartervrouwtje (red: genaamd) Rotje met een wildcamera op video vastgelegd.

De boomarter zat op een tak vlak boven de grond, waar door Sim Broekhuizen en mij een lokmiddel was gesmeerd. De bosuil valt aan, maar de opname laat zien dat de bosuil het vrouwtje niet raakt. Rotje laat zich wel van de tak op de grond vallen. Ze lijkt echter nauwelijks onder de indruk te zijn, even kijkt ze beduusd om zich heen en vervolgt daarna het eten van de lokstof.

Literatuur

Puijman, S. 1999. Bosuilpredatie in de omgeving van Gees 1995. Marterpassen 7.
Graaff de, G. Boomarter Nieuwsbrief 2008-10.
Beskers. Boomarter Nieuwsbrief 2016-4.

Ten tijde van het schrijven van deze bijdrage voor MP 30 werken Henri Wijsman en ik ook aan een bijdrage over hetzelfde onderwerp voor het boek. Voor zover dit nog niet is gedaan doen wij een oproep aan de WBN-leden hun waarnemingen van conflicten tussen boomarters en bosuilen aan ons door te geven.

Boommarter jong uit de boom gevallen

Olga van der Klis en Petra Wardenier

Soms krijg je op een minder leuke manier bewijs dat een boom een nestboom is, zoals onderstaand verhaal vertelt.

Met de telefoon in de hand sta ik te kijken naar een staart uit een gat hoog in de boom, wapperend in de wind. Je vraagt je af hoe beest in vredesnaam zo kan slapen. Het lijkt een ondiep gat, waarvan de moeder op de bodem ligt. De staart past er niet meer in, dus die bungelt buiten het gat.

Foto 1. Boom met staart uit gat

Wat er helaas ook niet goed in past, wordt even later duidelijk. Er is een jong diertje (oogjes nog dicht, ik schat het tussen de 3 en 4 weken) uit de boom gevallen. Het leeft nog wel, gelukkig. Wat doe je in zo'n geval.... Rustig blijven, afstand nemen en hopen dat de moeder het jong hoort en het komt ophalen. Gehoorapparaat op standje max, maar helaas blijft het stil. Er zit niets anders op dan te blijven opletten of de moeder het jong dan misschien mist in het nest.

Een uur later ligt het jong, zich duidelijk van geen commotie bewust, heerlijk te slapen onder de boom! Als er passanten voorbij komen, hou ik de mobiel aan mijn oor alsof ik aan het bellen ben. Vooral niemand laten merken dat zich hier een klein drama afspeelt. Verstoring is zeer zeker niet wenselijk, niet voor het jong, maar ook niet voor de moeder. Je wil niet dat ze nu het hazenpad kiest.

De batterij van mijn telefoon is bijna leeg. Ik hou mijn medetellers via de app op de hoogte en vooral Petra is in alle staten. Het woord 'pleegmoeder' is al gevallen. Gelukkig is het niet koud en is het droog. Inmiddels hou ik de boel al ruim 2 uur in de gaten en ik begin dorst te krijgen. Altijd water bij me, behalve nu natuurlijk. Nog een uur later hou ik het voor gezien. Ik beloof iedereen dat ik na het eten terug zal gaan, om te kijken hoe de stand van zaken is.

Foto 2. Jong op de grond

Om 19.38 uur ben ik weer op de 'plaats des onheils'. De moeder ligt nog op dezelfde manier in het gat. Haar staart wappert als een vlag in de wind. Waar het jong lag, ligt nu een kakelvers uitwerpsel.

We mogen aannemen dat de moeder het jong heeft opgehaald en dat het weer veilig in het nest ligt. Het was een enerverende middag!

Foto 3. Slapend jong

Nachtlevens 2023: marter- en zoogdierinventarisatie met behulp van wildcamera's tussen parken, snelwegen en de spoorlijn bij Velsen.

Fred Hopman

Inleiding

Net als voorgaande jaren werden, binnen het kader van het boommarteronderzoek, de parken bij Velsen en de houtsingels bij de spoortunnel onderzocht op de aanwezigheid van boommarters. Er werden hierbij zeven verschillende wildcamera's gebruikt die (met tussenpozen) intermitterend op diverse locaties in het onderzoeksgebied geplaatst werden. Vanaf 1 Januari tot 15 Oktober waren er camera's geplaatst die langskomende activiteit konden registreren. Dit leverde vele honderden beelden op van door wind bewogen takjes tot de nodige registraties van vogels en zoogdieren.

Boommarter & Steenmarter

Volgens het waarnemingen stippenkaartje van de steenmarter in de 'Atlas van de Nederlandse zoogdieren' werd deze marter nog niet voor aan de westkust van Noord-Holland waargenomen. Er waren wel meldingen van steenmarters uit Utrecht, de Flevopolders en Zuid- en Noord-Holland. Het was dus een verrassing dat in januari (2023?) meteen twee steenmarters voor een fotoval camera verschenen.

Foto 1. Twee Steenmarters op Landgoed Meervliet op 30 Januari 2023

Na een 'monocultuur' van boommarter werd het beter opletten wat er te zien was. Op het eerste gezicht lijken deze twee soorten sprekend op elkaar qua postuur en gedrag. De boommarter heeft grote puntige oren en een donkere neus, de steenmarter wat kleinere en rondere oren en een licht gekleurde neus. Verder is de ondervacht bij boommarters grijsbruin, de vacht warmbruin en is de bef meestal ovaal geel en per individu verschillend. De steenmarter heeft meestal een witte bef met uitlopers op de voorpoten. De ondervacht van steenmarters is wit-grijs en heeft een donkere grijsbruine vacht. Gezien het aantal verkeersslachtoffers, kan dit de determinatie helpen.

Ondanks het frequenter blootgesteld worden aan beelden die zowel Boom- als Steenmarter lieten zien bleef het, zeker bij minder goede beelden, lastig om te zien of het "marter" of "foina" was. Vanaf januari tot half oktober hingen er wildcamera's intermitterend op 13 verschillende locaties. Twee marterkasten en een uilenkast werden ook regelmatig onder camerabewaking geplaatst. Totaal leverden de camera's voor 1132 dagen, omgerekend 27168 uur aan beeldregistraties op. Onderstaande kaart laat locaties

Foto 2. Steenmarter: kleine oren, roze neus, belf loopt uit op de poten

Foto 3. Boommarter: grote, puntige oren, donkerbruine neus, slank

zien van camera's en kasten die in het onderzoeksgebied werden opgehangen. De netto-opbrengst aan beeldmateriaal leverde 104 opnamen op van individueel te herkennen marters. Bij 10 opnamen kon de soort niet op naam gebracht worden omdat er maar een deel van het lijf te zien was. De steenmarter liet zich vaak enkele dagen achter elkaar op dezelfde locatie zien, waardoor het aantal registraties uitkwam op 71, terwijl de boommarter minder vaak voor de trapcam verscheen en uitkwam op 23 registraties. Beide soorten werden waargenomen op locaties Meervliet, Beekestijn en bij de houtsingels langs de snelweg en spoorlijn.

Boven vlnr: Velserbeek, Meervliet, Rijksweg, weiland, houtsingels bij spoortunnel en snelweg
Midden vlnr: Schoonenberg, Hoogergeest, Waterland. Onder: Waterloolaan, Vondellaan, Beekestijn, spoorlijn

Kaart van het onderzoeksgebied: rode X = locatie van de wildcamera's, blauwe stip = locatie marterkast, rode stip = locatie uilenkast, + met pijl = locatie verkeersslachtoffer

In het onderzoeksgebied waren in ieder geval twee boommarters actief, allebei mannetjes. Eén exemplaar had een aantal duidelijke stippen op de bef en werd enkele keren aangetroffen bij de marterkast op Hoogergeest.

Foto 4. Boommarter met markant gestippelde bef op de marterkast op Hoogergeest.

Dit exemplaar werd op 12 juli dood aangetroffen op de Waterloolaan in Driehuis. (roze pijl op de kaart). Het andere mannetje verging het waarschijnlijk niet veel beter, op 22 oktober werd een doodgereden boommarter gemeld (blauwe pijl) op Waarneming.nl. Gezien het feit dat deze boommarter meerdere keren te zien was op de wildcamera's bij de houtsingels langs de spoortunnel en snelweg, lijkt het aannemelijk dat het dit exemplaar is geweest.

Foto 5. Boommarter op boomstam in houtsingel langs snelweg.

“Mijn IJmuiden ligt aan doodlopend spoor met industrie als somber decor” is een deel van een lied over IJmuiden en dit geeft ook het probleem voor de marters aan: door het Noordzeekanaal aan de noordkant en de Noordzee in het westen is het een min of meer doodlopende weg. De parken bij Velsen en het recreatiegebied Spaarnwoude zijn de laatste halte voor een marter die een eigen plek zoekt. Het is ook niet vreemd dat de twee plaatsen waar de twee boommarters werden doodgereden, de doorgang vormden van en naar het duingebied en van en naar het recreatiegebied.

Het verzoek om onderzoek naar boommarters te doen in het recreatiegebied van Spaarnwoude werd afgewezen met als motivatie dat het niet in het belang van het recreatieschap was. Op doorgaande wegen in en rond het recreatiegebied zijn diverse dode marters aangetroffen. De parken bij Velsen lijken, samen met de houtsingels langs de spoorlijn, voldoende aantrekkingskracht en voedsel te hebben om enkele territoria van boommarters te kunnen herbergen. Hoe de onderlinge verhouding is tussen boom- en steenmarter, kan een interessante vraag zijn. Beide soorten lieten zich soms in een korte tijdspanne op dezelfde locatie zien voor de trapcamera. Ontmoetingen tussen beide soorten werden tot nu toe niet voor de trapcam vastgelegd. Er zijn wel opnamen gemaakt van confrontaties tussen boommarter en egel. Deze beeldregistraties lieten een redelijk alerte en verdraagzame indruk van beide dieren zien.

Foto 6. Egel en Boommarter samen aan de pindakaas, omgeving Haaksbergen 2022.

Behalve marters

Ongeziene gasten blijken er voldoende te zijn in het onderzoeksgebied, waarvan een aantal soms jaren onder de radar bleven. Ondanks het feit dat er jarenlang een imposant aantal uren camera's gericht waren op de vele, gunstig ogende plaatsen, blijven de kleine marterachtigen zich uiterst zelden op beeld

vangen. De bunzing is incidenteel vastgelegd op locatie Klein Wildhoef tijdens een ijsvogelwand/ broedvogel monitorproject. Er zijn enkele opnamen gemaakt op Schoonenberg toen de IJsvogel daar een broedseizoen lang gevolgd werd.

De wezel is tot nu toe één keer op 27 januari 2023, hooguit enkele seconden geregistreerd.

Foto 7. Wezel, in houtsingel bij de spoorlijn op 27 Januari 2023

Foto 8. Vos in houtsingel naast spoorlijn.

Vos

Een zoogdier en predator die op vrijwel elke wildcamera diverse keren langskwam was de Vos. Het is een vaste bewoner van zowel de parken, de houtsingels, als het bebouwde gebied. In de jaren hiervoor werden in de houtsingels rond de snelweg en spoorlijn een aantal welpen geregistreerd. Het aantal registraties van de vos op de diverse wildcamera's komt boven de honderd uit. Hoeveel verschillende individuen het zijn, is moeilijk te bepalen.

Foto 9. Damhert in rust.

Damhert

Ieder jaar zijn er wel enkele, meestal jonge, damherten te vinden in het onderzoeksgebied. Dit jaar bleef het beperkt tot een volwassen bok die aan het begin van het jaar enkele weken op camera's in beeld kwam, vaak manifest en kamerbreed in beeld.

Haas

Alhoewel de haas bekend staat als open terrein bewoner en daar tijdens inventarisatieronden ook het meest waargenomen wordt, worden houtsingels en stukken bos niet geschuwd. Het leeuwendeel van de beelden van de wildcamera's betrof opnamen van wildwissels in bos van open plekken tussen vegetatie en bomen. Enkele tientallen opnamen bleken toch beelden van langskomende hazen te zijn.

Foto 10. Haas in een houtsingel naast de snelweg.

De verdere stoet die aan de lens van de wildcamera's voorbijtrok, bestond uit een incidentele eekhoorn en een ontelbaar aantal muizen, die het soms interessant maakten voor soorten als de bosuil om even langs te komen.

Foto 11. Bosuil aan een stokje.

Foto 12. Koolmees en face.

Verder lieten de nodige soorten vogels zich zien: zwarte kraai, gaai, houtduif, houtsnip, merel, zanglijster, roodborst, winterkoning, buizerd, pimpelmees en koolmees. Een soort die zeker niet onvermeld mag blijven is de grote bonte specht. Diverse camera's vertoonden aan het eind van het seizoen gaten en de vandaal die dit gedrag vertoonde was vastgelegd op foto en film.

Foto 13. Grote Bonte Specht hangend aan wildcamera bij de uilenkast op Beeckestijn.

Foto 14. Sensoren van de wildcamera bij de uilenkast op Beeckestijn na het bezoek van een Grote Bonte Specht.

Samengevat

Gezien het feit dat er de nodige predatoren zijn waargenomen in dit onderzoeksgebied, te weten: boommarter, steenmarter, wezel, havik, buizerd, sperwer en bosuil, die blijkbaar allemaal voldoende prooien in het gebied kunnen bemachtigen, lijkt de conclusie gerechtvaardigd te stellen dat het ecologisch een rijk en gezond gebied is. Het gebied heeft voldoende afwisselende vegetatie ten bate van insecten en voldoende zaden, noten en prooien voor een uitgebreid scala aan soorten. Reden genoeg om te blijven monitoren en de gegevens te delen met betrokkenen.

Geraadpleegde literatuur

Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys (redactie) 2016

Atlas van de Nederlandse zoogdieren. – Natuur van Nederland 12.

Naturalis Biodiversity Center & EIS Kenniscentrum insecten en andere ongewervelden, Leiden.

Jaap Mulder & Jeroen Helmer

Roofdiergids Herkenning van West-Europese roofdieren en hun sporen

Uitgever : Ark Natuurontwikkeling Molenveldlaan 43 6523 RJ, Nijmegen

2021

Met dank voor de medewerking, toestemming en vergunning:

Medewerkers van Groenvoorziening Velsen

Marco Demoitié, Nico Nanne, Frank Wanders

Medewerkers, boswachters en vrijwilligers Natuurmonumenten

Piet Admiraal, Hans Voskamp, HansWongergem, Marcel Haas, Kees de Man

Landgoed Waterland & Meervliet

Karin van den Bos

Camping Schoonenberg

Daphne Walker en Mike Snijder

Rijkswaterstaat

Johanna Zeisser, Tom Dijkstra

Vroeg uit de nestboom

Ton Bakker

Op 20 mei 2023 leidde ik een excursie op landgoed Zoomland bij Bergen op Zoom voor leden van onze vogelwerkgroep. Ik stond even stil met de groep bij een beuk waarin ik in 2020 jonge boommarters had ontdekt. In 2021 en 2022 was daar helaas geen marter te bekennen, maar de boswachter van Brabants Landschap vertelde me dat er vroeg in het voorjaar weer een keutel onderaan de boom lag. Hoewel ik er later geen enkele aanwijzing meer kon vinden hoopte ik er stiekem toch op dat het moertje wederom deze nestboom had gekozen. Terwijl ik iets over boommarters stond te vertellen vloog er echter een Holenduif uit. Dat appte ik even later naar diezelfde boswachter. Nog binnen dezelfde minuut kreeg ik nevenstaand antwoord: hij had zojuist jonge marters gemeld gekregen van een wandelaar. In een landgoedbos enkele kilometers verderop. Een bosje van een kleine 40 ha op de Brabantse Wal, in de oksel van een snelweg en een provinciale weg. De wandelaar gaf aan dat ze duidelijk hoorbaar waren. Hij wist niet om welke soort het ging, maar had wel een foto van een van de beestjes meegestuurd. Daaruit bleek duidelijk dat het om jonge Boommarters ging.

Te jong uit het nest

Pas halverwege de middag was ik in de gelegenheid er even een kijkje te gaan nemen. Daar aangekomen via een laan met grote beuken en Amerikaanse eiken hoorde ik al snel waar het

De aangeboden boterhamworst werd vakkundig van de boterham gesnoept.

De jonge marter klom bovenin een weipaaltje en ging daar een poosje zitten piepen.

te doen was. Luid piepend kroop een jonge boommarter langs de rand van een weiland onder het raster. Ik zag en hoorde er maar één. Het jong kwam energiek over en klom in weipaaltjes, maar was zeker niet snel. Leek me een gevalletje 'te jong uit de nestboom.' Opvallend waren een paar vliegen die steeds op het diertje landden. Waarschijnlijk droeg de vacht de geur van prooiresten. De jonge marter bewoog zich binnen de strook vegetatie tussen pad en weiland en bleef zo steeds binnen enkele tientallen vierkante meters. Het durfde duidelijk niet de open weide op te gaan.

Weinig later kwam ook de boswachter een kijkje nemen. Toen het jong een plasje water bereikte dat in een bandenspoor stond begon het daaruit te drinken. De boswachter bedacht toen dat hij nog een boterham met worst in de auto had liggen. Een daarvan afgescheurd stuk werd voor de neus van het jong gelegd en de worst werd er vakkundig afgesnoept. Omdat we geen idee hadden waar dit jong vandaan kwam deed ik een inspectie van de grote bomen langs het pad om te zien of ik sporen kon vinden die konden wijzen op een nestboom. Die kon immers niet ver weg zijn gezien de geringe

mobiliteit van het jong. Holtes of latrine waren niet te zien en ook werden geen keutels of prooiresten aangetroffen. We besloten daarom om de natuur maar op zijn beloop te laten. Omdat het jong zich vaak liet horen en nog weinig mobiel was hoopten we maar dat de moeder het jong die avond wel zou komen oppikken. En met loslopende honden was het hier gelukkig ook erg rustig.

Toch een nestboom

Bij mijn bezoekje de volgende dag was er, ondanks goed zoeken, geen spoor meer van het jong te vinden. Tijdens mijn zoektocht werd ik aangesproken door een langswandelende man met hond. Die vertelde dat hij daar vaker liep en laatst nog een donkerbruin dier in een boom had zien verdwijnen. Hij wees op een Amerikaanse eik waar inderdaad toch een holte bleek te zitten boven een dikke tak op een meter of tien hoog. Vanaf de grond lastig zichtbaar. Een paar latere bezoekjes leverden helaas geen waarnemingen meer op. Maar het spreekt voor zich dat die nestboom en de omgeving daarvan dit jaar nader geïnspecteerd gaan worden!

HUISHOUDELIJK

Jaarverslag 2023

Petra Wardenier – secretaris WBN

boomarterwerkgroep@zoogdiervereniging.nl

Het bestuur van de WBN bestaat eind 2023 uit Florian Bijmold (voorzitter), Carlo Wijnen (penningmeester) en Monique Bestman (secretaris).

Eind 2023 bevatte de ledenlijst 66 leden. De werkgroep maakt administratief gebruik van de faciliteiten van de zoogdiervereniging. Zo hanteren we het mailadres boomarterwerkgroep@zoogdiervereniging.nl, hebben we een webpagina via de zoogdiervereniging¹ en verlopen onze financiën 'geoommerkt' via de bankrekening van de Zoogdiervereniging.

De voorjaarsbijeenkomst werd gehouden op 8 april in buurtschap 'Oud Reemst' in Otterlo. Inclusief het 3-koppige bestuur waren er 21 aanwezigen, waaronder een aantal nieuwe gezichten. De bijeenkomst werd geopend met een aantal huishoudelijk punten, zoals het Financieel jaarverslag over 2022, het beschikbaar stellen van de ledenlijst voor leden en een voorstelronde. Secretaris Monique Bestman, blikte kort terug op de Zoogdierdag, waar Leo Heemskerk een presentatie heeft gegeven en waar Monique zelf een korte pitch heeft gehouden over de activiteiten van de werkgroep.

Marterpassen 30 zou een jubileumuitgave kunnen worden. Er wordt echter besloten dat een boek over boommarters een betere optie is. Een boek vereist budget, een planmatige aanpak en tijd. Er is een projectgroep samengesteld, die de organisatie en structuur van het boek op zich gaat nemen.

Bij de behandeling van de bestuurszaken werd aangekondigd dat op 1 januari 2024 Monique Bestman stopt met de bestuursfunctie van secretaris en dat de bestuursfunctie van Voorzitter vacant zal zijn per januari 2025.

Jaap Mulder en Ruud van den Akker hebben een film laten zien van een nestje boommarters in de eerste 3 maanden. Robert Keizer heeft een presentatie gegeven over de boomarter. Na de lunch werd onder leiding van Robert Keizer en Mark Ottens een excursie over Oud Reemst, onderdeel van Planken Wambuis, georganiseerd. Ook is Marterpassen 29, het jaarverslag over 2022 uitgereikt aan de leden.

Aangezien blijkt werd gegeven van de behoefte aan het delen van ervaringen, is er in 2023 ook een najaarsbijeenkomst georganiseerd. Op 11 november werd deze gehouden in de Carolinahoeve op de Veluwezoom.

De vacature voor secretaris wordt opgevuld door Petra Wardenier. Er is nog niemand die zich beschikbaar heeft gesteld voor de vacature van voorzitter.

De projectgroep voor een WBN jubileumuitgave, doet verslag van de vorderingen en de ideeën voor het boek 'De boomarter in Nederland en Vlaanderen'. In een overzichtelijke presentatie laat Peter van de Leer, ondersteund door Sim Broekhuizen en Henri Wijsman, zien hoe de eerste opzet van het boek vorm begint te krijgen. De begroting wordt besproken, er wordt een oproep gedaan voor fondsenwerving en er wordt een globale takenverdeling gemaakt.

Vervolgens laat Jaap Mulder een filmpje zien van 2 volwassen boommarters en onderstreept de waarde van dergelijk filmmateriaal, helemaal als de onderlinge relatie tussen de dieren bekend is (bijv. moeder en zoon). Daarna volgt een lezing van Vilmar Dijkstra over de boommarters op de Veluwezoom. Na zijn lezing volgt een excursie door het gebied, waardoor alles nog meer gaat leven.

Het redactieteam van Marterpassen 30, het jaarverslag over 2023, bestaat uit Ton Bakker, Florian Bijmold en Petra Wardenier.

¹<https://www.zoogdiervereniging.nl/doe-mee/werkgroepen/werkgroepen-voor-zoogdiersoorten/werkgroep-boomarter-nederland>

Financiën WBN

Carlo Wijnen

Onze financiën zijn ondergebracht bij de ING rekening van de Zoogdiervereniging.
Onze tegoeden zijn geormerkt. Daarom vragen we iedereen die geld naar de ZV overmaakt voor de WBN, de omschrijving 'Boommarterwerkgroep' mee te geven.

De contributie is vastgesteld op 25€, dat is inclusief het bedrag voor het opsturen van de Marterpassen. Van belang is dat we beschikken over de accurate woonadressen van onze leden om de marterpassen toe te kunnen sturen.

Het gehele boekjaar 2023 is te allen tijde ter verantwoording op te vragen, stuur hiervoor een mailtje naar onderstaand mailadres.

2023

Baten		Lasten	
Contributie/Donatie:	1.670 €	MP29	1076,04 €
		Post & verzend	202,00 €
		voorjaarsbijeenkomst	81,75 €
		najaarsbijeenkomst	223,45 €
			----- +
			1583,24 €
Saldo op rekening 31-12-2023:			3246,25 €

Begroting 2024

Baten		Lasten	
Contributie/Donatie:	1.750 €	MP30	1200,00 €
		Post & verzend	200,00 €
		bijeenkomsten	250,00 €
			----- +
			1650,00 €

Carlo Wijnen- Penningmeester
boommarterwerkgroep@zoogdiervereniging.nl

COLOFON

MARTERPASSEN is een uitgave van de Werkgroep Boom-
marter Nederland (WBN) van de Zoogdiervereniging en
is vooral bedoeld voor interne communicatie tussen de
leden.

Redactie

Florian Bijmold, Ton Bakker, Petra Wardenier

Vormgeving

Ton Bakker

WBN-logo

Dick J.C. Klees

Reproductie en Bindwerk

GCC Print Professionals, Breda

Oplage

100

Contributie WBN

€ 25,- inclusief verzendkosten Marterpassen

Bank: NL 26 INGB 0000203737

tnv: Zoogdiervereniging o.v.v. 'contributie

Boommarterwerkgroep 2024'

Zoogdiervereniging

Radboud Universiteit Natuurplaza (Mercator III)

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

Tel: 024-7410500

www.zoogdiervereniging.nl

Rekening: NL 26 INGB 0000203737

Lidmaatschap: €40 per jaar, inclusief de abonnementen
op de verenigingstijdschriften *Lutra* en *Zoogdier*, €25 met
uitsluitend *Zoogdier*.

Verschijningsdatum

April 2024

Verkrijgbaarheid

Bestellen- zolang de voorraad strekt!- bij de WBN via
boommarterwerkgroep@zoogdiervereniging.nl

Verantwoording

Redactie streeft niet naar uniformiteit in schrijfstijl of
niveau. Wel wordt getracht een uniforme spelling en
schrijfwijze te hanteren.

Overname en gebruik van gegevens.

Citeren van of verwijzen naar artikelen uit *Marterpassen*
is toegestaan mits duidelijke bronvermelding plaatsvindt.
De volgende kanttekening wordt hierbij gemaakt.
Omdat *Marterpassen* vooral is bedoeld voor intern
gebruik, kunnen en mogen niet alle vermelde gegevens
als wetenschappelijk bewezen feiten worden beschouwd.
De redactie is dan ook niet aansprakelijk voor de juist-
heid van de in de verschillende bijdragen beschreven
informatie, inzichten of meningen. Het gebruik van de in
Marterpassen gepresenteerde informatie is voor eigen
verantwoordelijkheid.

Richtlijnen voor auteurs

- Artikelen beslaan bij voorkeur maximaal 2000 woorden.
Langere artikelen in overleg met de redactie.
Artikelen aanleveren bij voorkeur in MS-Word.
- Gescande beelden, grafieken, kaarten: minimaal 600 dpi.
- Foto's: hoge resolutie, liefst 300 dpi bij plaatsing op
100% formaat.
- Figuren en tabellen nummeren en voorzien van een
zelfuitleggend onderschrift (figuur) of kop (tabel).
- Uitsluitend rechtenvrij beeldmateriaal aanleveren of
beeldmateriaal waarvan de rechthebbende bekend is
en toestemming heeft verleend.

De redactie behoudt zich het recht voor om binnen-
gekomen kopij in overleg met de auteur aan te passen.

Inlichtingen WBN

Petra Wardenier - Secretaris WBN

boommarterwerkgroep@zoogdiervereniging.nl

